

DÜŞÜNME BECERİLERİ

ÖĞRETMEN KILAVUZ KİTABI

2

Düşünme Becerileri

Öğretmen Kılavuz Kitabı-2

düşünceye ilham değişime yön

YAZARLAR

Prof. Dr. A. Ayhan ÇİTİL,
Refika ANGKASA, Yıldız KULKUL

YAYIN KOORDİNATÖRÜ

Ayşenur ARICA

EDİTÖR

Amine ERTÜRK, Elif İLHAN YÜCER

TASARIM

Betül Berra KURT

KATKIDA BULUNANLAR

Esra KARADUMAN, Hande KAYHAN,
Leyla ERDAL, Rumeysa ULUURGUN,
Safa YILMAZ, Sümeyra UZUN

ISBN: 978-625-93766-0-8

NUN Eğitim ve Kültür Vakfı Yayınları

Sertifika No.: 79696

Baskı: Turkuvaz Haberleşme ve
Yayıncılık A.Ş.

Güzeltepe Mah. Mareşal Fevzi Çakmak
Cad. B Blok No: 29/1/1 Eyüpsultan,
İstanbul

Tel: 0212 354 30 00

Sertifika No.: 46403

NUN Eğitim ve Kültür Vakfı Yayınları

1. Baskı: Ekim 2025

COPYRIGHT © 2025

**Enstitü Sosyal Düşünme Becerileri
Öğretmen Kılavuz Kitabı-2**

Enstitü Sosyal, Okul Gelişim
Programı kapsamında geliştirilen
Düşünme Becerileri öğrenim
materyalleri temel eğitim
kademesindeki okullarda
düşünme becerileri eğitim ihtiyacını
desteklemek üzere, Millî Eğitim
Bakanlığının genel amaçlarına
uygun biçimde hazırlanmıştır.

Bu yayının tüm hakları Enstitü Sosyale aittir.
Enstitü Sosyalın izni olmaksızın yayının
tümünün veya bir kısmının elektronik veya
mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama
vd.) yollarla basımı, yayımı, çoğaltılması
veya dağıtımı yapılamaz.

Enstitü Sosyal | Burhaniye Mah.
Hacı Reşit Paşa Sok. No:18 34676
Üsküdar, İstanbul / TÜRKİYE
Tel: 0216 422 00 22
<https://www.enstitusosyal.org>
info@enstitusosyal.org

ÜNİTE 4 SORUNDAN ÇÖZÜME	8
Problem Çözme	10
1. Problemi Fark Etme	11
ETKİNLİK 42 Problem Ustası	12
ETKİNLİK 43 Zaman Yolculuğu	15
2. Problemi Analiz Etme	18
GİRİŞ ETKİNLİĞİ Köşe Kapmaca	19
ETKİNLİK 44 Problem Kâşifleri İş Başında	21
3. Çözüm Önerileri Geliştirme	25
ETKİNLİK 45 Uzaylı ile İletişim	26
ETKİNLİK 46 Teneffüs Düzenini Sağla	28
4. Birlikte Düşünme Yöntemleri	30
ETKİNLİK 47 Mısır Piramitlerinde Yaşanan Problemler	34
ETKİNLİK 48 Azalan Yaşam Kaynakları	36
5. Karar Verme	38
ETKİNLİK 49 Haydi Sırala!	41
ETKİNLİK 50 Aslan ve Enerji Sorunu	43
6. Fırsat Maliyetlerini Fark Etme	46
ETKİNLİK 51 Alternatiflerin İzinde	47
7. Belirsizlikler Varken Etkili Karar Verme	51
ETKİNLİK 52 Uzak Geleceğin Şekillenmesi: Karar Al ve Yönlendir ..	52
8. Karar Vermede Ahlaki Değerlerin Önemi	55
GİRİŞ ETKİNLİĞİ Hayatın İkilemleri	56
ETKİNLİK 53 Kamp Macerası	57
ETKİNLİK 54 Bir Kurt Hikâyesi	60

ÜNİTE 5 ELEŞTİRİDEN YETKİNLEŞMEYE	62
Eleştiri (Tenkit/Kritik)	64
1. Etkili Eleştiri Nasıl Yapılır?	67
GİRİŞ ETKİNLİĞİ Eleştiri İletebilmek ve Alabilmek	69
ETKİNLİK 55 Alice Eleştiri Diyarında	70
ETKİNLİK 56 Gezegenler Arasında Eleştiri Dedektifleri	73
ETKİNLİK 57 Haklı mısın?	76
2. Eleştiri İletmenin Ölçütleri	80
GİRİŞ ETKİNLİĞİ Derse Provokatif Bir Giriş	81
ETKİNLİK 58 Eleştiri Timleri	83
3. Feldman Modeline Göre Örnek Sanat Eleştirisi	88
GİRİŞ ETKİNLİĞİ Sıralama Oyunu	90
ETKİNLİK 59 Eriyen Saatler	91
4. Eleştirel Metin Okuma	93
ETKİNLİK 60 Uzayda Yaşam	94
5. Safsataları Fark Etme	97
ETKİNLİK 61 Zaman Makinesi	99
6. Eleştirel Düşünmede Değerler ve Kurallar	104
ETKİNLİK 62 Eleştiri Ustası	106
7. Öz Eleştiri	110
ETKİNLİK 63 Kendi Karakterimizi Oluşturuyoruz	111
 DÜŞÜNME BECERİLERİ PROGRAMI ÖĞRENME ÇIKTILARI	115

enstitü
sosyal

SORUNDAN ÇÖZÜME

ÜNİTE 4

Bu ünite de öğrenciler problem çözme aşamalarını tek tek deneyimleyerek öğrenecekler. Bu süreçte öncelikle karşılaştıkları durumlarda bir problem olup olmadığını denetleyecekler, sonrasında problem varsa bu problemle yüzleşmeyi deneyecekler. Problemlerle yüzleşip derinlemesine analiz etme kısmına geçecek ve burada kök problemin ne olduğu sorusu üzerinde duracaklar.

Problemi yeterince iyi tanıdıktan sonra sıra çözüm önerisi geliştirmeye gelecek. Çözüm önerilerini geliştirirken beyin fırtınası, altı şapkalı düşünme, kılçık diyagramı, zihin haritası gibi yöntemlerden destek alacak ve birlikte düşünme yetilerini geliştirecekler. Son aşamada ise en etkili çözümün ne olduğuna karar verme aşamasına geçecekler. Bu kısımda fırsat maliyetleri, belirsiz durumları ve ahlaki ikilemleri göz önünde bulundurmaları gerekecek.

Tüm bu süreçlerden geçen öğrenciler bir problemin tanımlanmasından çözümüne kadar giden yolda düşünme becerilerini geliştirerek ilerleyecek.

Problem Çözme

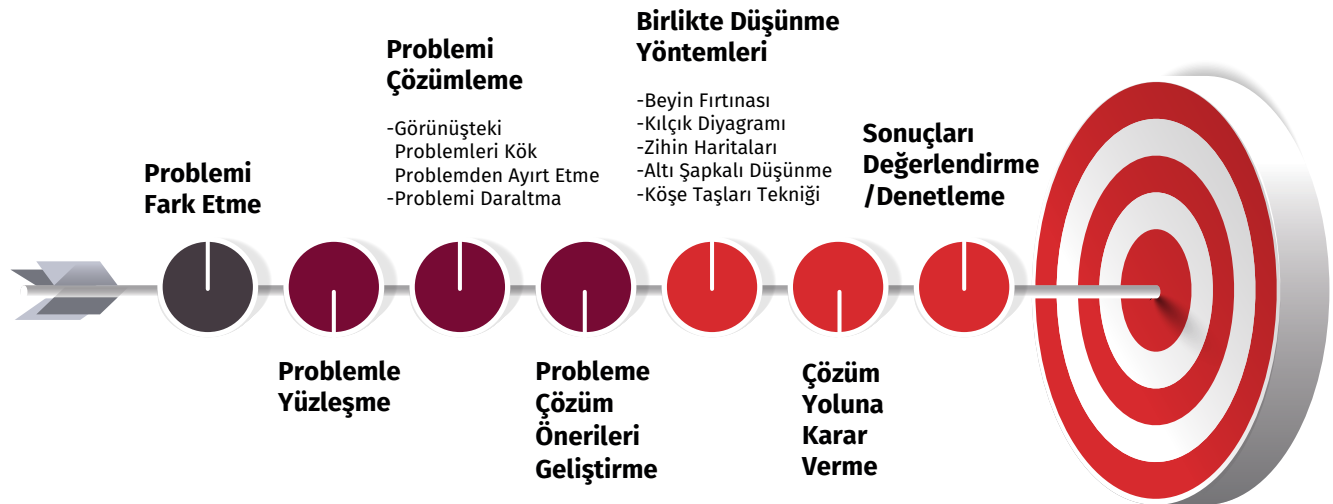
Problem Nedir?

Problem, hedeflenen amaca ulaşmada yaşanan güçlük, kişiye rahatsızlık veren durum olarak tanımlanabilir. Mevcut durumla istenen durum arasındaki fark, kaldırılması gereken bir engel, giderilmesi gereken bir eksiklik insanlar tarafından problem olarak görülür. Problemler insanda kafa karışıklığına ve olumsuz duygulara yol açabilir. İnsan, günlük yaşamda üstesinden gelmek zorunda olduğu pek çok durumla karşılaşır. Bu durumlar üzerine düşünür ve onlara çözüm önerileri üretir.

Problem Çözme Aşamaları

Günlük yaşamda pek çok problemle karşılaşan insan, bu problemlerin yarattığı rahatsızlığı ortadan kaldırmak ister. Bunun için de karşılaşılan problemler çözülmeye çalışılır. Problem çözme; problemleri veya sorunları tanımlama, analiz etme ve çözme sürecini ifade eder. Problem çözme sürecinde birey, hedefe ulaşmak için problemi belirler; olası çözüm yolları geliştirerek buna uygun eylem planı hazırlar.

Problemler yapıları gereği farklı çözüm yolları gerektirir. Matematik problemi çözerken kullanılan yöntem ile kıyafetteki bir kiri çıkarma yöntemi aynı değildir. Problemi sağlıklı bir şekilde çözmek, uygun çözüm yolunun bulunup uygulanmasıyla mümkündür. Problem çözmek üç aşamada gerçekleşir: problemin fark edilmesi, problemle yüzleşerek çözüm için çeşitli yöntemlerin denenmesi ve çözüme ulaşılması. Problem çözme yaklaşımlarının öğrenilmesi ve kullanılması bireylerin çözüm için eylemde bulunmasına yardımcı olur. Çoğu kişi, problemleri çözmek için tamamen tesadüflere dayalı yaklaşımlar kullanır. Bu nedenle de çözüme ulaşamaz. Problemlere sistemli bir şekilde yaklaşılması çözüme ulaşmayı kolaylaştırır. Bunun olabilmesi için birtakım aşamaların izlenmesi gerekir.

Şekil 2. Problem Çözme Aşamaları

1. PROBLEMİ FARK ETME

Bir problemi fark etmeden onu çözmek mümkün değildir. Bu nedenle problem çözmenin ilk aşaması problemin ne olduğunun tanımlanması ve adının konmasıdır. Problemlle ilgili yanlış bir teşhis, zaman ve kaynak israfına neden olur.

Problemi Belirleme

Problemin en iyi şekilde belirlenmesi çözümü de kolaylaştırır. Bir problemi belirsizlik içinde bırakmak, anlamlandıramamak, kestirememek veya ondan kaçarak problemin zaman içinde çözülmesini beklemek sorunu çözmez. Bu durum, çözüme yardımcı olmadığı gibi sorunların katlanarak artmasına da yol açar. O hâlde çözüm için önce problemin ne olduğunu açıkça belirlemek gerekir.

Problemlle Yüzleşme

Her problem zor ve karmaşık olmaz. Günlük yaşamda karşılaşılan problemlerde de problem çözme aşamalarını uygulayarak sağlıklı bir çözüme ulaşmak mümkündür. Bunun için öncelikle problemlle yüzleşmek gerekir. Problemlle yüzleşmek, sorunları görmezden gelmek yerine çözüm için harekete geçmeye karar vermek ve gerekenleri yapmak anlamına gelir.

ETKİNLİK 42 : Problem Ustası

GENEL YÖNERGE

- Bu etkinlik öğrencilerin karşılaştıkları durumların problem içerip içermediğini analiz etmelerini sağlayacaktır.
- Aşağıdaki sınıf içi etkinlik *Düşünme Becerileri Alıştırma Kitabı*'nda yer alan *Etkinlik 42 Problem Ustası* bölümü ile eş zamanlı olarak uygulanır.

ETKİNLİK AKIŞI

1. Senaryoların Sunumu

- Öğrencilere sırayla aşağıdaki beş senaryo okunur. Her bir senaryodan sonra öğrencilere şu soru sorulur:

Bu bir problem mi?

Senaryo 1: Doğum Günü Pastası

Ali'nin doğum günü partisinde büyük bir pasta var. Herkes pastayı çok seviyor ve pastanın tadı harika!

Bu bir problem mi?

☐ Evet ☐ Hayır

Senaryo 2: Kütüphanenin Kayıp Kitapları

Okul kütüphanesinde kitapların çoğu kaybolmuş ve raflar neredeyse boş. Öğrenciler aradıkları kitapları bulamıyor.

Bu bir problem mi?

☐ Evet ☐ Hayır

Senaryo 3: Piknik Günü

Sınıfça pikniğe gitmek için güzel bir gün seçilmiş ve herkes heyecanla hazırlanmış. Piknik alanı oldukça geniş ve herkes çok mutlu.

Bu bir problem mi?

☐ Evet ☐ Hayır

Senaryo 4: Futbol Maçı

Okul futbol maçında, takımın bir oyuncusu yaralandı ve oyuna devam edemiyor. Takım eksik kaldığı için zorluk çekiyor.

Bu bir problem mi?

☐ Evet ☐ Hayır

Senaryo 5: Parktaki Salıncak

Parkta çocukların oynadığı bir salıncak var. Salıncak sağlam ve herkes sırayla oynuyor.

Bu bir problem mi?

☐ Evet ☐ Hayır

- Öğrencilerden, Alıştırma Kitabı'nda yer alan bölümde "Evet" veya "Hayır" seçeneğini işaretlemeleri istenir.
- Öğrencilerin senaryoyu dikkatle dinlemeleri ve cevabı bireysel olarak düşünerek vermeleri istenir.

2. Tartışma

- Her bir senaryo için sınıfça bir tartışma oturumu düzenlenir. Aşağıdaki sorulara odaklanarak tartışma yönlendirilir:
 - Bu durum neden bir problem olabilir veya neden problem değildir?
 - Problem olan bir durumda çözüm üretmek için neler yapılabilir?
 - Problem olmayan bir durumda, bu durumun olumlu yönleri neler?
- Tartışmada öğrencilerin düşüncelerini ifade etmeleri ve farklı bakış açılarını keşfetmeleri için teşvik edici sorular sorulur.

3. Kendi Durumlarını Değerlendirme

- Öğrencilerden, kendi hayatlarından iki durum düşünmelerini istenir.
 - Problem olarak gördükleri bir durum.
 - Problem olarak görmedikleri bir durum.
- Öğrenciler, bu iki durumu Alıştırma Kitabı'nda belirtilen boşluklara yazacak ve "Bu bir problem mi?" sorusunu cevaplayacaklar.
- Süre sonunda, öğrencilerden seçtikleri durumları sınıfta paylaşmaları istenebilir.

ETKİNLİK 43 : Zaman Yolculuğu

GENEL YÖNERGE

- Bu etkinlik öğrencilerin problemi fark edip çözüm önerileri sunabilmelerini sağlar.
- Aşağıdaki sınıf içi etkinlik *Düşünme Becerileri Alıştırma Kitabı*'nda yer alan *Etkinlik 43 Zaman Yolculuğu* bölümü ile eş zamanlı olarak uygulanır.

ETKİNLİK AKIŞI

1. Sınıfı zaman yolculuğu atmosferine sokmak için ilgili arkaplan müziği hazırlanır.

Linki verilen videoyu öğrencilerinizle izleyebilirsiniz.
<https://music.youtube.com/watch?v=29rqKEiSAq8&si=vmoEV9aPunkEWEX4>

2. Öğrencilere ortam şu şekilde tanıtılabilir:

Sevgili Zaman Yolcuları!

Bugün sıradan bir gün değil! Şu an bir zaman makinesi içindesin. Bu makine bizi tarihin derinliklerine götürecek ve geçmişte yaşanan önemli olaylara tanıklık etmemizi sağlayacak. Sizler tarihin akışına yön verecek kahramanlarsınız. Göreviniz, kendinizi bu olayların içinde hissederek karşılaşılan durumların problem olup olmadığını analiz etmek ve gerekiyorsa çözüm önerileri geliştirmek!

Zaman yolculuğuna başlamadan önce size önemli bir kuralı hatırlatmalıyım:

- *Müziği duyduğunuzda zaman makinesi hareket etmeye başlar.*
- *Müziği durdurduğumda ise geçmişte bir olayın tam ortasında bulacaksınız kendinizi.*

Hazırsanız, koltuklarınıza sıkıca tutunun ve zihninizi açık tutun. Çünkü bugün tarihin tozlu sayfalarına birlikte ışık tutacağız.

Adım 1: Zaman Yolculuğuna Başlıyoruz!

Müziği açıyorum! Zaman makinesi harekete geçti! Herkes serbestçe hareket etsin, enerjinizi boşaltın ve zamanın içinde kaybolun.

Adım 2: Dur ve Düşün!

Müziği durdurduğumda, tarihin belirli bir dönemine iniş yapacağız. İlk olayımız: **Çanakkale Savaşı!** Şimdi dikkatle dinleyin:

- Senaryoyu anlatacağım.
- “Bu bir problem mi?” sorusuna yanıt arayacaksınız.
- Alıştırma Kitabı’nızı doldurup çözüm geliştireceksiniz.

Adım 3: Çözüm Zamanı!

Her senaryonun ardından önerilerinizi tartışacağız. Bugün sizlerin çözüm becerileriyle tarihin akışını yeniden keşfedeceğiz!

Unutmayın, sizler yalnızca öğrenciler değil, tarihe yön verecek düşünce liderlerisiniz. Şimdi büyük bir heyecanla ilk durağımıza gidiyoruz!

Hazırsanız, başlayalım!

3. Tarihî olayların her biri için Alıştırma Kitabı’nda yer alan senaryolar okunur.

Senaryolar:

1. ÇANAKKALE SAVAŞI

- **Durum:** Türk ordusu, Gelibolu Yarımadası’nda büyük bir direniş gösteriyor ve düşman kuvvetlerini durduruyor. Askerlerin morali yüksek ve destek geliyor.
- **Soru:** Bu durumda bir problem var mı? Askerlerin moralinin yüksek olması bir problem mi?
- **Cevap:** Hayır, bu durumda bir problem yok.

2. İSTANBUL’UN FETHİ

- **Durum:** Osmanlı ordusu, surları aşmak için bir dizi strateji geliştiriyor. Ancak Bizans, surların çevresine yeni engeller kuruyor ve Osmanlı ilerlemesini durduruyor.
- **Soru:** Bu durumda bir problem var mı? Engeller karşısında Osmanlı ordusu nasıl bir strateji geliştirebilir?
- **Cevap:** Evet, burada bir problem var ve strateji değiştirilmesi gerekebilir.

3. RÖNESANS SANATÇILARI

- **Durum:** Leonardo da Vinci, Mona Lisa'yı tamamlamış ve eser büyük bir beğeni toplamış. Hiç kimse eserin eksik olduğunu düşünmüyor.
- **Soru:** Bu durumda bir problem var mı? Eserin beğenilmesi bir problem mi?
- **Cevap:** Hayır, bu durumda bir problem yok.

4. PİRİ REİS VE DÜNYA HARİTASI

- **Durum:** Piri Reis, dünyayı tasvir eden haritasını tamamlıyor ancak bazı bölgeler eksik ve belirsiz kalıyor. Zamanın teknolojik imkânları haritayı tamamlama konusunda yetersiz kalmış.
- **Soru:** Bu durumda bir problem var mı? Eksik kalan harita nasıl tamamlanabilir?
- **Cevap:** Evet, burada bir problem var ve eksiklikler giderilmelidir.

5. EVLİYA ÇELEBİ'NİN KAYBOLAN DEFTERİ

- **Durum:** Evliya Çelebi, seyahatnamesinin önemli bir bölümünü yazdığı defterini kaybetmiş. Bu defterde büyük keşifler ve haritalar var.
- **Soru:** Bu durumda bir problem var mı? Defterin bulunması gerekli mi?
- **Cevap:** Evet, burada bir problem var. Defterin bulunması gerekiyor.

6. NASREDDİN HOCA VE TERS DÖNMÜŞ KAYIK

- **Durum:** Nasreddin Hoca, gölde ters dönmüş bir kayıkta oturmuş, gökyüzüne bakarak şarkı söylüyor. Köylüler bu durumu gülerek izliyor.
- **Soru:** Bu durumda bir problem var mı? Hoca'nın bu şekilde oturması bir sorun mu?
- **Cevap:** Hayır, burada bir problem yok. Hoca keyifli bir şekilde zaman geçiriyor.

Her senaryodan sonra “Bu bir problem mi?” sorusu sorulur ve öğrencilerin formu doldurmaları istenir.

Problem olduğu düşünülen durumlarda öğrencilerden yaratıcı çözümler geliştirmeleri, problem olmayan durumlar için ise neden problem olmadığını tartışmaları istenir.

2. PROBLEMİ ANALİZ ETME

Problemli Analiz Etme

Problem hakkında derinlemesine bir anlayış geliştirmek için veri toplanması, kanıtların değerlendirilmesi ve problemin çeşitli açılardan incelenmesi analiz aşamasında yapılır. Problem belli bir plan dâhilinde parçalara ayrılarak ele alınır. Problemle ilgili bilgiler toplanır. Ulaşılan bilgiler kullanılarak çözüme yönelik hipotezler oluşturulur. Kullanılmayan hipotezler bu bilgilere dayanılarak elenir.

Görünüşteki Problemleri Kök Problemden Ayırt Etme

Problemler her zaman göz önünde değildir. Bazı problemler yüzeyselken bazıları derindir. Bazı problemler kendisini açıkça belli ederken bazıları ancak çabayla keşfedilebilir. Bu bakımdan problemler, görünüştaki problemler ve kök problemler olmak üzere ikiye ayrılır. Pek çok durumda hemen fark edilen görünüştaki problemler, kök problemin üstünü örterek probleme etkili ve yaratıcı çözümler bulunmasını engeller. Çözüm için görünüştaki problemler ile kök problemler arasında ayırım yapmak esastır.

Görünüştaki problem, kök problemin bir sonucu olarak ortaya çıkan etkileri ifade eder. Kök problem ise görünüştaki problemin temelinde bulunan sorun veya nedendir. Görünüştaki probleme uygun çözümler geliştirebilmek ancak kök problemin ele alınmasıyla mümkündür. Kök problem göz ardı edilirse problem var olmaya devam eder veya yeni problemler ortaya çıkabilir. Sorunun yalnızca belirtileriyle uğraşmak yerine, gerçek kaynağına yönelmek soruna etkili çözümler geliştirmeyi sağlar. Örneğin, Ataberk, otomobilinin çalışma sesinde bir değişiklik fark eder ve bir problem olduğunu düşünür. Soruna motor yağının azalmasının neden olduğunu düşünerek yağ seviyesini kontrol eder. Göstergeye baktığında gerçekten de yağın azaldığını görür. Bunun üzerine yağ takviyesi yaparak sorunu çözdüğünü düşünür. Bir sonraki gün de aynı problemle karşılaşınca sorunun kaynağının farklı olduğunu anlar. Sorunun asıl kaynağını bulmak için bir otomobil tamircisine gider. Tamirci, sorunun yağ göstergesinden kaynaklandığını tespit edip gerekli işlemleri yapar. Burada Ataberk, kök problemle ilgili yanlış teşhiste bulunduğundan hem zaman kaybı hem de maddi kayıp yaşamıştır. Oysa en baştan kök problemi doğru saptasaydı bu kayıpları yaşamamış olacaktı.

GİRİŞ ETKİNLİĞİ

Köşe Kapmaca

ETKİNLİK AKIŞI

- 1. Sınıf Düzeni:** Sınıfın dört köşesine “A”, “B”, “C” ve “D” harflerini temsil eden işaretler yerleştirilir.
- 2. Durum ve Seçenekler:** Öğrencilere sunulacak her durum için dört seçenek hazırlanır. Bunlardan biri kök problemi, diğer üçü ise yüzeysel problemleri temsil etmelidir.
- 3. Durumun Sunumu:** Öğrencilere belirli bir durum ve bu duruma ilişkin dört seçenek yüksek sesle okunur.
- 4. Seçim Yapma:** Öğrencilerden, kök problem olduğunu düşündükleri seçeneğin bulunduğu köşeye gitmeleri istenir.
- 5. Tartışma:** Öğrencilerden, neden o seçeneği kök problem olarak düşündüklerini açıklamaları istenir.
- 6. Doğru Cevabın Açıklanması:** Doğru seçenek açıklanır ve neden kök problem olduğu detaylandırılır.

Örnek Durumlar ve Seçenekler

- 1. Durum:** Okulun bahçesi kirli.
 - A. Bahçedeki çöp kutularının az olması.
 - B. Okulun temizlik kurallarının öğrenciler tarafından bilinmemesi. (*Kök problem*)
 - C. Çöp toplama saatlerinin az olması.
 - D. Çöplerle birlikte mutlu mesut yaşamanın normal görülmesi.
- 2. Durum:** Matematik sınavında başarı oranı düşük.
 - A. Sınavın zor hazırlanmış olması.
 - B. Öğrencilerin az test çözmesi.
 - C. Sınavdan önce ek ders verilmemesi.
 - D. Konu anlatımının öğrenciler için yeterince açık ve anlaşılır olmaması. (*Kök problem*)

3. Durum: Futbol takımı sürekli maç kaybediyor.

- A. Oyuncuların moral ve motivasyon eksikliği. (*Kök problem*)
- B. Takıma yeni formalar alınmamış olması.
- C. Maç öncesi yeterince antrenman yapılmaması.
- D. Takımın taktiklerinin yetersiz olması.

4. Durum: Kantinde sürekli uzun kuyruklar var.

- A. Kantin görevlilerinin az olması.
- B. Öğrencilerin sıraya girme kurallarına uymaması.
- C. Kantin çalışanlarının yeterince hızlı ve verimli çalışmaması. (*Kök problem*)
- D. Kantin menüsünün çok seçenekli olması.

5. Durum: Proje ödevlerine öğrenci katılımı az.

- A. Proje konularının sıkıcı olması.
- B. Projelerin öğrencilere nasıl bir katkı sağlayacağını net olarak anlatılmaması. (*Kök problem*)
- C. Proje sonuçlarının ödül odaklı belirlenmemesi.
- D. Proje hazırlık süresinin uzun olması.

Dikkat Edilecek Noktalar

- Her seçeneğin neden kök problem olduğu ya da olmadığı tartışılarak, öğrencilerin kök problemin ne olduğunu fark edebilmeleri sağlanır.
- Etkinlik sonunda, kök problemleri belirlemenin ve çözmenin neden önemli olduğunu vurgulanır.

ETKİNLİK 44 : Problem Kâşifleri İş Başında

GENEL YÖNERGE

- Bu etkinlik öğrencilerin karşılaştıkları problemlerin derininde yer alan kök problemle yüzleşmelerini sağlayacaktır.
- Aşağıdaki sınıf içi etkinlik *Düşünme Becerileri Alıştırma Kitabı*’nda yer alan *Etkinlik 44 Problem Kâşifleri İş Başında* bölümü ile eş zamanlı olarak uygulanır.

ETKİNLİK AKIŞI

1. Gruplar oluşturulur:

- Öğrenciler 4-5 kişilik gruplara ayrılır. Her gruba bir ad verilir ve şu konuşma yapılır:

Bugün hep birlikte birer problem kâşifi olacağız! Biliyor musunuz, dünyanın en ilginç sorunlarını çözmek için çok dikkatli bir gözlemci olmanız ve olayların arkasındaki gizli nedenleri keşfetmeniz gerekiyor. Herkes yüzeyde görünen problemleri fark edebilir, ama sadece problem kâşifleri olayların derinlerine inebilir ve asıl nedenleri ortaya çıkarabilir.

Bugün sizlerle Kral Şakir, Rafadan Tayfa ve Niloya gibi sevdiğimiz karakterlerin karşılaştığı ilginç durumları inceleyeceğiz. Onlara yardım etmek için problem kâşifi alet çantamızdan faydalanacağız. Hadi başlayalım ve onların sorunlarını çözelim!

- Her gruba bir senaryo dağıtılır (Kral Şakir, Rafadan Tayfa veya Niloya). Senaryolar Alıştırma Kitabı’nda yer almaktadır.

1. Senaryo: Kral Şakir’in Kaybolan Balonları

Şakir ve arkadaşları, mahallede büyük balon festivaline katılmak için heyecanla sabah erkenden bir araya geldiler. Festivalde herkes rengarenk balonlar almak istiyordu. Şakir de çok güzel balonlar aldı ve arkadaşlarına göstermek için onları şişirmeye başladı. Ancak balonlardan bazıları hemen patladı, bazıları ise çok az şişti. “Bu pompa bozulmuş olabilir.” diye düşündü. Yeni bir pompa aldı ama yine aynı sorun yaşandı. O zaman Şakir, “Acaba balonlar ne kadar eski?” diye sormaya başladı. Birkaç tane balonun eski olduğunu fark etti. “Belki de eski balonlar hava tutamıyor.” diye düşündü.

Anladılar ki,

_____ (balonların eski olmasından dolayı düzgün şişmemeleri sorunun kaynağıydı.)

Kök Problem:

2. Senaryo: Rafadan Tayfa ve Elektrik Kesintisi

Son zamanlarda mahallede sık sık elektrik kesintileri oluyordu. Rafadan Tayfa bu durumu araştırmak için bir araya geldi. Her gün aynı saatte, akşam yediden sonra elektrikler kesiliyordu. İlk başta Tayfa, bunun normal bir durum olduğunu düşündü. Ancak, kesintiler her gün devam edince araştırmaya karar verdiler.

Mert, “Bunun bir düzeni var gibi. Neden sürekli aynı saatte oluyor?” diye sordu. “Belki şebeke fazla yükleniyor, çok fazla insan aynı anda elektrik kullanıyor.”

Bunun üzerine, mahalledeki elektrik kullanma alışkanlıklarını incelediler.

Örneğin, Cemil’in evinde sürekli TV açıktı, Zehra’nın evinde çok fazla elektrikli alet kullanılıyordu. Ama işin garibi, bazı evler hiç kesinti yaşamıyordu.

Sevim, “Acaba elektrik kesintileri her evde yaşanıyor mu?” diye sordu.

Bir akşam, Tayfa bu durumu gözlemlemek için saatlerce bekledi. Mahalledeki bazı sokaklarda elektriklerin kesildiğini bazı sokaklardaysa hiç kesinti yaşanmadığını fark ettiler. Mert, “Bazı sokaklarda elektrik kesilmiyor, bazı sokaklarda ise saatlerce kesiliyor,” diye düşündü. “Bu neden böyle oluyor?”

Tayfa, elektrik kesilen sokakta büyük bir ağaç olduğunu fark etti. Ağaç dalları elektrik tellerine çok yakındı. “Belki de ağaçlar telleri kesiyor!” diye düşündüler. Ama bir süre sonra, aynı sokakta başka bir ağaç olmadığı hâlde elektrikler yine kesildi. “Ağaçların buna etkisi yok,” dedi Akın.

Ardından Tayfa, elektrik hatlarını kontrol etmeye karar verdi. Her sokakta farklı elektrik hatları kullanılıyordu. Ayrıca bir sokakta yeni direkler vardı, diğer sokakta ise eski, paslı direkler. Tayfa, direklerin her sokakta farklı olduğunu gördü. Elektrik kesintilerinin nedeni eski elektrik hatları olabilir miydi?

Bunu test etmek için eski ve yeni elektrik hatlarının olduğu bölgeleri gözlemlədiler. Ama işler karıştıyordu, çünkü bazı yeni direklerde de elektrik kesintileri vardı! “Bunlar yeni, ama yine de kesiliyor,” dedi Hayri, şaşkın bir şekilde.

Bir sabah, Tayfa yolda yürürken mahalledeki trafolarla da dikkat etti. Bazı trafolar oldukça eski ve kötü durumdaydı. Birinde paslar görünüyordu, diğerinde ise kablolar gevşekti. “Elektriklerin kesilmesine belki de bunlar

sebebe oluyordur.” diye düşündüler. Evet elektrik kesintisi yaşayan evlerin tümü bu eski trafolarla bağlıydı. Ama bunun yanında bazı eski trafo ve hatların olduğu yerlerde kesinti olmadığını gözlemlediklerinde yaptıkları araştırmayı derinleştirmeye karar verdiler. Elektriklerin kesildiği ve kesilmediği sokakları incelediklerinde elektrik kesintilerinin yoğun olduğu sokaklardaki evlerde daha fazla elektrikli cihaz olduğunu gördüler. Ev sinema sistemi, 3D yazıcı, elektrikli jakuzi, akvaryum ısıtıcısı ve aydınlatması gibi...

Mahallede, bazı evlerde aşırı elektrikli cihaz kullanımı, şebekeye çok büyük bir yük bindiriyordu. Bu da şebekenin zaman zaman dayanamamasına neden oluyordu. Sonunda Tayfa, elektrik kesintilerinin nedeninin sadece eski altyapıdan değil, aynı zamanda bazı evlerde çok fazla cihazın çalıştırılmasından kaynaklandığını fark etti.

Yani, _____ (mahalledeki eski elektrik altyapısı yetersiz kalıyor ve aynı zamanda bazı evlerde fazla elektrik tüketimi, şebekeyi zorlayarak kesintilere neden oluyordu.)

3. Senaryo: Niloya ve Gizemli Bahçe

Niloya, bahçesinde meyve sebze yetiştirmeyi çok seviyordu. Annesi ona birkaç paket tohum verdi. Niloya, heyecanla bu tohumları toprağa ekmeye başladı. İlk günlerde, toprak çok kurumuştur, bu yüzden her sabah erkenden kalkıp bahçesini sulamaya karar verdi. “Bitkilerim büyüyecek!” diye düşündü. Niloya her sabah sabırsızlıkla bakıyor, çok az gelişme görüyordu. “Belki de yeterince su vermiyorum.” diye düşündü. O yüzden her gün biraz daha fazla su vermeye başladı. Fakat, bir gün baktığında bahçedeki diğer bitkilerin de sararmaya başladığını gördü. “Bu ne? Neden soluyorlar?” diye endişelendi.

Niloya, bir hafta boyunca bitkilerine daha fazla su verdi, ama sorun hâlâ devam ediyordu. Hatta bazı bitkiler tamamen solmuştu. Niloya, bu durumu annesine anlattı. Annesi, “Toprağını kontrol etmelisin,” dedi. Niloya hemen bahçesindeki toprağa bakmaya başladı. Toprağının bazı yerlerinde yabancı otların büyüdüğünü fark etti. “Bunlar bitkilerimi engelliyor olabilir,” diye düşündü. Ama birden, başka bir şey dikkatini çekti. Bahçenin bir köşesinde, suyun fazla olduğu için toprağın biraz çamur gibi olduğunu fark etti. “Belki de çok fazla su veriyorum, bu yüzden bitkilerim çürüyordur.” diye düşündü.

Niloya, ilk olarak yabancı otları temizlemeye karar verdi. Ama o sırada aklına başka bir şey daha geldi. Birkaç gün önce, biraz fazla güneşin vurduğu, toprağının oldukça kurumuş olduğu bir günü hatırladı. “Belki de suyu çok az verip toprağın da kurumasına izin verdim. Şimdi her şey çok karıştı.” dedi. Bu kadar karışık bir durumda Niloya’nın doğru çözümü bulması çok zordu.

Bir gün annesi, Niloya’nın bahçesine geldi ve “Bir bitkinin büyüebilmesi için sadece su değil, toprak, güneş ışığı ve havanın uygun olması gerekir. Yabancı

otları temizledikten sonra toprağı doğru şekilde sulamanın da çok önemli olduğunu unutmamalısın,” dedi. Niloya sonunda anladı ki, bitkileri hem yeterince sulamamak hem de fazla sulamak bitkilerin gelişimini engellemiştir.

Niloya, annesinin söylediklerini hatırlayarak:

_____ (bahçesindeki her bitkiye doğru miktarda su vermeye başladı. Birkaç hafta sonra, bitkileri yeniden büyümeye başladı ve Niloya çok mutlu oldu.)

2. Senaryo okunur ve tartışma başlatılır:

- Öğrenciler, kendi senaryolarını sessizce okur. Ardından bir ekip üyesi, senaryoyu grup içinde tekrar okur.
- “Senaryoda sizce neler ters gidiyor? Bu sorunların nedeni ne olabilir?” sorularıyla tartışma yönlendirilir.

3. Problemler belirlenir:

Yüzey Problemleri: Grup üyelerine, senaryoda gördükleri yüzeydeki problemler yazdırılır.

Kök Problem: Öğrenciler, yüzeydeki problemlerin altında yatan temel nedeni tespit etmeleri için yönlendirilir. “Yüzey problemleri çözsük de sorun neden ortadan kalkmıyor?”, “Temelde yatan problemi çözmedikçe sorun ortadan kalkar mı?” soruları sorulur.

4. Çözüm önerileri belirlenir:

- Her grup, kök problemin çözümü için en yaratıcı ve etkili öneriyi tartışarak belirler.

5. Öneriler sunulur ve tartışılır.

- Her grup, problemleri ve çözüm önerilerini sınıfa sunar.
- Diğer gruplardan gelen sorularla önerilerini savunmaları istenir.

3. ÇÖZÜM ÖNERİLERİ GELİŞTİRME

Çözüm Önerilerini Belirleme

Bu aşamada problemle ilgili toplanan verilere ve ulaşılan bilgilere dayanılarak problemin çeşitli olası çözüm yolları saptanır. Bir probleme çözüm önerisi belirlemek, aslında problemin nasıl çözüme kavuşturulabileceği sorusuna cevap aramaktır. Çözüm önerileri çok yönlü bir düşünme süreci sonunda belirlenir. Bu süreçte, önerilen çözüm yolunun neden önerildiğinin de bilinmesi gerekir.

Probleme Çözüm Önerileri Geliştirme

Bir probleme çözüm önerisi geliştirme sürecinde çözümün istenen sonucu verip vermeyeceğinin sınanması ve denetlenmesi gerekir. Bazı problemlere yönelik geliştirilen çözümler, benzer problemlerle karşılaşan kişilerin birtakım komutları izlemesiyle çözüme ulaşmalarını sağlar. Bu tür çözümler algoritmalarla ifade edilir. Algoritmalar sadece bilgisayar bilimlerinde değil hayatın her alanında kullanılır. Algoritma, bir problemi çözmek ya da bir amaca ulaşmak için çözüm yolunun adım adım tasarlanması anlamına gelir. Burada izlenecek her adım belirli olmalı ve adımların sırası kesin bir şekilde belirtilmelidir. Algoritmalarda büyük ve karmaşık işlemler varsa bunlar daha küçük ve basit adımlara bölünerek çözümlenmelidir.

Havuç salatası yapmak isteyen Ayşe'nin adımları bir algoritma olarak kabul edilir. Burada Ayşe'nin izlemesi gereken adımlar:

1. Havucu yıka.
2. Havucun kabuğunu soy.
3. Derince bir kâse al.
4. Havucu rendenin iri dişli kısmı ile kâseye rende.
5. Limonu ikiye böl.
6. Limonun yarısını havucun üzerine sık.
7. Üzerine bir miktar zeytinyağı dök.
8. Bir kaşık al.
9. Havucu kaşıkla karıştır.

ETKİNLİK 45 : Uzaylı ile İletişim

GENEL YÖNERGE

- Bu etkinlikte öğrencilerin, problem çözümünde “Altı Şapkalı Düşünme Tekniği”ni kullanmayı öğrenmeleri ve yaratıcı, analitik ve iş birliğine dayalı düşünme farkındalıklarının artması hedeflenmektedir.
- Aşağıdaki sınıf içi etkinlik *Düşünme Becerileri Alıştırma Kitabı*’nda yer alan *Etkinlik 45 Uzaylı ile İletişim* bölümü ile eş zamanlı olarak uygulanır.

ETKİNLİK AKIŞI

1. Giriş ve Hikâyenin Sunumu

- Hikâye canlandırılarak ya da dramatik bir şekilde okunarak öğrencilerin dikkati çekilir. Öğrencilere, bugün çok önemli bir görevleri olduğunu açıklayın. Uzaylılarla iletişim kuran ilk insan olacaklar!

Okulunuzun bahçesine bir gün gökyüzünden parlak bir ışık düşer. Merakla ışığın düştüğü yöne doğru koşuyorsunuz ve yaklaştığınızda bunun bir uzay gemisi olduğunu fark ediyorsunuz! Uzay gemisinin kapısı açılıyor ve içinden ilginç görünümlü bir uzaylı çıkıyor. Uzaylı, sizlerle konuşmak istediğini beden diliyle ifade eder. Ancak ortada büyük bir problem var: O sizin dilinizi anlamıyor, siz de onun dilini!

Sınıf arkadaşlarınızla birlikte uzaylıyla iletişim kurmak ve onun niyetini öğrenmek için bir plan yapmalısınız. Uzaylının buraya gelmesinin nedeni ne olabilir? Burada bize iyilik yapmak için mi bulunuyor, yoksa tehlikeli bir amacı mı var? Belki de size önemli bir mesaj iletmek istiyor!

Bu gizemi çözmek için Altı Şapkalı Düşünme Tekniğini kullanacaksınız. Hangi yöntem uzaylıyla iletişim kurmak için en etkili olur?

2. Grupların Oluşturulması ve Şapka Dağılımı

- Öğrenciler 6 gruba ayrılır ve her gruba bir düşünme şapkası atanır.
- Gruplardan şapkalarının anlamını öğrendikten sonra hikâyeyi analiz etmeleri istenir.

3. Adım Adım Problem Çözme

- **Problemi Fark Etme ve Yüzleşme:** Hikâye birlikte tekrar okunarak uzaylının iletişim problemi üzerine tartışma başlatılır.
- **Problemi Çözümleme:** Gruplardan yüzeydeki problemleri ve kök problemi ayırt etmeleri istenir.
- **Şapka Perspektifiyle Çalışma:** Her grup, şapkalarının belirttiği yönde çözüm önerileri geliştirmelidir. Örneğin:
 - Beyaz Şapka: Uzaylıyla ilgili sahip olunan bilgiler.
 - Kırmızı Şapka: Uzaylının gelişi karşısında hissedilen duygular.
 - Siyah Şapka: İletişim kurulamamasının olumsuz sonuçları.
 - Sarı Şapka: İletişimin başarılı olması durumunda elde edilecek faydalar.
 - Yeşil Şapka: İletişim için yaratıcı yöntemler.
 - Mavi Şapka: İletişim stratejisinin nasıl yönetileceğine dair çıkarımlar.

4. Sunum ve Tartışma

- Gruplar, şapkalarına uygun çözüm önerilerini sınıfa sunar.
- Sunumlar sırasında diğer gruplar geri bildirim verir ve sorular sorar.

5. Sonuçları Değerlendirme

- Sınıfın tamamı, geliştirilen çözüm yollarını değerlendirir ve en etkili yöntemi belirler.
- Öğrenciler, çözüm yollarını test edip sonuçlarını tartışır.

ETKİNLİK 46 : Teneffüs Düzenini Sağla

GENEL YÖNERGE

- Bu etkinlik, öğrencilerin karmaşık bir problemi çözmeleri için gerekli adımları izlemelerini sağlayacaktır.
- Aşağıdaki sınıf içi etkinlik *Düşünme Becerileri Alıştırma Kitabı*'nda yer alan *Etkinlik 46 Teneffüs Düzenini Sağla* bölümü ile eş zamanlı olarak uygulanır.

ETKİNLİK AKIŞI

1. Hikâye Sunumu

- Etkinliğe başlamadan önce öğrencilere heyecan verici bir giriş yapılır. Hikâye, ses tonu ve beden dili kullanılarak canlı ve ilgi çekici bir şekilde anlatılır.
- Örneğin: *"Bugün sizlerle çok özel bir hikâyeyi çözeceğiz! Kendimizi bir an için okul koridorunda hayal edelim. Haydi hep birlikte düşünelim: Bir sabah teneffüs zili çalıyor ve koridora koşuyorsunuz. Bir bakıyorsunuz ki müdür size harika bir sürpriz yapmış! Yepyeni bir masa tenisi masası kurulmuş ve yanında raketler ve top duruyor. Ne büyük bir heyecan, değil mi? Ama bir sorun var. Oynamak isteyen çok kişi var ve herkes bir şekilde ilk sırada olmayı istiyor. Peki, siz olsanız bu durumu nasıl çözerdiniz?"*

2. Problem Çözme Aşamalarının Açıklanması

- Öğrencilere problem çözme aşamaları kısaca açıklanır. Aşamalar tahtaya veya bir postere yazılabilir.
 - Problemi fark etme
 - Problemle yüzleşme
 - Problemi çözümleme
 - Görünüştaki problemleri kök problemden ayırt etme
 - Problemi daraltma
 - Çözüm önerileri geliştirme
 - Çözüm yoluna karar verme
 - Sonuçları değerlendirme/denetleme

3. Hikâye ve Sorular Üzerine Tartışma

- Hikâye bittikten sonra “Bu durumda siz ne yapardınız?” gibi sorular sorarak tartışma başlatılır. Her öğrencinin düşüncelerini paylaşması teşvik edilir.

4. Problem Çözme Çalışması

- Öğrencilerin Alıştırma Kitabı’nda yer alan problem çözme şablonunu kullanarak her aşamayı doldurmaları istenir.
- Gerekirse gruplar oluşturularak öğrencilerin iş birliği yapması sağlanabilir.

5. Sonuçların Paylaşımı ve Değerlendirme

- Her grubun çözüm önerilerini sınıfta paylaşması sağlanır.
- Öneriler arasından uygulanabilirliği en yüksek çözüm birlikte seçilir.

4. BİRLİKTE DÜŞÜNME YÖNTEMLERİ

Problem çözme aşamasında grup hâlinde çalışılırken kullanılan bazı birlikte düşünme yöntemleri vardır. Bu yöntemler karmaşık ve zorlu problemlerin çözümüne yardımcı olur. Birlikte düşünme yöntemlerini kullanabilmek için öncelikle herkesin birlikte karar verebileceği veya özgürce fikrini ortaya koyabileceği bir ortam gerekir.

Probleme özgü birlikte düşünme yöntemlerinin tercih edilmesi çözüm için önemlidir. Aynı zamanda bu yöntemlerin bilinçli bir şekilde kullanılması gerekir. Örneğin, fikir geliştirmek için beyin fırtınası, probleme ilişkin neden ve sonuçları belirlemek için balık kılçığı veya zihin haritası, muhatabı ikna etmek için köşe taşı veya altı şapkalı düşünme yöntemi seçilmelidir.

Beyin Fırtınası

Bir grup içinde herhangi bir problemle ilgili çok sayıda fikir geliştirme veya çözüm önerisi üretme yöntemlerinden biridir. Beyin fırtınası, probleme alternatif çözümler üretmek için kullanışlı bir yöntem olarak kabul edilir. Bu yöntemin uygulanması için öncelikle bir grup oluşturulur. Daha sonra sorun belirlenir ve ardından herkesin bu soruna ilişkin olabildiğince fazla fikir ortaya atması istenir. Sırayla tüm katılımcılar görüşlerini ifade eder. Fikirler bitinceye kadar buna devam edilir. Öne sürülen fikirler not edilerek daha sonra değerlendirilir. Beyin fırtınasında önemli olan unsur, grupta problem çözümü için öneriler sunanların bu görüşlerinden dolayı eleştirilmemesi ve küçümsenmemesidir. Grup üyeleri düşüncelerini özgürce dile getirmeleri için cesaretlendirilir. Örneğin, bir sınıfta öğrenciler arasında sık sık çatışma yaşanması durumunda öğretmen, çatışmaların çözümü ile ilgili bir beyin fırtınası yapabilir. Öğretmen herkesi düşüncelerini ifade etmesi için teşvik eder. Her öğrenci fikrini özgürce dile getirir. Çözüm için öne sürülen fikirler yazılır. Tüm görüşler ortaya koyulduktan sonra çözüm önerileri değerlendirilerek ortak bir fikirde uzlaşılır.

Kılçık Diyagramı

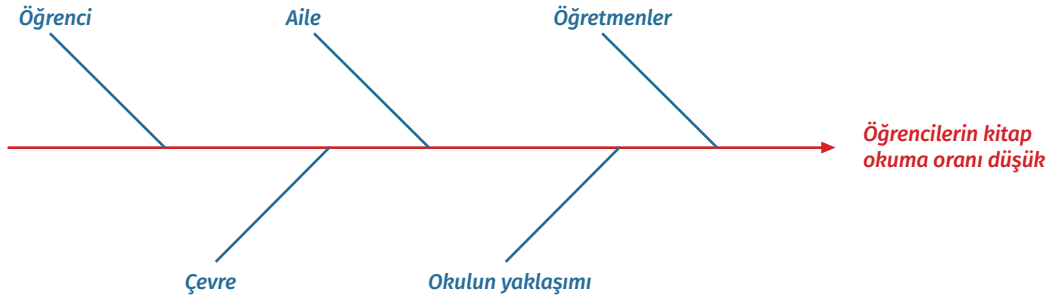
Problemlerin temel nedenlerini belirlemek amacıyla kullanılır. Balık kılçığı veya neden-sonuç diyagramı olarak da adlandırılır. Bu yöntem ile bir problemi doğuran ya da etkileyen neden ve faktörler belirlenir. Böylece hem probleme daha geniş bir çerçeveden bakma olanağı sağlanır hem de problemin teşhisi kolaylaşır. Problem hakkında bilinenlerin ortaya konması, bilinenlerden bilinmeyenlere doğru sistematik bir yaklaşım sağlar. Bu yöntemde izlenecek adımlar şunlardır:

Şekil 3. Balık Kılçığı Yöntemi

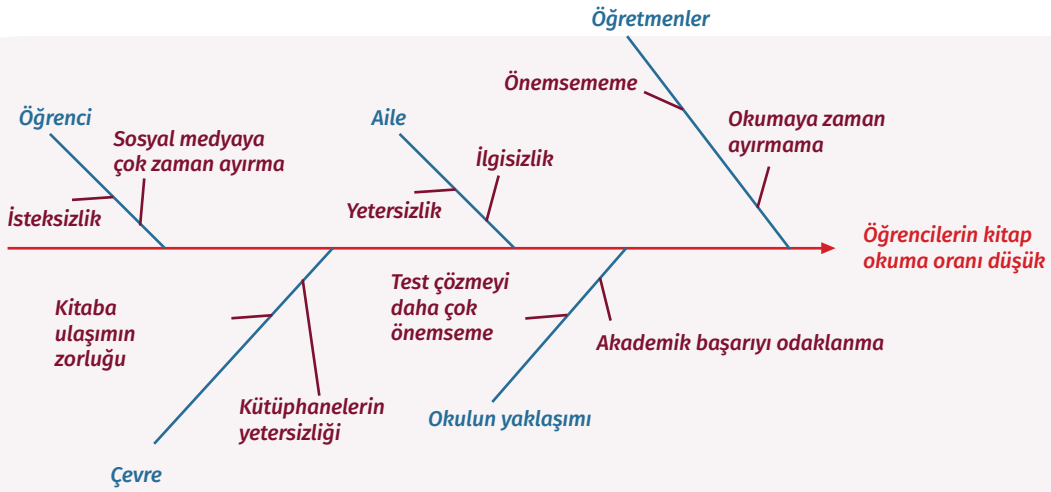
1. Problemi gösteren bir ok (ana kılçık) çizilir.

2. Bu kılçığın üzerinde problemin olası ana nedenleri (öğrenci, öğretmenler, aile, okulun yaklaşımı, çevre vb. oklarla gösterilir.)

3. Her bir ana nedenler ile ilgili alt nedenler oklar kullanarak gösterilir.

Zihin Haritaları

Farklı kavram ve fikirler arasındaki bağlantıları görsel olarak düzenleyerek düşünceler için yapı oluşturmayı sağlayan bir yöntemdir. Zihin haritası oluşturulurken kâğıdın merkezine problem yazılır. Sonra problemin çözümü için oluşturulan uzantılara çözümler yerleştirilir. Oluşturulan çözümlerin avantaj ve dezavantajları yazılır. Uzantılarda renkli kalem ve görsel kullanımı kalıcılığı olumlu yönde etkiler. Haritaya eklenecek semboller, ünlemler, çeşitli renk ve puntolarda kelimeler de öğrenilen bilginin kalıcı olmasını sağlar. Örneğin, "Sağlıklı bir yaşam nasıl mümkündür?" problemiyle ilgili bir zihin haritası yapmak için önce sağlıklı yaşam için gerekli temalar belirlenir.

Altı Şapkalı Düşünme

Bir sorun veya konunun farklı bakış açılarıyla ele alınmasını sağlayan problem çözme yöntemidir. İnsanların problemler karşısındaki tutumlarını ortaya koymalarını ve problemlere uygun çözüm yolları bulmalarını sağlamak amacıyla kullanılır. Altı şapkalı düşünme yöntemi, yaratıcılığı ve düşünceleri geliştirmek için farklı bakış açılarına sahip olmaya ve sorunlarla başa çıkmak için farklı yollar keşfetmeye yardımcı olur. Bu yöntemin temelinde duygu, mantık, bilgi ve deneyimin ayrı ayrı ele alınarak düşüncelere bir düzen getirilmesi söz konusudur. Bu yöntemde bir sorun veya çözüm hakkında farklı bakış açılarıyla düşünen ve bu bakış açıları altı şapkayla temsil edilen bir grup insan vardır. Şapkaların rengi; beyaz, kırmızı, siyah, sarı, yeşil ve mavidir. Her şapka farklı bir özelliği temsil eder.

Beyaz şapka tarafsızlık ve objektifliği; kırmızı şapka duygular, tutkular ve sezgileri; siyah şapka olumsuzlukları ve karamsarlığı; sarı şapka olumlu bakış açısını ve iyimserliği; yeşil şapka yaratıcılığı ve üretkenliği; mavi şapka serinkanlılığı, kontrol ve organize etmeyi temsil eder. Örneğin, bir ev sahibinin, ısınma ve enerji maliyetini düşürmek için önlem almak istediği düşünölsün. Altı şapkalı düşünme tekniğiyle bu sorun şöyle ele alınır:

- **Kırmızı Şapka:** Duygusal tepki vermeyi temel alır. Bu şapkanın sorunlara yaklaşım biçimi “Sorunu duygusal açıdan değerlendirelim.” ifadesiyle özetlenebilir.
 - Motivasyonunu artır: Enerji maliyetlerini düşürme hedefine ulaşmanın neden önemli olduğuna odaklan. Daha düşük enerji faturaları, daha çevreci bir yaşam tarzı, ekonomik faydalar gibi enerji tasarrufunun getireceği avantajları düşünerek motivasyonunu artır.
- **Beyaz Şapka:** Bilgiyi tarafsız bir şekilde ele alır. Bu şapkanın sorunlara yaklaşım biçimi “Bu problemle ilgili gerçeklerle yüzleşelim.” ifadesiyle özetlenebilir.
 - Enerji tüketimini analiz et: Mevcut faturaları inceleyerek ısınma için harcanan enerji miktarını belirle.
 - Evde kullanılan enerji kaynaklarını ve sistemlerini incele: Isıtma sistemleri, izolasyon, cihazlar, aydınlatma gibi faktörleri gözden geçir.
- **Siyah Şapka:** Olaylara eleştirel ve karamsar yönden bakışı simgeler. Bu şapkanın sorunlara yaklaşım biçimi “Karamsar, eleştirel bir bakış açısı ile düşünelim.” ifadesiyle özetlenebilir.
 - Enerji israfının olduğu alanları belirle: Evin ısı kaybının yoğun olduğu bölgeleri, enerji sızıntılarını ve gereğinden çok enerji tüketen cihazları tespit et.
 - Enerji tasarrufunu engelleyen faktörleri eleştirel bir gözle değerlendir: Yetersiz izolasyon, verimsiz ısıtma sistemleri, yoğun enerji tüketen aydınlatmalar gibi faktörlere odaklan.

- **Sarı Şapka:** Olaylara iyimser ve yapıcı yönden bakar. Bu şapkanın sorunlara yaklaşım biçimi “Soruna olumlu taraftan bakalım.” ifadesiyle özetlenebilir.
 - Olumlu çözümler üret: Enerji tasarrufu sağlayacak pratik adımlar düşün. Termostatı düşük sıcaklığa ayarlama, ısıtma sisteminin düzenli bakımını yaptırma, enerji verimli ampuller kullanma, ısı yalıtımı yapma gibi.
 - Küçük adımlarla başla: Enerji tasarrufu sağlamak için günlük rutinlerde yapabileceğin değişiklikleri belirle ve bunları adım adım uygula.
- **Yeşil Şapka:** Olaylara yeni ve farklı çözüm yolları bulmayı, yaratıcı ve yenilikçi fikirler üretmeyi sağlar. Bu şapkanın sorunlara yaklaşım biçimi “Yaratıcı düşünelim.” ifadesiyle özetlenebilir.
 - Yaratıcı çözümler düşün: Yenilenebilir enerji kaynaklarını (güneş, rüzgâr) kullanmayı düşün, enerji depolama sistemleri hakkında araştırma yap. Isı geri kazanım sistemleri kurma gibi yenilikçi fikirler üret.
 - Enerji tasarrufu sağlayan teknolojileri keşfet: Akıllı termostatlar, enerji yönetim sistemleri veya otomatik ayarlamalar gibi teknolojik çözümleri araştır ve bunların uygulanabilirliğini değerlendir.
- **Mavi Şapka:** Olayları tüm olası yönleriyle görür ve değişkenleri kontrol altında tutar. Bu şapkanın sorunlara yaklaşım biçimi “Alternatifleri dikkate alarak durumu kontrol altına alalım.” ifadesiyle özetlenebilir.
 - Eylem planı oluştur: Belirlediğin çözümleri bir araya getirerek bir eylem planı hazırla, adımları önceliklendir ve bir uygulama takvimi oluştur.
 - İlerlemeyi takip et: Yapılan değişikliklerin etkisini izle, enerji faturalarını düzenli olarak kontrol et ve gerektiğinde planı revize et.

ETKİNLİK 47 : Mısır Piramitlerinde Yaşanan Problemler

GENEL YÖNERGE

- Bu etkinlik öğrencilerin yaratıcı düşünme, iş birliği yapma ve problem çözme becerilerini geliştirmeyi sağlayacaktır.
- Aşağıdaki sınıf içi etkinlik *Düşünme Becerileri Alıştırma Kitabı*'nda yer alan *Etkinlik 47 Mısır Piramitlerinde Yaşanan Problemler* bölümü ile eş zamanlı olarak uygulanır.

ETKİNLİK AKIŞI

1. Giriş ve Hikâyenin Sunumu

- Öğrencilere etkinliği açıklamadan önce kısa bir giriş yapılarak, piramitlerin inşası sırasında karşılaşılan problemlere dair bir hikâye anlatılır.

Bugünkü etkinliğimizde zamanda yolculuk yapacağız! Sizi bir zaman makinesine bindirdik ve Mısır piramitlerinin inşa edildiği döneme gönderdik. Piramitlerin yapımında büyük sorunlar ortaya çıkmış ve siz bu ekibin en zeki üyeleri olarak çözüm bulmak zorundasınız. Ama dikkat! O dönemde teknoloji sınırlı, sadece o dönemin malzemelerini kullanabilirsiniz. Şimdi, yaratıcı fikirler geliştirme zamanı! Siz olsaydınız bu problemleri nasıl çözerdiniz?

O dönemin şartlarını göz önünde bulundurmayı unutma. İşte o döneme dair birkaç ipucu:

Mısır'da piramitler, devasa taş bloklar kullanılarak inşa edilmiştir. Her biri tonlarca ağırlıktaki taş bloklar, uzun rampalarla yukarı taşınmıştır. İşçiler, taşları yukarı çekmek için halatlar ve ahşap silindirler kullanmıştır. Ancak taşların ağırlığı ve rampaların uzunluğu, bu süreci oldukça zorlaştırmıştır. Rampa malzemeleri tükenmeye başlamış, iş gücü yetersiz kalmış ve piramidin tepe kısmına doğru çıkarken taşların taşınması daha da zorlaşmıştır.

2. Tartışma

- Sınıf 4-5 kişilik gruplara ayrılır.
- Öğrencilere *Alıştırma Kitabı*'nda yer alan şablon tanıtılır ve her gruba belirli bir problem atanır (Örneğin: taşların taşınması veya işçilerin ikmali vb.).

- Gruplara beyin fırtınası yapmaları için 15-20 dakika süre verilir. Çözüm önerilerini yazılı olarak şablona kaydetmeleri istenir.
- Süre sonunda gruplar çözüm önerilerini sınıfa sunar. Diğer gruplar, bu çözüm önerilerine dair sorular yöneltebilir veya ek fikirler sunabilir.

3. Sonuç ve Değerlendirme

- Sunumlar tamamlandıktan sonra, sınıfça en yaratıcı ve uygulanabilir çözüm önerisi tartışılarak seçilir.
- Öğrencilere, etkinlikten ne öğrendikleri ve süreçte en çok neyi eğlenceli buldukları sorularak geri bildirim alınır.

ETKİNLİK 48 : Azalan Yaşam Kaynakları

GENEL YÖNERGE

- Bu etkinlik öğrencilerin çevresel sorunlar üzerine düşünürken sorunların kök nedenlerini analiz etmeyi öğrenmelerini ve çözüm önerileri geliştirme becerilerini pekiştirmelerini sağlayacaktır.
- Aşağıdaki sınıf içi etkinlik *Düşünme Becerileri Alıştırma Kitabı*'nda yer alan *Etkinlik 48 Azalan Yaşam Kaynakları* bölümü ile eş zamanlı olarak uygulanır.

ETKİNLİK AKIŞI

1. Giriş ve Kılçık Diyagramının Tanıtımı

- Şu soruyla başlanır:
“Etrafınızdaki yaşam kaynaklarının (su, hava, toprak) ne kadar kıymetli olduğunu hiç düşündünüz mü? Peki, bu kaynaklar azalırsa ne olur? Gelin, hep birlikte bu büyük problemin sebeplerini ve çözümlerini keşfedelim!”
- Kılçık diyagramının bir problem çözme aracı olduğu açıklanır. Bu yöntemin, karmaşık sorunları daha kolay anlamak için kullanıldığı ve özellikle kök nedenlere inmek için etkili bir araç olduğu belirtilir.

2. Problemi Tanımlama

- Tahtaya “Azalan Yaşam Kaynakları” yazılır ve öğrencilerle bu konu konuşularak yaşam kaynaklarının neden azaldığına dair fikirleri sorulur.
- Öğrencilerin Alıştırma Kitabı'nda yer alan kılçık diyagramını takip etmeleri istenir. Eş zamanlı olarak tahtada da çizime yer verilebilir.
- Ana dallar oluşturulur (Örneğin: Doğal Kaynakların Tükenmesi, Kirlilik, İklim Değişikliği, Nüfus Artışı).

3. Sebeplerin Belirlenmesi

- Her bir ana dal için öğrencilere şu soru sorulur: “Sizce bu soruna ne sebep oluyor?”
- Öğrencilerden gelen yanıtlar ilgili ana dalların yanına eklenir.

4. Kök Sebeplerin Araştırılması

- Öğrencilere, her sebebin derininde yatan diğer sebepleri düşünmeleri ve tartışmaları söylenir.
- Cevaplar detaylandırılarak yan dallar hâlinde diyagramda gösterilir.

5. Çözüm Önerileri

- Her kök sebep için öğrencilerden çözüm önerileri istenir. Öneriler diyagramın yanına not edilir.
- Çözüm önerilerinin nasıl daha etkili hâle getirilebileceği tartışılır.

6. Sonuçlandırma

- Tamamlanan diyagram incelenir ve şu sorular sorulur:
 - Hangi çözüm önerileri daha uygulanabilir görünüyor?
 - Bu yöntem başka hangi problemleri analiz etmek için kullanılabilir?
 - Kılçık diyagramını kullanarak hangi bilgileri öğrendiniz?

5. KARAR VERME

Karar, bir iş ya da sorun hakkında düşünülerek verilen kesin yargı anlamına gelmektedir. Karar verme, farklı seçenekler arasında tercihte bulunmadır.

İnsanlar, yaşamlarının her alanında sürekli birtakım kararlar almaktadır. Bu kararlar, günlük yaşamın sürdürülmesini sağlayan ve üzerinde ayrıntılı düşünme gerektirmeyen kararlar olabileceği gibi, sonuçları bakımından geleceği etkileyebilecek ve üzerinde ayrıntılı düşünülmesi gereken kararlar da olabilir. Örneğin, bir kişi o gün alışverişe gidip gitmeyeceğine ya da arkadaşlarıyla hangi saatte buluşacağına veya bir yönetici acil ve önemli bir işi çıkan çalışana izin verip vermeyeceğine ayrıntılı düşünme sürecine girmeden karar verebilir. Öte yandan bir öğrencinin hangi üniversiteye gideceğine, bir ailenin hangi evi kiralayacağına ya da bir belediyenin sokakları nasıl düzenleyeceğine yönelik kararlar ise ayrıntılı düşünülmelidir.

Karar vermede, ulaşılmak istenen amaca göre seçenekler belirlenir ve bunlar üzerinde düşünülerek seçeneklerin en uygunu tercih edilir. Karar, amaca ulaşmada başarılı olmak için çok önemlidir. Bu bakımdan doğru ve iyi kararlar verilmelidir. Karar verme sürecinde insan belli bir amaca ulaşmak için, içinde bulunduğu koşullara göre alternatiflerden en uygununu seçer. Bu sürecin sonunda karar ortaya çıkar. Karar vermek için öncelikle insanın önünde birden fazla seçenek olmalıdır. Tek seçeneğin olduğu durumlarda bir karar vermeden söz edilemez. İyi bir karar için seçeneklerin çokluğu önemli bir unsurdur. Ayrıca bir karar; etkili, verimli, akılsal, uygulanabilir ve zamanında alınmış ise iyi bir karar olarak nitelendirilebilir.

Karar verme süreci problemin tanımlanmasıyla başlar. Hakkında karar verilecek problemin ne olduğunun bilinmesi, sürecin sağlıklı bir şekilde yürütülmesi için önemlidir. Problemin tanımlanmasında zaman ve emek kaybı yaşanmaması için öncelikle kök problem tespit edilmelidir.

Karar verme sürecinde, amacın ve bu amaca ulaşmak için yapılacakları gösteren hedeflerin doğru belirlenmesi, problemin çözümü için gereklidir. Problemin çözümü için gereken bilgiler; zamanında, yeterli ve doğru toplanmalıdır. Çözüm seçeneklerinin belirlenmesi aşamasında, olası çözüm yolları tespit edilmelidir. Seçenekler ne kadar doğru belirlenirse sorunun çözümü de o kadar kolay olacaktır. Seçeneklerin değerlendirilmesi aşamasında seçenekler önceki adımlarda belirlenen amaç, hedef, yöntem vb. ölçütlere ve sınırlılıklara (tahdit) göre ele alınır. Amacı ne kadar karşıladığı değerlendirilen seçeneklerin, karar verme sürecini kolaylaştırması beklenir. Seçenekler; zaman, bütçe ya da diğer kaynakların yetersizliği gibi birtakım sınırlılıklar içerebilir. Bu nedenle seçeneklerin değerlendirilmesi aşamasında,

ölçütlerin yanı sıra bu sınırlılıkların da göz önünde bulundurulması gerekir. Örneğin, mesleği gereği kişisel bilgisayarı ile çalışan birinin bilgisayarının beklenmedik bir zamanda bozulması problemidir. Sorunsuz çalışan yeni bir bilgisayara sahip olmayı amaçlayan bu kişi, araştırmaları sonunda farklı seçenekler belirler. Kişinin bilgisayara acil ihtiyaç duyması ve bütçesinin düşük olması birer sınırlılıktır. Bu sınırlılıklar ve bilgisayarın hızı, kapasitesi, çalıştırabileceği programlar, pil ömrü gibi ölçütler, kişinin hangi bilgisayarı alacağına karar vermesinde etkili olacaktır. Seçenekler arasından bir tercihte bulunulması, sürecin son aşamasıdır ve karar vermeyi gerektirir. Problemin çözümü için seçeneklerden birine karar verildikten sonra bunun uygulanması ve kişiyi amaca ulaştırıp ulaştırmadığının izlenmesi gerekir. Böylece verilen kararın doğru ve etkili olup olmadığı değerlendirilmiş olur.

Şekil 4. Karar verme süreci

FARKLI KARAR VERME TÜRLERİ

Gerek kişisel yaşamda gerekse kurum ve örgütlerde birbirinden farklı birçok karar alınmaktadır. Bu kararlar kim tarafından alındığına, alındığı durum ya da ortama, yapısına ve niteliklerine göre değişebilmekte; böylece karar türlerine dair farklı sınıflandırmalar yapılabilmektedir. Bu sınıflandırmalar arasında ikisi öne çıkar:

Stratejik, Taktiksel ve Operasyonel Kararlar

Stratejik kararlar, karmaşık bir yapıya sahip olan ve sonuçları uzun vadede ortaya çıkan kararlardır. Taktiksel kararlar, stratejik kararların uygulanabilmesi amacıyla verilen ve orta vadede yapılacakları planlayan kararlardır. Operasyonel kararlar ise sonuçları kısa vadede ortaya çıkan; günlük, haftalık ve aylık faaliyetlerin gerçekleştirilebilmesi için verilen kararlardır. Örneğin, bir firmanın piyasaya yeni ürün sürme kararı stratejik, bu ürünün tasarımı taktiksel, bu ürün için ham madde tedariki ise operasyonel karardır. Özellikle işletmelerin yönetim sürecinde kullanılan bu karar türleri yaşamın farklı alanlarında da görülür. Örneğin, bir genç,

demokrasi, insan hakları ve adaletin geliştirilmesi, ayrımcılığın ve şiddetin ortadan kaldırılması gibi alanlarda insanlığa katkı sunmak istediğinde stratejik karar almış olur. Bunu hayata geçirmek için siyaset bilimi, hukuk, felsefe gibi bölümlerden birini okumaya karar vermesi taktiksel karardır. Bu bölümlerden birine yerleşebilmek için eşit ağırlık derslerine odaklanması ve üniversite sınavında alması gereken puana yönelik bir çalışma planı oluşturması operasyonel karardır.

Bireysel Düzeyde ve Grup Düzeyinde Kararlar

Karar verme süreci birey veya grup tarafından gerçekleştirilebilir. Herhangi bir durumla ilgili, bir kişinin karar vermesi bireysel düzeyde; birden fazla kişinin karar vermesi ise grup düzeyinde karar vermedir. Örneğin, bir kişinin sinemaya gitmeye karar vermesi bireysel düzeyde gerçekleşir. Bir sitenin bahçesinde evcil hayvan bakılıp bakılamayacağı ise grup düzeyinde bir karar verme sürecini gerektirir. Bu karar, site sakinlerinden bazılarının alerji hassasiyetine sahip olabileceği ya da çocuklarına hayvan sevgisi aşılacak isteyen ebeveynler için durumun bir fırsat olarak görülebileceği ihtimalleri doğrultusunda grup düzeyinde alınmalıdır. Doğru karar verilmesi için durumun özelliğine uygun karar türü tercih edilmelidir. Acil ve önemli durumlarda bireysel düzeyde karar verilebilir. Bunun için kararı verecek kişinin gerekli bilgiye ve kararı uygulama iradesine sahip olması beklenir. Bireyin yeterli bilgiye sahip olmadığı ve karardan etkilenecek kişilerin katılımı olmadan kararı uygulamanın zor olacağı durumlarda grup düzeyinde karar verilmelidir. Grup üyelerinin bilgi, tecrübe ve görüşlerinin farklı olması kararların hem doğru olma ihtimalini artırır hem de grup tarafından kolayca kabullenilerek sorunsuz bir biçimde uygulanmasını sağlar.

ETKİNLİK 49 : Haydi Sırala!

GENEL YÖNERGE

- Bu etkinlik öğrencilerin kendi ölçütlerini belirleyerek bir konuda karar vermeyi deneyimlemelerini sağlayacaktır.
- Aşağıdaki sınıf içi etkinlik *Düşünme Becerileri Alıştırma Kitabı*’nda yer alan *Etkinlik 49 Haydi Sırala!* bölümü ile eş zamanlı olarak uygulanır.

ETKİNLİK AKIŞI

1. Hazırlık

- Öğrenciler eşit sayıda gruplara ayrılır.
- Her gruptan bir temsilci seçmeleri istenir.

2. Görevleri Açıklama

- Tahtaya aşağıdaki cümleler yazılır. Bu cümleler öğrencilerin Alıştırma Kitabı’nda da yer almaktadır.
 - Tablette hiç oyun oynamamak
 - Her gün tablette oyun oynamak
 - Tablette eğitici oyunlar oynamak
 - Tablette sadece ödev yapmak
 - Ayda bir tablette istediğimizi oynamak/izlemek
 - Her gün büyüklerimizin izin verdiği oyunları oynamak/izlemek
 - Tablette gizli gizli olabildiğince çok oyun oynamak
- Her gruptan bu maddeleri, kendilerine göre “daha doğru” olandan “daha az doğru” olana sıralamaları istenir.

3. Ölçüt Belirleme

- Sıralama yapmadan önce, gruplardan bir ölçüt belirlemeleri istenir. Örneğin:
 - Sağlık açısından faydalı olma
 - Ders başarısını artırma
 - Eğlence ve mutluluk sağlama

- Grup temsilcilerinin, sıralamayı anlatmadan önce belirledikleri ölçütü açıklamaları sağlanır.

4. Grupların Sunumları

- Gruplar sıralamalarını paylaşır.
- Sunum sırasında, gruplara şu sorular yöneltilir:
 - Hangi ölçütlere göre sıraladınız?
 - Bu madde neden bu sırada yer alıyor?
 - Ölçütünüzle bu sıralama tutarlı mı? Eğer değilse, yeri değiştirilebilir mi?

5. Değerlendirme

- Grupların sıralamaları üzerinden kısa bir tartışma oturumu düzenlenir.
- Tutarlılığı daha güçlü olan sıralamalar öne çıkarılır ve nedenleri vurgulanır.

ETKİNLİK 50 : Aslan ve Enerji Sorunu

GENEL YÖNERGE

- Bu etkinlik öğrencilerin karar verme sürecini deneyimleyerek, problem çözme becerilerini ve grup içinde iş birliği yapma yetilerini geliştirmelerini hedeflemektedir.
- Aşağıdaki sınıf içi etkinlik *Düşünme Becerileri Alıştırma Kitabı*'nda yer alan *Etkinlik 50 Aslan ve Enerji Sorunu* bölümü ile eş zamanlı olarak uygulanır.

ETKİNLİK AKIŞI

1. Animasyonu İzletme

- Öğrencilere animasyon izletilir.

Aslan - Enerji Problemi
https://www.youtube.com/watch?v=koD8NK_-AMY

- İzledikten sonra şu soru sorulur:

Aslan, Pati'yi bulmak için bir insansız hava aracı (İHA) geliştiriyor, fakat piller yetersiz geldiği için İHA çalışmıyor. Aslan, çözüm olarak güneş paneli kullanmaya karar veriyor. Ancak şimdi bir soru soruyorum: Sizce bu gerçekten iyi bir çözüm mü? Güneş panelleri İHA'lara ağırlık ekleyecek ve beklenenden az enerji üretecek. Şimdi ekip çalışması yaparak daha iyi bir çözüm bulmaya çalışacağız.

Sizce güneş paneli kullanmak gerçekten en iyi çözüm mü? Daha iyi bir çözüm bulabilir miyiz?

2. Gruplara Ayırma ve Karar Sürecini Başlatma

- Öğrenciler 4-5 kişilik gruplara ayrılır.
- Her gruba belirli bir karar verme sürecini izleyecekleri açıklanır:
 - Problemin Tanımlanması

- Amacın Belirlenmesi
- Bilgi Toplanması
- Seçeneklerin Belirlenmesi
- Ölçütlerin ve Sınırlılıkların Belirlenmesi
- Seçeneklerin Değerlendirilmesi
- En Uygun Çözümün Seçilmesi

3. Adım Adım Rehberlik Etme

■ Problemin Tanımlanması:

- İHA'nın uçmasını sağlayacak enerji sorununu çözmek istiyoruz.
- Öğrencilere şu soru sorulur:

İHA'nın uzun süre uçuşması ve hafif kalması neden önemli?

■ Amacın Belirlenmesi:

- İHA'yı mümkün olan en uzun süre havada tutabilecek bir enerji çözümü bulmalıyız.

Sorular:

Enerji çözümünde hangi özellikleri arıyoruz?

■ Bilgi Toplanması:

Aşağıdaki seçenekler açıklanır:

- Lityum iyon pil
- Rüzgâr türbini (taşınabilir)
- Yedek batarya
- Mini yakıt hücresi

Her seçeneğin güçlü ve zayıf yanlarını tartışmaları istenir.

■ Seçeneklerin Belirlenmesi:

- Hangi enerji kaynaklarını kullanabiliriz?
- Ölçütler: ağırlık, maliyet, enerji verimliliği.

■ Ölçütlerin ve Sınırlılıkların Belirlenmesi:

- İHA hafif kalmalı, enerji verimli olmalı ve maliyet açısından uygun olmalı.

Sorular:

Hangi özellikler en önemlisi? Ağırlık mı, maliyet mi, uzun uçuş süresi mi?

■ Seçeneklerin Değerlendirilmesi:

- Grupların her seçeneği ve sınırlılığı karşılaştırması sağlanır.

Sorular:

Yedek batarya ağır mı olur? Lityum iyon pil yeterli enerji sağlar mı?

■ En Uygun Çözümün Seçilmesi:

- Gruplar, kararlarını verir ve gerekçelerini hazırlar.

4. Sunum

- Gruplar, kararlarını ve gerekçelerini sınıfa sunar.
- Diğer gruplar, sunumu dinlerken sorular sorabilir.

5. Değerlendirme

- Sunumlar tamamlandıktan sonra, öğretmen en yaratıcı, en tutarlı veya en etkili çözümü seçmek üzere kısa bir değerlendirme yapar.

6. FIRSAT MALİYETLERİNİ FARK ETME

İnsanların ihtiyaçlarını karşılamak için kullanacağı kaynaklar sınırsız değildir. İnsan, bu sınırlı kaynakları kullanırken ihtiyaçlarının önem sırasına karar vermelidir. Karar verme, seçenekler arasında bir tercihte bulunma eylemidir. Her karar, tercih edilmeyen öteki alternatiflerden bir vazgeçıştır. Vazgeçilen bu alternatiflerin kişiye birtakım maliyetleri söz konusudur. Buna “fırsat maliyeti” adı verilir. Bu maliyet; para, zaman, değer, emek vb. olabilir. Bir öğrenci hafta sonu ne yapacağı ile ilgili kararında sinemaya gitmek, ders çalışmak, kitap okumak, film izlemek vb. alternatifler arasından birine karar verir. Aldığı kararın sonucunda ya derslerine katkı sağlayacak faaliyetlerden ya da arkadaşlarıyla geçireceği eğlenceli bir günden vazgeçecektir. Bu bakımdan alınan her kararın bir fırsat maliyeti vardır. Karar verme sürecinde, hangi seçenekten ya da seçeneklerden vazgeçildiğinin farkındalığı açısından fırsat maliyetleri göz önünde bulundurulmalıdır.

ETKİNLİK 51 : Alternatiflerin İzinde

GENEL YÖNERGE

- Bu etkinlik öğrencilerin karşı karşıya kaldıkları seçimlerde fırsat maliyetlerini hesaplayarak karar alabilmelerini sağlayacaktır.
- Aşağıdaki sınıf içi etkinlik *Düşünme Becerileri Alıştırma Kitabı*'nda yer alan *Etkinlik 51 Alternatiflerin İzinde* bölümü ile eş zamanlı olarak uygulanır.

ETKİNLİK AKIŞI

1. Hazırlık

- Sınıf 4-5 kişilik gruplara ayrılır.
- Her gruba kâğıt, kalem verilir.
- Her gruptan, etkinlik süresince yazılı olarak kendi kararlarını ve gerekçelerini not almaları istenir.

2. Giriş

- Öğrencilere etkinliğin amacı açıklanır:
Bugün hep birlikte bazı ilginç kararlar vereceğiz. Ancak her kararın bir bedeli olduğunu ve bazen verdiğimiz kararların yerine başka şeylerden vazgeçmek zorunda kalacağımızı unutmayın. Buna fırsat maliyeti denir. Bakalım, doğru kararlar verip fırsat maliyetlerini nasıl değerlendireceğiz!
- “Fırsat maliyeti” kavramı basit bir örnekle açıklanır:
Mesela, bir arkadaşınızla sinemaya gitmeye karar verdiniz ama bu sırada bir başka arkadaşınız doğum günü partisi düzenliyor. Sinemayı seçerseniz doğum günü partisini kaçırmış olursunuz. İşte bu, sizin kararınızın fırsat maliyetidir.

3. Senaryoların Açıklanması

- Her gruba Alıştırma Kitabı'nda yer alan senaryolardan biri verilir.

Senaryo 1: Okul Kampı ve Sihirli Tılsım

Ali, harçlığını biriktirerek bir sihirli tılsım almak istemektedir. Bu tılsım, onu hayalindeki büyülü evrene götürme vaadinde bulunur. Öte yandan sınıf arkadaşları bir okul kampına katılacaklarını ve Ali'nin de gelmesini istediklerini söyler. Ali, bir karar vermelidir: Harçlığını sihirli tılsıma mı harcasın, yoksa kamp ücreti için mi kullansın?

Sorular:

- Eğer Ali, sihirli tılsımı alırsa ne kazanır?Kamp fırsatını kaçırdığı için nelerden vazgeçer?
- Kampı seçerse, büyülü evrenle tanışma şansını kaybetmenin onun için anlamı ne olabilir?
- Sizin öneriniz ne olurdu ve neden?

Senaryo 2: Oyun Konsolu vs. Kodlama Kursu

Zeynep, uzun zamandır istediği bir oyun konsolu için yeterli parayı biriktirmiştir. Ancak babası ona bir öneride bulunur. Bu parayla bir kodlama kursuna katılabilir ve gelecekte oyun yapmayı öğrenebilir. Zeynep, bir karar vermelidir: Oyun konsolunu mu almalı, yoksa kodlama kursuna katılarak gelecekte oyun yapmayı mı tercih etmeli?

Sorular:

- Oyun konsolunu şimdi almanın Zeynep için ne gibi faydaları olabilir?
- Kodlama kursuna katılmanın uzun vadeli faydaları neler olabilir?
- Zeynep hangi seçimi yaparsa daha fazla fırsat maliyetine katlanmış olur?

Senaryo 3: Büyük Resim ve Minik Hediyeler

Kaan, sınıf arkadaşlarına doğum gününde hediye vermek için tüm birikimini harcamaya karar verir. Ancak annesi, bu birikimi büyük bir teleskop almak için kullanabileceğini hatırlatır. Kaan, arkadaşlarını mutlu etmek ile uzayı daha yakından gözlemleme fırsatı arasında kararsız kalır.

Sorular:

- Kaan arkadaşlarına hediye vermeyi seçerse bundan ne kazanır? Teleskop fırsatını kaçırdığı için nelerden vazgeçer?
- Teleskop almayı tercih ederse arkadaşlarıyla ilgili hangi fırsatları kaçırabilir?
- Kaan'ın yerinde siz olsanız, ne yapardınız ve neden?

Senaryo 4: Efsanevi Macera Turu veya Yeni Spor Ayakkabılar

Ece, bir video oyunu turnuvasını kazandığında ödül olarak bir miktar hediye çeki alır. Çekle harika bir spor ayakkabı alabilir ya da arkadaşlarıyla efsanevi bir macera parkı turuna katılabilir. Ancak ikisi arasında karar vermesi gerekmektedir.

Sorular:

- Spor ayakkabı almayı seçerse Ece ne kazanır? Macera turunu kaçırdığı için nelerden vazgeçer?
- Macera turuna gitmeyi seçerse, uzun vadeli ne gibi etkilerle karşılaşabilir?
- Ece için en mantıklı karar ne olurdu?

Senaryo 5: Ejderha Yumurtası veya Çikolata Fabrikası

Mert ve Esra, fantastik bir dünyada bir görevdeyken iki seçenekle karşılaşır: Devasa bir ejderha yumurtası bulup onun koruyucusu olmak ya da onları ömür boyu çikolata ile besleyecek bir çikolata fabrikası inşa etmek. Ancak ikisini birden yapacak vakitleri yoktur.

Sorular:

- Ejderha yumurtasını seçmenin avantajları ve dezavantajları neler olabilir?
- Çikolata fabrikasını seçmenin uzun vadeli fırsatları ne olabilir?
- Bu ikili sizce hangi kararı vermeli ve neden?

- Gruplar senaryoları sırayla tartışır. Her grup, şu soruları yanıtlar:
 - Senaryodaki kararın fırsat maliyetleri neler?
 - Alternatif bir karar öneriniz var mı? Varsa, bu kararın avantajları neler olabilir?
- Gruplara tartışmaları için **5-7 dakika** süre verilir.
- Gruplar, notlarını alırken gerekçelerini mutlaka yazılı olarak açıklamalıdır.

4. Sunum ve Tartışma

- Her grup, kendi senaryosunu ve kararlarını sınıfa sunar. Kararlarının ne olduğunu, fırsat maliyetlerini ve alternatiflerini açıklarlar.
- Diğer gruplar, sunumu dinledikten sonra ek sorular sorabilir veya önerilerde bulunabilir.
- Tartışmalar sırasında sınıf, farklı görüşleri değerlendirebilir ve birbirinden öğrenebilir.

5. Kapanış

- Etkinlik bir sınıf tartışmasıyla bitirilir:

Bugünkü etkinlikte verdiğimiz kararların her birinin fırsat maliyeti olduğunu gördük. Fırsat maliyetlerini anlamak, daha bilinçli kararlar vermemizi sağlar. Peki, sizce hayatımızdaki önemli kararlarda fırsat maliyetlerini düşünmek neden önemlidir?

7. BELİRSİZLİKLER VARKEN ETKİLİ KARAR VERME

Sahip olunan bilgi, verilen kararın etkili olmasını belirleyen önemli bir faktördür. Karar verme sürecinde, sahip olunan bilgi miktarı ile ilişkili olarak belirlilik ve belirsizlik durumu ile risk ortamı ortaya çıkar. Örneğin, bir öğrenci, üniversite sınavından aldığı puanla çeşitli bölümlere yerleşmek için tercihlerde bulunur. Tercihlerinde gelecekte iş vadedeceğini düşündüğü yeni açılan bir bölüme yer verebilir. Gelişen teknoloji ve değişen dinamik yapılar bu bölümün geçerliliğini pekiştirebilir ki burada belirliliğin olduğu bir durum vardır. Öte yandan çoğu zaman kararların sonuçları bu düzeyde bir belirlilik içermeyebilir. Bazen alınan kararların neler getireceği ve bunların olası sonuçları tümüyle bilinemeyebilir. Bir işletmenin, daha önce üretilmemiş bir ürünü piyasaya sürme kararı, belirsizlik ortamında verilen karara örnek gösterilebilir. Risk ortamında karar vermede kişi, verdiği kararın muhtemel sonuçlarını ve bu sonuçların ortaya çıkma olasılıklarını bilir. Burada önemli olan bu olasılıklardan hangisinin ortaya çıkacağını bilmektir. Bu da riskin oranının ölçülmesiyle mümkündür. Bunun için ortaya çıkacak doğal durumlara 0 ile 1 arasında bir değer verilir. Ortaya çıkma olasılığı yüksek olan durum için 1'e, düşük olan durum için ise 0'a yakın bir değer verilir. Bu değerlere göre doğru karar tespit edilebilir.

ETKİNLİK 52 : Uzak Geleceğin Şekillenmesi: Karar Al ve Yönlendir

GENEL YÖNERGE

- Bu etkinlik öğrencilerin karşı karşıya kaldıkları seçimlerde fırsat maliyetlerini hesaplayarak karar alabilmelerini sağlayacaktır.
- Aşağıdaki sınıf içi etkinlik *Düşünme Becerileri Alıştırma Kitabı*'nda yer alan *Etkinlik 52 Uzak Geleceğin Şekillenmesi: Karar Al ve Yönlendir* bölümü ile eş zamanlı olarak uygulanır.

ETKİNLİK AKIŞI

1. Senaryo Çalışması

- Her gruba *Alıştırma Kitabı*'nda yer alan senaryolardan biri verilir.

Senaryo 1: Güneş Enerjisinde Yaşanan Sorun

Yıl 2700. Dünya, enerji ihtiyacını tamamen Güneş'ten sağlamaktadır. Ancak Güneş enerjisini toplayan panellerden biri büyük bir patlamaya neden olacak şekilde hasar görmüştür. İnsanlık bu durumu çözmek için üç farklı seçenek arasında kalmıştır.

Seçenekler

- Büyük bir kaynak ayırarak hasarlı paneli tamir etmek.
- Alternatif enerji kaynakları geliştirmek için yeni bir proje başlatmak (bu uzun sürecektir).
- Enerji tüketimini azaltmak için dünya çapında bir kampanya başlatmak.

Uzun Vadeli Sorular:

- Seçiminizin, enerji üretimi açısından 100 yıl içindeki sonuçları neler olabilir?
- Yeni bir enerji krizi çıkabilir mi?

Senaryo 2: İnsan Genetiğinde Devrim

Yıl 3100. Bilim insanları genetik mühendislikle insanların daha güçlü ve uzun ömürlü olmasını sağlayan bir yöntem geliştirmiştir. Ancak bu yöntemin tüm insanlara uygulanması büyük maliyetler gerektirmektedir. Ayrıca, yöntemin, genetiği değiştirilmiş insanlar ile doğal insanlar arasında

eşitsizlik yaratma riski vardır. İnsanlık bu durumu çözmek için üç farklı seçenek arasında kalmıştır.

Seçenekler

- Bu yöntemi yalnızca en zengin bireylerin erişimine sunmak.
- İnsanlığın tüm kaynaklarını birleştirerek yöntemin herkes için ücretsiz olmasını sağlamak.
- Bu yöntemin kullanımını tamamen yasaklayarak eşitsizlik riskini önlemek.

Uzun Vadeli Sorular

- Bu karar, insanlığın gelecekteki toplum yapısını nasıl etkileyebilir?
- Bu yöntem uygulanırsa insanlar arasındaki eşitsizlik 500 yıl sonra ne durumda olur?

Senaryo 3: Yeni Bir Gezegene Yolculuk

Yıl 2500. Dünya'nın kaynakları tükenmek üzeredir. İnsanlık, yeni bir gezegende koloni kurmaya hazırlanmaktadır. Ancak, bu yolculuğun başarılı olması için yalnızca bir grup insanın gönderilmesi gerekmektedir. Kimlerin seçileceği konusunda bir karara varılması gereklidir.

Seçenekler

- Sadece bilim insanları ve mühendislerden oluşan bir ekip göndermek.
- Çeşitli mesleklerden ve kültürlerden insanların olduğu bir grup göndermek.
- Yolculuğu tamamen durdurup Dünya'daki sorunları çözmeye çalışmak.

Uzun Vadeli Sorular

- Yeni bir gezegende nasıl bir toplum oluşur?
- Dünya'da kalan insanlar için bu karar ne anlama gelir?

Senaryo 4: Zaman Kapsülleri ve Kültürel Miras

Yıl 4000. İnsanlık, geçmiş kültürleri korumak için zaman kapsülleri hazırlamaktadır. Ancak, hangi bilgilerin saklanacağına karar vermek zordur. Tüm bilgiler saklanamayacağı için seçim yapılması gerekmektedir.

Seçenekler

- Sadece bilimsel keşifleri saklamak.
- Sanat ve edebiyat eserlerine öncelik vermek.
- Günlük yaşamdan alınan basit bilgileri saklamak (yemek tarifleri, oyunlar, günlükler).

Uzun Vadeli Sorular:

- Gelecekte bu kapsüller bulunduğunda insanlar ne öğrenebilir?
- Seçiminiz insanlık tarihine dair nasıl bir iz bırakabilir?

2. Yönerge

- Senaryo birlikte okunur ve tartışmaya başlanır.
- Problem tanımlanır: Bu senaryoda çözülmesi gereken sorun nedir?
- Alternatif kararlar oluşturulur: Bu problemi çözmek için neler yapılabilir?
- Her alternatifi olumlu ve olumsuz sonuçları tartışılır.
- Seçenekler arasında bir seçim yapılır ve bu kararın uzun vadeli etkileri açıklanır.

3. Sunum ve Tartışma

Her grup, senaryolarını ve kararlarını diğer gruplara sunar.

Sunum sırasında diğer gruplar şu soruları yönlendirerek tartışma başlatabilir:

- Bu kararın gelecekteki sonuçları daha farklı olabilir mi?
- Alternatif bir çözüm öneriniz var mı?

4. Kapanış

Tüm sınıfa şu sorular sorulur:

- Aldığınız kararların geleceği nasıl şekillendirdiğini düşünüyorsunuz?
- Daha iyi kararlar almak için başka neler yapılabilirdi?

8 KARAR VERMEDE AHLAKİ DEĞERLERİN ÖNEMİ

Ahlaki Kararlar

İnsanlar, hayatın akışı içinde çeşitli konularda ya da durumlarda birtakım kararlar verir. Karar verme, birden çok seçenek içinden tercihte bulunmayı gerektirir. Yapılacak bu seçim gerek bireyin kendisini gerekse diğer insanları etkileyebilir. Bu nedenle karar verme, ahlaki bağlamı olan bir süreçtir. Karar vermenin ahlaki bağlamı, bireyin kararlarının kendisini ve başkalarını nasıl etkileyebileceğini düşünmesini içerir. Bir yandan bireyin kendi ihtiyaçlarını gidermesini diğer yandan da başkalarının haklarını, çıkarlarını ve refahını dikkate almasını gerektirir.

Karar vermenin ahlaki bağlamı değer kavramı etrafında şekillenir. İnsanın kendi canı ya da başkalarının canı, kendisine ya da başkalarına saygısı, kendine güveni, insan onuru, adalet, eşitlik, hakkaniyet, dürüstlük, güven vb. birçok değer söz konusudur. Bu değerler, neyin “doğru” veya “yanlış”, neyin “iyi” veya “kötü” olduğunu belirleyerek karar verme durumuyla karşılaşan kişiye yardım eden ve onu nasıl davranacağı konusunda yönlendiren standartlardır. İnsanlar genellikle bu değerlere uyacak, bunları koruyacak ve gözetecek şekilde kararlar verir. Bu değerlere uygun olmayan ve başkalarının zararına sonuçlar doğuran kararlar ahlaki olamaz. Örneğin, üç arkadaşı ile birlikte hazırladığı grup projesini kendi çalışmasıymış gibi sunma seçeneği ile karşılaşan bir öğrenci ahlaki bağlamda bir karar vermiş olacaktır. Öğrencinin verdiği karar, arkadaşlarının düşük not almasına ve kendisinin itibar kaybetmesine yol açabilir. Bu durumda öğrenci adalet, eşitlik ve dürüstlük gibi ahlaki değerlere odaklanmalıdır.

İnsanlar bazen ahlaki açıdan zor seçimlerle karşı karşıya kalabilirler. Bir sorunu tespit ettikten ve çözüm için seçenekleri belirledikten sonra bunlardan hangisinin ahlaki olarak doğru olduğuna karar vermekte zorlanabilirler, çünkü birden fazla seçenek ahlaki görünebilir veya bazen de hiçbir seçenek ahlaki görünmeyebilir. Bazen de ahlaki değerler tehlikeye girebilir ve insan ahlaki ikileme düşebilir. Bu noktada verilecek kararlar büyük önem taşır. İnsan ahlaki bir ikileme düştüğünde vereceği kararları mutlaka ahlaki değerler çerçevesinde gerekçelendirmeli ve temellendirmelidir. Örneğin, ekonomik sıkıntıda olan bir işletme, masraflarını azaltmak amacıyla üretimini çocuk işçiliğinin yaygın olduğu bir ülkeye taşımaya karar verebilir. Bu kararını hayata geçirebilirse düşük ücretli işçi çalıştırarak kârlılığını artıracak, ancak çalışanlar büyük ölçüde çocuklar olacaktır. Bu durum kârlılık ile insan haklarının ihlali ikilemini doğuracaktır.

GİRİŞ ETKİNLİĞİ Hayatın İkilemleri

ETKİNLİK AKIŞI

1. Sınıfta paylaşım ve iş birliği temasıyla ilgili kısa bir sohbet başlatılır.

Örnek sorular:

- “Arkadaşlarınızla neleri paylaşmayı seversiniz?”
- “Hiç paylaşmaktan pişman olduğunuz bir şey oldu mu?”

2. Öğrencilere ilgili video 1:58’e kadar izletilir.

■ Linki verilen oyunu öğrencilerinizle oynayabilirsiniz.
<https://www.youtube.com/watch?v=Bc5lYssjO-k>

3. Video izlendikten sonra öğrencilere aşağıdaki sorular yöneltilir:

- Sizce Rüzgâr ne yapmalı?
- Karşılaştığı durumda ikilemi nasıl çözümlemeli?
- Seçeneklerden birini tercih etmek zorunda kalsaydınız, hangisini seçerdiniz ve neden?

4. Öğrencilere seçenekler sunulur:

- A) Arkadaşları onunla incilerini paylaşmasa da o bulduğu incileri paylaşmalı.
- B) Arkadaşları onunla incilerini paylaşmadıysa o da incileri olduğu zaman onlarla paylaşmamalı.

5. Öğrencilerin gruplara ayrılmaları istenir ve her grubun, yaptıkları tercihle ilgili gerekçeleri tartışmaları sağlanır.

TARTIŞMA VE DEĞERLENDİRME

1. Her grup kendi kararını ve nedenlerini sınıfa sunar.
2. Sunumlardan sonra tüm sınıfla şu sorular tartışılır:
 - İki seçenek arasında yapılan tercihlerde hangi ölçütler kullanılmalı?
 - Her iki seçenek de iyi ise ne yapmalıyız?
3. Son olarak, öğrencilerden paylaşmanın kendi hayatlarındaki anlamını düşünmeleri istenir.

ETKİNLİK 53 : Kamp Macerası

GENEL YÖNERGE

- Bu etkinlik öğrencilerin karşı karşıya kaldıkları ikilemlerde ahlaki karar alabilmelerini sağlayacaktır.
- Aşağıdaki sınıf içi etkinlik *Düşünme Becerileri Alıştırma Kitabı*'nda yer alan *Etkinlik 53 Kamp Macerası* bölümü ile eş zamanlı olarak uygulanır.

ETKİNLİK AKIŞI

1. Giriş ve Senaryoların Tanıtımı

Hayal edin, yaz tatili sonunda arkadaşlarınızla heyecan verici bir kampa gitme şansınız var! Ormanda oyunlar oynayacak, yıldızların altında uyuyacak ve unutulmaz anılar biriktireceksiniz. Ama bu kamp macerası hiç de kolay olmayacak! Çünkü karşınıza bazı zor kararlar çıkacak. Herkesin mutluluğu ve güvenliği sizin alacağınız kararlara bağlı! Takım arkadaşlarınızla birlikte, kamp macerasında karşılaştığınız bu ikilemleri çözmeye hazır mısınız?

İkilem 1: Kampa Katılım

Bir grup çocuk yaz tatilinde kamp yapmaya karar verir. Ama kamp alanı sınırlıdır ve yalnızca belirli sayıda kişi kabul edilmektedir. Çocuklar, hangi arkadaşlarının kampa katılacağına karar vermek zorundadır ve bazı durumlar aşağıdaki gibi zorlu ikilemler içerir:

Kamp alanında sadece 5 kişilik yer bulunmaktadır. Grupta ise 6 kişi vardır. Ali ailesinin maddi sorunları nedeniyle tatil yapamayacağından kampa katılmayı çok istemektedir. Diğer grup üyeleri ise Ali'nin hassas yapısı nedeniyle katılmasını istememekte; onun katılması durumunda grup içindeki dinamiğin bozulacağından ve Ali'nin davranışlarının sıkıntı yaratabileceğinden endişelenmektedir.

Karar Durumu: Gruptaki 5 kişi, Ali'nin kampa katılıp katılmayacağına karar vermek zorundadır. Kararlarını alırken Ali'nin ihtiyaçlarını mı yoksa grup içindeki huzuru mu dikkate alacaklar?

İkilem 2: Eşit Paylaşım

Kamp grubunda çocuklar, akşam yemeği için hazırlık yapıyorlar. Ancak, sınırlı malzemeleri var: yalnızca 4 adet büyük patates ve bir kutu sebze konservesi. Grubun 6 üyesi var. Eğer patatesler eşit şekilde paylaştırılırsa, herkes yalnızca küçük bir parça alabilecek. Öte yandan, sebze konserveleri de az miktarda ve eşit paylaşıldığı takdirde kimse için doyurucu bir öğün oluşturmayacak.

Karar Durumu: Çocuklar, patates ve sebze konservelerini herkesin eşit miktarda alacağı şekilde mi paylaşmalı, yoksa daha fazla ihtiyacı olanlara öncelik vererek mi dağıtmalı? Adalet mi yoksa açlık duygusu mu daha öncelikli?

İkilem 3: Yardım ve Zaman Yönetimi

Kampta iki ayrı çocuk grubu bir arada oyun oynuyor. İki grubun yarıştığı bir oyun oynadıkları sırada çocuklardan biri düşüp yaralanıyor. Karşı gruptaki çocuklar yaralı çocuğa yardım etmek istiyorlar ama bu durum yarışmadaki sürelerini daraltacak.

Karar Durumu: Çocuklar, yaralı çocuğa yardım etmeyi mi seçmeli, yoksa yarışmaya devam etmeyi mi? Başkalarına yardım etmek mi yoksa yarışmayı kazanmak mı öncelikli?

İkilem 4: Sosyal Medya ve Gizlilik

Kamp sırasında çocuklar, eğlenceli anlarını sosyal medyada paylaşmak istiyorlar. Ancak, bazı çocuklar kendi fotoğraflarının paylaşılmasını istemiyor. Eğer bazı çocuklar paylaşım yaparsa, istemeyenler istemedikleri halde görüntülerde yer alabilir; ancak kimse paylaşım yapmazsa, bu kez paylaşmak isteyenler kendilerini kısıtlanmış hissedebilir.

Karar Durumu: Çocuklar, herkesin rızası olmadan paylaşım yapmayı mı tercih edecek, yoksa paylaşımları sınırlayıp gizliliğe saygı mı gösterecekler? Sosyal bağlantılar mı, yoksa kişisel mahremiyet mi daha önemli?

İkilem 5: Doğanın Korunması

Kamp sırasında çocuklar, ormanda ateş yakmak isterler. Ancak ormanın belirli bölgelerinde yangın riski bulunmaktadır ve bu durum doğaya zarar verebilir. Çocuklar ise keyifli bir kamp ateşinin tadını çıkarmak istiyor.

Karar Durumu: Çocuklar, ateş yakarak keyif mi yapacak, yoksa doğanın korunmasına saygı göstererek bu isteklerinden vazgeçecek mi? Eğlence mi, yoksa çevre bilinci mi daha öncelikli?

2. Gruplara Ayrılma

- Sınıf 4-5 kişilik gruplara ayrılır. Her grup bir kamp takımı gibi hareket eder.

3. Hikâye ve İkilemlerin Sunulması

- Öğretmen her ikilemi hikâye formatında sunar.
- Gruplar ikilemi anlamak için sorular sorabilir.

4. Tartışma

- Gruplar, ikilemler üzerinde fikir birliğine varmaya çalışır.
- Kararlarını verirken şu sorulara yanıt ararlar:
 - Bu karar neden doğru?
 - Başka bir yol mümkün mü?
 - Kararımız diğer insanlar veya doğa üzerinde nasıl bir etki bırakır?

5. Kararların Sunulması

- Her grup, aldığı kararları sınıfa sunar ve gerekçelerini açıklar.
- Sunum sırasında diğer gruplar, bu kararları tartışabilir.

6. Sınıf Tartışması

- Öğretmen, tüm grupların fikirlerini analiz eder ve önemli değerler (adalet, empati, iş birliği, çevre bilinci vb.) hakkında genel bir tartışma yürütür.

7. Sonuç

- Etkinlik sonunda öğrenciler, grup kararlarının etkilerini ve kendi bireysel sorumluluklarını anlamış olacaklar. Tartışma, değerlerin günlük yaşamda nasıl önemli rol oynadığını anlamalarına katkı sağlayacak.

ETKİNLİK 54 : Bir Kurt Hikâyesi

GENEL YÖNERGE

- Bu etkinlik öğrencilerin karşı karşıya kaldıkları ikilemleri örneklendirerek ahlaki karar alabilmelerine katkı sağlamayı amaçlamaktadır.
- Aşağıdaki sınıf içi etkinlik *Düşünme Becerileri Alıştırma Kitabı*’nda yer alan *Etkinlik 54 Bir Kurt Hikâyesi* bölümü ile eş zamanlı olarak uygulanır.

ETKİNLİK AKIŞI

1. Giriş

- Öğrenciler “Köpek ve Kurt” hikâyesini okurlar.

Açlıktan ölmek üzere olan bir kurt varmış. Öyle zayıfmış ki kemikleri kısa tüylü kürkünden bile belli oluyormuş. Zar zor yürüyormuş. Yiyecek bulmaya da pek ümidi yokmuş. Bir ağaca yaslanmışken bir köpek ona doğru yaklaşmış, “Çok kötü görünüyorsun, çok uzun zamandır yemek yememiş gibisin.” demiş.

“Doğru söylüyorsun.” demiş kurt. “Sen ve arkadaşların koyunları çok iyi koruduğunuz için uzun zamandır açım. Şimdi çok güçsüzüm ve yiyecek bulma konusunda ümitsizim. Sanırım yakında öleceğim.”

“O hâlde neden bize katılmıyorsun? Ben düzenli olarak çalışıyorum ve karnımı doyuruyorum. Sen de aynısını yapabilirsin. Bana yardım edersen ve beraber koyunları koruruz. Bu hepimiz için iyi bir anlaşma olur.” demiş köpek. Kurt, köpeğin haklı olduğuna karar vermiş. Birlikte köpeğin yaşadığı kulübeye doğru ilerlemeye başlamışlar. Yürürken kurt, köpeğin boynundaki tüylerin azalmış, boynunun incelmış olduğunu fark etmiş ve nedenini sormuş.

“Bunun için endişelenme. O boynuma bağladıkları tasmanın yeri, sahibim beni geceleri bağlar.” demiş köpek.

“Bağlamak!” diye bağırarak kurt. “Öyleyse seninle gelirim benim de boynuma tasma takıp bağlayacaklardır.”

“Bu doğru! Ama buna zamanla alışacaksın.” diye cevap vermiş köpek.

“Tasmayla bağlanırsam istediğim yere gidemem ve koşmak istediğim yere

koşamam. Eğer seninle gelirsem özgür olamam.” demiş kurt ve kaçmaya başlamış.

Köpek kurdun arkasından bağırması: “Bekle geri dön, istediğim zaman istediğim her şeyi yapamıyorum. Ama ben sağlıklıyım ve uyumak için sıcak bir yerim var. Sen hayattan zevk alarak yaşamak için çok endişeleniyorsun. Ben senden daha özgürüm.” demiş. (MEB [2005]. İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu, Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi.)

■ Hikâyeyi anlamalarına yardımcı olmak için şu sorular yöneltilebilir:

- Kurt ile köpeğin hayatı hangi yönlerden farklı??
- Köpek ne öneriyor?
- Kurdun kaygıları ne?

2. Tartışma

Hikâye okunduktan sonra, öğrencilerden köpeğin sunduğu yaşam tarzını kabul etme ve etmeme seçenekleri ile ilgili tartışmalar yapmaları istenir. Seçenekler açık bir şekilde belirlenir:

- Seçenek A: Kurt köpeğin sunduğu şartları kabul edip yaşam tarzını değiştirmeli.
- Seçenek B: Kurt köpeğin sunduğu şartları kabul etmeyip yaşam tarzını değiştirmemeli.

3. Derinleştirme Soruları

Öğrenciler, seçimlerini yaparken bu soruları dikkate alacaklar:

- Kurt köpeğin sunduğu şartları kabul edip yaşam tarzını değiştirmeli midir?
- Özgürlük nedir? Özgürlük ile güvenlik arasında nasıl bir ilişki vardır?
- Kurt karşılaştığı ikilemde yaptığı tercihle neyi kazanmış neyi kaybetmiştir?

4. Sonuç

Öğrenciler, Alıştırma Kitabı’nda yer alan bölüme cevaplarını yazacak ve sınıfla paylaşacaktır.

ELEŖTİRİDEN YETKİNLEŖMEYE

ÜNİTE 5

Bu ünite de öğrenciler eleştiri kavramının düşünme becerileri açısından önemini kavrayacak ve eleştiri yapabilmenin ve bunu bir bağlamda iletebilmenin inceliklerini öğrenecektir. Eleştiri yapmanın ilk basamağı eleştiriye konu olan şeyin anlaşılması, eleştiriye kimin yapacağını belirlenmesi ve eleştiri ölçütlerinin netleştirilmesidir. Eleştiri ölçütleri arasında tarafsızlık ve güçlü yönlerle zayıf yönlerin netleştirilmesi ve amacın daha iyi olanı ortaya çıkarmak olması yer almaktadır. Eleştiri, sanat eserlerini alımlama bağlamında da önem taşır. Öğrencilerin sanat alanında hangi ölçütlere dayalı olarak eleştiri yapacaklarını deneyimlemeleri, düşünme becerileri açısından önemli bir aşama kat etmelerini sağlayacaktır. Ayrıca eleştirel metin okumanın inceliklerini öğrenmeleri, karşılaştıkları metinlere farklı bir gözle bakabilmelerine olanak sağlar. Tüm bu süreçlerde en önemlisi ise yanlış akıl yürütme biçimi olan safsataların farkına varmaktır. Eleştiri anlayışı gelişen öğrenciler, odağı kendilerine çevirerek etkili bir öz eleştirinin değerini de kavrarlar.

Eleştiri (Tenkit/Kritik)

Yunanca kritik sözcüğünden gelen “eleştiri”, genel olarak yargılama sanatı veya ayırt etme anlamında kullanılan bir kavramdır. Tenkit adı da verilen eleştiri, bir kişiyi, bir düşünceyi, bir eseri özenli ve dikkatli bir şekilde incelemektir. Bu anlamda eleştiri, bir durum, olgu, tavır ya da olayın tutarlılık, doğruluk, geçerlilik ve güvenilirlik açılarından incelenerek yargılanması ve değerlendirilmesidir.

Eleştirisi yapılan durum, düşünce veya eser tarafsız olarak incelenir. Eleştiride yanlış ve eksiklerin yanında başarılı yönlerin de belirtilmesi, olumlu ve olumsuz özelliklerin birlikte değerlendirilmesi esastır. Bunun için eleştiride bulunurken temel gerçekleri, yaratıcı yönlerini, geçerliliğini, estetiğini ve özgünlüğünü dikkate almak gerekir.

Eleştiri, bir şeyin hangi yönlerinin iyi olduğunu, hangi yönlerinin geliştirilmeye ihtiyacı olduğunu belirlemek için kullanılabilir. Bu nedenle eleştiri, bir kimseyi, olayı ya da nesneyi kötü yönleriyle ele almak ve onu ayıplamak ya da her şeyi reddetmek değildir. Eleştiride amaç, yapılan işin daha iyi hâle getirilmesini sağlamak, yanlışları ve eksikleri belirtmek, farkındalık yaratmak ve eleştirilen kişiyi geliştirmektir.

Eleştirel Düşünme

Bilgiyi anlama, birleştirme, sorgulama ve yeni bilgilere ulaşma sürecinin temeli olan düşünme; problem çözme, etkili karar alma ve geleceği şekillendirmede önemli bir yere sahiptir. Toplumların gelişmesi, bireylerin zihinsel olarak bağımsızlığına, akılcı tutum ve yaklaşıma sahip olmasına, yenilikçi ve farklı fikirler oluşturmaya bağlıdır. Bu nedenle insanların düşünme becerilerinin, özellikle de üst düzey düşünme becerilerinin geliştirilmesi önemlidir.

Düşünmenin sağlıklı bir şekilde gerçekleşmesinin önünde bazı engeller vardır. Bunların ilki zekâ, yaş, eğitim, deneyim gibi bireyden kaynaklanan engellerdir. Geleceğini planlayan bir gencin eğitim ve deneyim eksikliği nedeniyle hatalı bir meslek seçiminde bulunması buna örnektir. İkincisi kültür, inançlar, değerler gibi çevreden kaynaklanan engellerdir. Bir gencin, yaşadığı toplumun kültürel özelliklerine, beklentilerine, değerlerine aykırı kararlar almaktan çekinerek potansiyelinin altında bulunan ya da istemediği bir mesleği seçmek zorunda kalması buna örnektir. Düşünme sürecinin önündeki bu engeller, üst bilişsel düşünme yöntemlerinden biri olan eleştirel düşünme ile aşılabılır.

Eleştirel düşünmenin kesin bir tanımını yapmak zordur. Pek çok düşünür eleştirel düşünmeyle ilgili farklı tanımlar yapmıştır. Bu tanımlardaki ortak noktalar göz önüne alınarak şöyle bir tanıma ulaşılabilir: Eleştirel düşünme, en genel anlamıyla bir konuyu farklı açılardan değerlendirebilme, savunulan düşüncelere uymayan yeni savlara ve bulgulara açık olma, tarafsız ve ön yargıdan bağımsız akıl yürütebilme,

kanıt ve gerekçeler yoluyla argüman oluşturabilme, karşılaşılan sorunlara çözüm üretebilmedir.

Eleştirel düşünme genellikle olumsuzlukların ve hataların bulunması olarak görülür. Oysa eleştirel düşünmenin amacı konuyla ilgili bir kusur bulmak değildir. Olayların, durumların veya bilgilerin tarafsız, ön yargısız bir biçimde değerlendirilmesidir.

Eleştirel düşünme bir durumun her açıdan incelenerek değerlendirilmesi çabasıdır. Bu bakımdan çok boyutlu ve sistematik bir düşünmeyi içerir. Eleştirel düşünme ile insan, durum ve olaylara, sadece kendi bakış açısıyla değil başkalarının gözü ile de bakarak onları daha iyi anlar. Böylece kendisinin dışındaki görüşlere de değer verir. Bu yaklaşım ile birey, demokratik bir yaşamın temeli olan uzlaşma ve toleransa da sahip olur. Eleştirel düşünme, bireyin başkalarıyla sağlıklı diyalog kurmasını sağlayarak sosyal ilişkilerini olumlu yönde etkiler.

Eleştirel düşünme, bağımsız bir düşünme sürecini gerektirir. Bağımsız düşünmenin ön koşulu konuyla ilgili doğru kaynaklara dayalı bilgi sahibi olmaktır. Böylece kişi hem kendi düşüncelerini oluşturur hem de düşüncelerini sağlam argümanlarla temellendirir.

Eleştirel düşünme olaylar ve durumlar arasında neden-sonuç bağıını görebilmeyi, kurabilmeyi ve analiz edebilmeyi sağlar. Bu beceri kişinin farklı alanlarda karşılaştığı problemleri anlamasına ve çözmesine yardımcı olur.

Eleştirel düşünme, toplumsal yaşamda karşılaşılan sorunların üstesinden gelebilmek için de oldukça önemlidir. Hayatın her alanında sorgulamayı, sorular sormayı, sorulara mantıklı, geçerli ve sistematik çözümler üretmeyi ve süreç sonunda ulaşılan çözümleri işe koşmayı içerir.

Eleştirel düşünme ile ulaşılan sonuçlar güvenilir, geçerli ve mantıklıdır ancak bu sonuçlar mutlaklık içermez. Daha güvenilir sonuçlar vermesi bakımından eleştirel düşünme diğer düşünme biçimlerine tercih edilir.

Eleştirel düşünmenin temel özellikleri şunlardır:

- Eleştirel düşünme ön yargılardan uzaktır.
- Bir süreç içerisinde gerçekleşir.
- Bilimsel ve nesnel bir yaklaşımdır.
- Olgu, olay ve durumları dikkatle ele alarak değerlendirmeyi, yorumlamayı, analiz ve sentez yapmayı gerektirir.
- Eleştirel düşünmede düşünme süreçleri aktif olarak kullanılır.
- Çok yönlü bakış açısı söz konusudur.
- Neden-sonuç ilişkisi önemlidir.

Eleştirel düşünme sürecinde birey şu hususlara dikkat etmelidir:

1. **Plan yaparak düşünme ve çalışma eğilimine sahip olmak:** Eleştirel düşünme ancak planlı ortamlarda ve planlı çalışmalarla ortaya çıkar.
2. **Düşünmede esneklik:** Eleştirel düşünmenin koşullarından biri yeni fikirlere ve düşünme biçimlerine açık olmaktır.
3. **Sebat etmek:** Eleştirel düşünmede, başlanan bir işin sonuna kadar sürdürülüp tamamlanması için sebat gerekir. Diğer bir ifadeyle zorluklara rağmen hedeflere ulaşma konusunda kararlılık gösterilmelidir.
4. **Değişime açık olmak:** Eleştirel düşünme değişime açık olmayı gerektirir. Belirli bir görüşe, yaklaşıma ya da düşünceye koşulsuz olarak bağlı olmak eleştirel düşünmeyi engeller.
5. **Farkındalık:** Kişinin düşüncelerinin ve düşünme süreçlerinin farkında olması eleştirel düşünmede esastır. Kişi, sadece düşüncelerinin içeriğini değil aynı zamanda kendi düşünme süreçlerini de eleştirel bir şekilde değerlendirmelidir.

1. ETKİLİ ELEŞTİRİ NASIL YAPILIR?

Eleştirel düşünme, ön yargıları ve varsayımları ortadan kaldırarak daha sağlıklı sonuçlara ulaşmayı amaçlar. Aynı zamanda eleştirileri yapıcı bir şekilde yönlendirebilme, fikirleri etkili bir şekilde değerlendirebilme ve iletişimde objektif olabilme becerilerini geliştirir. Bu süreç, daha iyi problem çözme ve karar verme yeteneği kazanmanın yanı sıra genel olarak bilgiyi daha derinlemesine anlama ve analiz etme becerilerinin geliştirilmesi bakımından da önemlidir.

Eleştirel düşünme süreci, farklı bakış açılarının anlaşılması ve değerlendirilmesini, argümanların tutarlılığının test edilmesini ve sorgulanmasını içerir. Bu süreci takip etmek, bireyleri bir soruna farklı açılardan bakmaya, sorun hakkında mantıklı ve sistematik düşünmeye, olası çözümleri objektif olarak tartmaya teşvik eder. Eleştirel düşünme becerilerini kullanarak sorunu derinlemesine anlamak, pratik ve etkili çözümler belirlemek mümkündür. Eleştirel düşünme süreci, daha önce düşünülmemiş çözümler ortaya koymak için diğer insanların deneyimlerinden ve bakış açılarından yararlanılmasına da olanak tanır. Bu sürecin kendi içerisinde aşamaları bulunur. Tüm aşamalar süreci geliştirir ve kişiyi sonuca doğru götürür.

Eleştirel düşünme sürecinin aşamaları şunlardır:

- 1. Tanımlama:** Eleştirel düşünmeyi başlatmak için öncelikle problemi doğru tanımlamak gerekir. Bu aşamada konu veya problem ne kadar doğru tanımlanırsa sonraki adımlar da o kadar sağlıklı yürür. Bilgi eksikliği, yanlış varsayımlar ve ön yargılı yaklaşımlar nedeniyle sorun yanlış tanımlanabilir. Bu aşamada yapılacak bir hata, zaman ve kaynak israfına neden olabilir. Dolayısıyla sorunu doğru bir şekilde tanımlamak iyi bir başlangıç noktasıdır.
- 2. Hipotez Oluşturma:** Tanımlanan problem veya konuya ilişkin hipotezler belirlenir. Eleştirel düşünme sürecinde hipotez oluşturma, bir sorunu veya durumu analiz etmek ve anlamak için varsayımlar veya tahminler geliştirmeyi içerir. Hipotez oluşturma, mevcut kanıtlara veya bilgiye dayanarak bir iddia veya önerme ortaya koymaktır. Hipotezler, bir durumun nedenlerini veya sonuçlarını açıklamak, bir sorunu çözmek veya bir sonucu tahmin etmek amacıyla kullanılır.
- 3. Bilgi Toplama:** Problemi veya konuyu daha iyi anlamak için güvenilir kaynaklardan veri ve kanıtlar toplanmalıdır. Gerekli bilgiler; kitaplar, makaleler, veri tabanları, raporlar ve genel ağ kullanılarak toplanabilir. Doğru ve gerekli bilgilerin toplanması, sonucun niteliğini de belirler. Toplanan bu verilerin, gerçeklerin ve kanıtların düzenlenmesi de sonraki adımlar için önemlidir. Bilgiler, konu veya problemle ilgili olmasına, konu için önemli veya güvenilir olmasına göre

sınıflandırılır. Böylece bilgilerin problem veya konuya ışık tutması sağlanır. Eleştirel düşünmede bilgi toplama, bireylerin analiz, yorumlama ve problem çözme becerilerini kullanabilecekleri sağlam bilgilere ulaşmalarına, böylece daha bilinçli ve doğru karar vermelerine katkıda bulunur.

4. **Analiz:** Ele alınan problem veya konu hakkında toplanan bilgiler bileşenlerine ayrılmalıdır. Böylece karmaşık durumlar anlamlandırılmaya veya gizli bağlantı ve ilişkiler ortaya çıkarılmaya çalışılır.
5. **5. Bilgileri Yorumlama:** Ulaşılan bilgiler, konu veya problemle ilgili genellemeler oluşturularak ve karşılaştırmalar yapılarak yorumlanmalıdır. Yorumlama sayesinde karmaşık bilgilerden anlam çıkarılır ve bu bilgilerin önemi değerlendirilir. Yorumlama, problemin veya konunun ele alınmasına yardımcı olabilecek bilinçli kararlar alabilmeyi veya yargıda bulunmayı da kolaylaştırır.
6. **Çıkarımda Bulunma:** Yorumlanan bilgilere dayanarak çıkarımda bulunma, sonuçlara ulaşma aşamasıdır. Bu aşamada bilgiler arasında neden-sonuç ilişkisi kurulur, elde edilen bilgilere dayanılarak genellemelere ulaşılır. Başka bir deyişle bu aşamada, ulaşılan bilgi, ifade, kanıt, düşünce ve sorulardan sonuçlar çıkarılır.
7. **Değerlendirme:** Toplanan bilgiler tutarlılık ve doğruluk açısından değerlendirilmelidir. Bunun için ölçütler belirlenmeli, bu ölçütlerin verilerle uyumlu olup olmadığı tespit edilmelidir. Kullanılan kaynak, yöntem ve kanıtlar sistematik olarak incelenir. Değerlendirme ile problem veya konu hakkında öne sürülen düşüncelerin iyileştirilmesi, daha doğru ve etkili çözümlerin geliştirilmesi amaçlanır.
8. **Uygulama:** Süreç boyunca elde edilen bilgiler kullanılarak uygulama aşamasıyla düşünme süreci sonlandırılır.

GİRİŞ ETKİNLİĞİ

Eleştiri İletmek ve Alabilmek

ETKİNLİK AKIŞI

1. Giriş

- Öğrencilere, eleştirinin ne olduğunu ve neden önemli olduğunu anlatan kısa bir açıklama yapılır.
 - **Eleştiri iletmek:** Kendi düşüncelerimizi veya duygularımızı başkalarına iletme biçimi.
 - **Eleştiri almak:** Başkalarından gelen geri bildirimleri ve düşünceleri kabul etme becerisi.
- Eleştirinin kişisel gelişime nasıl katkıda bulunabileceği hakkında tartışma başlatılır:
 - “Eleştiri nasıl sağlıklı bir şekilde kabul edebiliriz?”
 - “Eleştiri almak bizi neden daha iyiye götürür?”
 - “Eleştiri iletmekte nelere dikkat etmeliyiz?”

2. Zihin Haritası Yapma

- Zihin haritası için tahtada veya dijital ortamda “Eleştiri iletmek ve almak” başlığı altında bir merkezî daire çizilir.
- Merkezî daireye öğrencilerin düşündükleri yazılarak, harita geliştirilir.
 - **Eleştiri iletmek kısmında:** *Nazik olmak, açık fikirli olmak, net ifade etmek* gibi kavramlar olabilir.
 - **Eleştiri almak kısmında:** *Açık olmak, gelişim fırsatlarını görmek, kendini savunmamak* gibi ifadeler eklenebilir.
- Öğrenciler sırayla fikirlerini paylaşarak haritayı zenginleştireceklerdir.

3. Sınıf Tartışması

- Eleştirinin iletilmesi ve alınması sırasında karşılaşılan zorluklar hakkında tartışma başlatılır.
- “Eleştiri nasıl daha etkili ve kabul edilebilir hâle getirebiliriz?” gibi sorularla sınıf yönlendirilir.

ETKİNLİK 55 : Alice Eleştiri Diyarında

GENEL YÖNERGE

- Bu etkinlik öğrencilerin eleştiri iletmeye yönelik farkındalık kazanmalarını sağlayacaktır.
- Aşağıdaki sınıf içi etkinlik *Düşünme Becerileri Alıştırma Kitabı*’nda yer alan *Etkinlik 55 Alice Eleştiri Diyarında* bölümü ile eş zamanlı olarak uygulanır.

ETKİNLİK AKIŞI

1. Giriş

- Öğrencilere, eleştiri yapmanın ne olduğunu ve neden önemli olduğunu anlatan kısa bir açıklama yapılır.
- Alice’in hikâyesindeki davranışları analiz ederken, her bir durumu eleştirel bir bakış açısıyla inceleyecekleri ve her eleştiriye gerekçelendirecekleri belirtilir.

2. Hikâye Okuma ve Tartışma

- *Alice Harikalar Diyarında* hikâyesi sınıfta yüksek sesle okunur.

Alice adında meraklı bir kız, bir gün sıkıcı bir kitap okuyan ablasıyla nehir kenarında otururken, birden saat taşıyan bir tavşan görür. Tavşan hızla bir delikten geçer ve Alice, tavşanın peşinden gitmeye karar verir. Deliğe düşen Alice, sürünerek ilerlerken kendini bir odada bulur. O sırada, tavşanın bir geçitten çılgınca koşarak gittiğini görür. Peşinden gitmeye çalışır ve bir koridorda birçok kilitli kapı ile karşılaşır.

Bir masada küçük bir altın anahtar görür, ancak bu anahtar hiçbir kapıya uymaz. Derken çok küçük bir kapı keşfeder. Anahtarı kullanarak kapıyı açar ve son derece güzel bir bahçeye açıldığını görür. Ama kapı çok küçüktür, Alice ise büyüktür. Bu sırada masanın üzerinde bir şişe bulur, üzerinde “İÇ BENİ” yazan etiket vardır. Alice şişeyi içer ve kendini küçülmüş olarak bulur. Artık kapıdan geçip bahçeye girebileceğini düşünür.

Alice bahçeye girmek için küçük kapıyı açmaya çalışır, ama küçük kapı tekrar kilitlidir ve anahtar masanın üzerinde erişemeyeceği kadar yüksekte kalmıştır. Masanın ayaklarından birine tırmanmaya çalışır,

fakat çok kaygandır. Bir an hayal kırıklığı içinde ağladıktan sonra Alice, masanın altında duran küçük bir cam kutu keşfeder. Tam o sırada, masanın altında “YE BENİ” yazılı bir pasta bulur. Pastayı yerken büyür, büyür o kadar çok büyür ki tavana çarpar. Alice sonunda anahtarı alıp bahçeye girmeye çalışır, ama bu kez her şey daha da karmaşıklaşır. O kadar devasa olmuştur ki artık kapıdan geçip güzel bahçeye girmesi imkânsızdır. Üzgün ve sinirli bir şekilde kontrolsüzce ağlamaya başlar ve muazzam büyüklükte gözyaşları odanın bir kısmını doldurur.

Beyaz Tavşan koşarak gelir ve dev Alice’ten o kadar korkar ki eldivenlerini ve yelpazesini düşürür. Hemen karanlığa doğru kaçır. Alice, sıcaktan çok bunalmıştır, yelpazeyi alır ve kullanır. Beyaz Tavşan’ın yelpazesini kullanmak, Alice’in tekrar küçülmesine neden olur ve kendini birden kendi gözyaşlarında yüzerken bulur.

- Aşağıdaki sorularla yönlendirici bir tartışma başlatılır:

Alice, tavşanı neden takip etti?

Alice, tavşanın peşinden gitmeye karar verirken kimseye haber vermez. Bu durum, güvenlik açısından sorgulanabilir. Öğrenciler, Alice’in dikkatli olup olmadığına karar verebilir ve bu durumda tavşanı takip etmeden önce daha sağduyulu bir karar alması gerektiğini savunabilirler. Ayrıca, kaybolabileceği bir dünyada yalnız hareket etmenin riskleri tartışılabilir.

“İç beni” ve “Ye beni” talimatlarını neden hemen uyguladı?

Alice, “İÇ BENİ” etiketi bulunan şişeyi sorgulamadan içer ve kendini küçültür. Bu, sağduyu ve dikkat eksikliği olarak eleştirilebilir. Öğrenciler, bir şeyin tüketilmeden önce iyi bir şekilde değerlendirilmesi gerektiğini tartışabilirler. Özellikle, bu gibi durumlarda şişede yazan talimatları dikkate almak önemli bir güvenlik önlemi olmalıydı. Alice’in tavrını, bilinçli ve dikkatli bir şekilde karar vererek gözden geçirebilirler.

Alice karar verirken ne kadar dikkatliydi?

Hikâyenin bir kısmında Alice hayal kırıklığı ve çaresizlikle kontrolsüzce ağlamaya başlar. Bu tepki odayı dolduracak kadar büyük gözyaşlarına sebep olur ve sorunu daha da karmaşık hâle getirir. Öğrenciler, duygusal tepkilerin kontrol altında tutulmasının nasıl daha yapıcı olabileceğini ve sorun çözmeye yardımcı olabileceğini tartışabilirler.

Bu davranışlar, gerçek hayatta nasıl sonuçlar doğurabilir?

- Bu sorular üzerinden öğrencilerin her bir davranışı eleştirerek düşünceleri sağlanır.

3. Tartışma ve Yorumlar

- Öğrenciler, her bir eleştirinin sonunda, Alice'in davranışlarını daha dikkatli ve bilinçli bir şekilde nasıl düzeltebileceği üzerine düşüncelerini paylaşırlar.
- Eleştiri yapmak, düşünceleri değerlendirmek ve sonuçlar üzerinde durmak, öğrencilerin düşünme becerilerini güçlendirecektir.

ETKİNLİK 56 : Gezegenler Arasında Eleştiri Dedektifleri

GENEL YÖNERGE

- Bu etkinlik, öğrencilerin eleştiri yapılacak durumlarla ilgili farkındalık kazanmalarını sağlar.
- Aşağıdaki sınıf içi etkinlik *Düşünme Becerileri Alıştırma Kitabı*’nda yer alan *Etkinlik 56 Gezegenler Arasında Eleştiri Dedektifleri* bölümü ile eş zamanlı olarak uygulanır.

ETKİNLİK AKIŞI

1. Hazırlık

- Öğrenciler, gruplara ayrılacak ve her gruba *Alıştırma Kitabı*’nda yer alan durumlardan biri verilecektir.
- Her grup, verilen durumu tartışacak, eleştirinin gerekli olup olmadığını ve doğru şekilde yapılıp yapılmadığını değerlendirecek.
- Her gruptan, analiz ettikleri durumu sınıfa sunmaları istenecek.

2. Giriş ve Kavram Tartışması

- Öğretmen, sınıfta “Eleştiri nedir?” ve “Yapıcı eleştiri nasıl yapılır?” sorularını sorarak konuyu başlatır.
- Öğrenciler, eleştirinin ne olduğu hakkında düşüncelerini paylaşabilir.
- Daha sonra, Arda’nın ve kız kardeşi Mira’nın yaşadığı yeni gezegende karşılaştıkları durumlar tanıtılarak, bu durumlarla ilgili öğrencilerin fikirleri alınır.
- Durumları okuduktan sonra, grup üyeleri birlikte durumu tartışır ve eleştirinin gerekli olup olmadığını analiz ederler.

Öğrenciler, hangi eleştirinin yapıcı olacağını belirlemeye çalışır.

Durumlar:

1. Durum: Öğle Yemeği

Arda, okulun yemekhanesinde sıra beklerken, önündeki üç kolu olan arkadaşı Glostor’un çok hızlı ve tepsisini tıka basa dolduracak şekilde yemek aldığını görüyor. Sıranın geri kalanındaki öğrenciler bu

arkadaşlarına kızıyorlar. Glostor ise onların gezegeninde bunun normal olduğunu, hep hızlı ve çok yediklerini anlatıyor.

 Bu durumda Arda, arkadaşının davranışını eleştirmeli mi?

 Glostor'u eleştiren arkadaşları haklı mı?

2. Durum: Mira'nın Oyun Grubu

Mira, yeni komşularının çocuklarıyla oynuyor. Ancak, bir çocuk sürekli sağa dönük yürüyor ve yürürken diğer arkadaşlarına çarpıyor. Oyun grubundaki bazı çocuklar "Neden düzgün yürümüyorsun?" diye arkadaşlarının üstüne gidiyor. O da "Bizim gezegenimizin dönüş hızına ancak bu şekilde ayak uydurabiliyoruz. Biz hep sağa doğru yaşıyoruz." diye açıklama yapıyor. Ancak oyun grubundaki bazı çocuklar Mira'nın arkadaşıyla dalga geçmeye devam ediyor. Mira diğerlerinin yaptığı bu davranışın uygun olduğunu düşünmüyor.

 Bu durumda Mira, arkadaşlarının davranışlarını eleştirmeli mi?

3. Durum: Yıldızlı Defter Çizimleri

Arda, resim yapmayı çok seviyor ve boş zamanlarında galaksinin farklı köşelerini çizmeye çalışıyor. Bir gün sınıfta, onun çizimlerini gören bir arkadaş "Sen neden hep yıldız çiziyorsun? Bu resimler sıkıcı!" diyor.

 Arda bu eleştiriyi nasıl değerlendirmeli?

 Arda, arkadaşına cevap verip çizimlerini mi savunmalı, yoksa bu durumu görmezden mi gelmeli?

3. Durum Değerlendirme ve Eleştiri Kararı

- Her grup, verilen durumu tartışıp, eleştirinin doğru bir şekilde yapıp yapılmadığını değerlendirir.
- Aşağıdaki sorulara odaklanarak eleştiri yapmanın gerekip gerekmediğini sorgulayabilirler:
 - Eleştiri burada gerekli mi?
 - Eleştiri doğru bir şekilde yapıldı mı?
 - Arda veya diğer karakterler eleştiriyi nasıl karşılamalı?

4. Grupların Sunum Yapması ve Tartışma

- Her grup sırayla durumlarını anlatır ve çözüm önerilerini tartışır.
- Diğer gruplar, çözüm önerileri hakkında fikirlerini paylaşarak tartışmayı zenginleştirir.

- Öğrenciler, diğer grupların eleştirilerini ve önerilerini dinleyerek, empati ve yapıcı eleştiriyi nasıl kullanacakları konusunda daha fazla fikir sahibi olurlar.

5. Sonuçlandırma

- Etkinliğin sonunda, öğretmen genel bir değerlendirme yaparak, öğrencilerin eleştiri yapma ve yapıcı olma becerilerini ne şekilde geliştirdiklerini tartışır.
- Öğrencilerden, etkinlik sırasında öğrendikleri önemli dersleri paylaşımları istenir.

ETKİNLİK 57 : Haklı mısın?

GENEL YÖNERGE

- Bu etkinlik, öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini geliştirerek, mantıklı ve adil bir şekilde eleştiri yapma yeteneği kazanmalarını hedefler. Öğrenciler, eğlenceli ve ilginç vakalar üzerinden eleştirilerini temellendirmeyi öğrenirler.
- Aşağıdaki sınıf içi etkinlik *Düşünme Becerileri Alıştırma Kitabı*'nda yer alan *Etkinlik 57 Haklı mısın?* bölümü ile eş zamanlı olarak uygulanır.

ETKİNLİK AKIŞI

1. Giriş

- Öğrencilere etkinlikten önce eleştirinin ne olduğuna dair kısa bir açıklama yapılır. Eleştirinin, başkalarının düşüncelerini anlamak ve geliştirmek için bir araç olduğu vurgulanır. “Eleştirinin amacı bağcıyı dövmek değil, üzüm yemek” gibi günlük hayattan örneklerle eleştirinin pozitif yönleri açıklanır.

2. Vaka Kartları

- Her vaka kısa ve eğlenceli bir şekilde okunur ve öğrencilerin konu üzerine düşünmesi sağlanır. Vakalara dair ufak ipuçları verilerek öğrencilerin tartışmayı başlatmalarını kolaylaştırılabilir.

1. Vaka: Yıldızlı Gökyüzü Macerası

Bir grup astronot, yıldızları keşfetmek için bir yolculuğa çıkar. Döndüklerinde bu grubun keşfettikleri bir yarışma ile değerlendirilecektir. Ancak bir astronot, yanına çok güçlü bir teleskop alarak diğer ekip üyelerine kıyasla çok daha net görüntüler elde eder. Astronotlar, bu durumun, keşif sürecini adaletsiz hâle getirdiğini savunur.

Eleştiri Kartı:

- Kim eleştirebilir?
Diğer astronotlar mı, uzay keşif yetkilileri mi, teleskopsuz ekip üyeleri mi?

- Nasıl eleştirilebilir?
Teleskop kullanımının, keşif sürecini diğerlerine göre avantajlı hâle getirdiği düşünülebilir mi? Uzay keşiflerinde teknolojinin rolü ne kadar olmalı?
- Neden eleştirilmelidir?
Ekip içinde eşit koşullar yaratılmadı mı? Keşiflerin ne kadarının teknolojiye bağlı olduğuna dair bir eleştiri getirilebilir mi?

2. Vaka: Dijital Sanat Yarışması

Bir dijital sanat yarışmasında, genç bir sanatçı yarışmaya katılır. Bu sanatçı, yapay zekâ kullanarak tasarımlarını çok hızlı ve mükemmel şekilde yapmaktadır. Diğer sanatçılar, yapay zekânın yaratım sürecini ne kadar etkilediğini sorgular ve bu tarz bir teknoloji kullanımının gerçek sanatçılara haksızlık olduğunu savunurlar.

Eleştiri Kartı:

- Kim eleştirebilir?
Diğer sanatçılar mı, jüri üyeleri mi, izleyiciler mi?
- Nasıl eleştirilebilir?
Yapay zekâ kullanımı, sanatın değerini mi düşürüyor? Sanatçı, yaratacağı eseri kendi elleriyle mi yapmalı?
- Neden eleştirilmelidir?
Teknolojinin rolü, sanatın gerçek anlamını değiştiriyor mu? Yarışma, sanatı nasıl tanımlar? Bu teknolojinin kullanımı ne kadar adil?

3. Vaka: Deniz Kızının Müzik Yarışması

Bir deniz kızı, insanların dünyasında bir şarkı yarışmasına katılır. Ancak, bazı seyirciler deniz kızının sualtı avantajlarını kullanarak haksız rekabet yaptığını düşünür.

Eleştiri Kartı:

- Kim Eleştirebilir?
Seyirciler mi, jüri mi, diğer yarışmacılar mı?
- Nasıl Eleştirilebilir?
Haksız rekabetten dolayı mı eleştirilir, yoksa şovdaki performansının özgün olmaması mı eleştirilir?
- Neden Eleştirilmeli?
Yarışmanın adaletli olmaması ya da eşit koşullarda yapılmaması gerekçe olabilir mi?

4. Vaka: Yüzen Şehir

Bir grup bilim insanı, deniz üzerinde yüzen bir şehir inşa eder. Şehirde çok lüks yaşam şartları sunulurken, etrafındaki adalarda yaşayan insanlar ise kıt kaynaklar ve zorlu yaşam koşullarıyla mücadele etmektedir. Yüzen şehir sakinleri, adalıların durumu hakkında hiçbir şey bilmezken, adalılar bu durumu bir haksızlık olarak görmektedir.

Eleştiri Kartı:

- Kim eleştirebilir?
Adada yaşayan insanlar mı, yüzen şehrin sakinleri mi, bilim insanları mı?
- Nasıl eleştirilebilir?
Yüzen şehirdeki zengin yaşam, adaletsizliğe yol açıyor mu? Adada yaşayan insanlar bu durumu nasıl eleştirebilir?
- Neden eleştirilmelidir?
Kaynakların eşit paylaşılmaması, adalarda yaşayanların yaşamını zorlaştırıyor olabilir. Bu durumu, adalıların sesi olmadan çözmek adaletli mi?

5. Vaka: Renk Değiştiren Çilek

Bir çiftçi, renk değiştiren çilekler yetiştirmeyi başarır. Çilekler, yenildiğinde farklı renklerde ışıklar saçarak ışıldar. Bazı insanlar bu çileklerin genetik mühendislik ile yaratıldığını ve doğada var olmayan bir şekilde üretildiğini söylerler. Diğerleri ise bu yeni çileklerin sadece eğlenceli bir buluş olduğunu düşünür.

Eleştiri Kartı:

- Kim eleştirebilir?
Çiftçi mi, çilekleri yiyen insanlar mı?
- Nasıl Eleştirilebilir?
Çileklerin genetik mühendislik ile üretilmesi, doğaya zarar veriyor olabilir mi? Çilekler eğlenceli ama sağlığa zararlı olabilir mi?
- Neden Eleştirilmelidir?
Genetik mühendislik doğadaki dengeyi bozabilir. Bu teknoloji, sadece eğlenceli bir ürün mü yaratıyor yoksa doğaya zarar mı veriyor?

3. Rehberlik

Tartışma sırasında öğrencilerin belirli bir kişiyi ya da grubu eleştirirken gerekçelendirme yapmaları desteklenir. Örneğin:

- Bu eleştiriyi yaparken hangi ilkeye dayanıyorsunuz?
- Bu durumun başka bir çözüm yolu olabilir mi?

4. Kapanış

Tüm tartışmalar bittikten sonra, genel olarak eleştirinin nasıl yapılması gerektiği özetlenir ve vakalardan çıkarılan dersler öğrencilerle birlikte değerlendirilir.

2. ELEŞTİRİ İLETMENİN ÖLÇÜTLERİ

Bilgiye dayalı kararlar almak ve sorunları etkili bir şekilde çözmek için gerekli temel beceri olan eleştirel düşünme, bilgiyi mantıklı ve tutarlı bir şekilde analiz etme, değerlendirme ve yorumlama yeteneğidir. Ancak bunu yapabilmek her zaman kolay değildir. Eleştirel düşünme becerisinin geliştirilmesini ve uygulanmasını zorlaştıran birçok engel vardır. Varsayımları, ön yargıları, duyguları ve inançları içeren bu engeller, kişinin sağlıklı akıl yürütmelerde bulunmasını ve farklı bakış açılarını dikkate almasını önler. Eleştirel düşünme becerilerini geliştirmek için bu engellerin farkında olmak önemlidir. Eleştirel düşünmenin önündeki engelleri tanımak ve bunların nasıl üstesinden gelineceğini öğrenmek, kişinin daha iyi kararlar almasına, sorunlarını daha etkili bir şekilde çözmesine, böylece daha başarılı hayat sürmesine katkı sağlar. Bunun için ise eleştiri iletmenin ölçütlerine bağlı kalmak önemlidir. Eleştiri iletmenin ölçütleri şöyle sıralanabilir:

- Eleştirirken tarafsız bir tavır sergilenmelidir.
- Eleştirilen konunun zayıf/olumsuz yönleri kadar güçlü/olumlu yönleri de vurgulanmalıdır.
- Daha iyi olanın ortaya çıkmasına çalışılmalı, başka bir deyişle yıkıcı değil yapıcı olunmalıdır.
- Öne sürülen görüşler gerçeklere, argümanlara ve örneklerle dayanmalıdır.
- Düşünceler açık ve anlaşılır bir şekilde ifade edilmelidir.
- Kişilerin hak ve özgürlükleri dikkate alınmalıdır.

İletilen eleştirinin, olumlu bir değişime aracı olması için nelere dikkat etmemiz gerektiği konusunda öğrencilerimizin görüşlerini alalım ve yukarıdaki listeye ilave edelim.

GİRİŞ ETKİNLİĞİ

Derse Provokatif Bir Giriş

ETKİNLİK AKIŞI

1. Giriş

- Öğretmen, sınıfa girdiği andan itibaren sert, eleştirel ve tamamen olumsuz bir dil kullanır.
- Şehirdeki yaşam, toplumsal davranışlar gibi genel konularla eleştirilerine başlar.
Örneğin:
 - Bu şehirde yaşamak tam bir akıl tutulması. Herkesin acelesi var ama kimse bir yere varmıyor!
 - Bu kadar arabanın yollarda ne işi var? İnsanlar toplu taşıma kullanmayı hiç mi düşünmez?
 - Metronun yürüyen merdivenleri de her hafta bozuk olur mu? İnsanın sabrı kalmıyor!
- Ardından sınıf içi eleştirilerine geçer:
Örneğin:
 - Bu sınıf neden bu kadar dağınık? Kimse düzeni önemsemiyor mu?
 - Herkesin ders materyali neden önünde değil? Daha derse başlamadan eksiklerle uğraşıyoruz!
 - Tahtayı kim sildi? Hiç temiz değil. Böyle tahtada ders anlatılmaz!
 - Pencere kapalı, sınıf havasız kalmış. Kimse bunu fark etmiyor mu?

Not: Eleştiriler yoğun ve art arda gelmeli, ancak öğrencilerin kendilerini suçlanmış hissetmeyeceği bir ton korunmalıdır.

2. Geri Bildirim (Öğrenci Duygularının İfadesi)

- Öğretmen, yaklaşık 5 dakika boyunca eleştirilerini yaptıktan sonra durur ve öğrencilere şunları sorar:
- Az önce yaptığım eleştiriler size nasıl hissettirdi?
- Neden bu şekilde hissettiniz?
- Sizce eleştirilerimde eksik veya fazla olan neydi?

3. Kapanış

- Öğretmen, etkinliğin neden yapıldığını açıklayarak şu soruları sorar:
 - Eleştiriyi yaparken nelere dikkat etmeliyiz?

- Her eleştiri, karşı tarafa iyi hissettirir mi? Peki, eleştirinin amacı bu mu olmalı?
- Yapıcı ve yıkıcı eleştiri arasında nasıl bir fark var?
- Öğrencilerin fikirlerini aldıktan sonra, eleştiriye yönelik ölçüt belirleme ve yapıcı eleştiri geliştirme etkinliklerine geçilir.

4. Önemli Noktalar

- Öğretmen eleştiri yaparken konuları kişiselleştirmemeli, genel durumlardan örnekler vermelidir.
- Öğrencilerin etkinlik süresince güvende hissetmelerini sağlamak için eleştirilerin tonunun aşırıya kaçmamasına dikkat edilmelidir.

ETKİNLİK 58 : Eleştiri Timleri

GENEL YÖNERGE

- Bu etkinlik, öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini geliştirerek, mantıklı ve adil bir şekilde eleştiri yapma yeteneği kazanmalarını hedefler. Öğrenciler, eğlenceli ve ilginç vakalar üzerinden, eleştirilerini temellendirmeyi öğrenirler.
- Aşağıdaki sınıf içi etkinlik *Düşünme Becerileri Alıştırma Kitabı*’nda yer alan *Etkinlik 58 Eleştiri Timleri* bölümü ile eş zamanlı olarak uygulanır.

ETKİNLİK AKIŞI

1. Hazırlık

- Öğrenciler 3-4 kişilik gruplara ayrılır. Her grup, belirli bir konuda eleştiri yapmak için bir “konuşma” tasarlar.
- Her bir gruba *Alıştırma Kitabı*’nda yer alan senaryolardan biri verilir. Öğrenciler, her senaryo için “eleştirilecek kişi”yi doğru bir şekilde hedef alacak şekilde eleştirilerini geliştirirler.

Senaryo 1: Kedi Yaşam Rehberi

Bir grup akıllı kedi, insanların sağlık ve mutluluk seviyesini artırmak için evcil hayvanlık rollerini bırakmaya karar verir. Kediler, “Kedi Yaşam Rehberi” adında bir program başlatır. Bu rehberde, insanlara daha iyi bir uyku düzeni oluşturmaları, her gün egzersiz yapmaları ve organik yiyecekler tüketmeleri gibi öneriler sunulmaktadır.

Kediler, önerilerini “zorunlu kılmak” amacıyla insanları sürekli takip ederler. Bir insan dondurma yediğinde kedi yüksek sesle “Yanlış! Sağlıksız!” diye miyavlamaya başlar. Kediler, insanlar işlerini bitirmeden eğlenmeye başladığında, onların odaklanmasını sağlamak için dikkat dağıtıcı oyuncaklarını saklar. Kediler, insanların özgürce seçim yapma haklarına müdahale ederek onları planlarını uygulamaya zorlar. Kedilerin uyguladığı bu program zamanla sağlıklı beslenme ve odak süresini uzatma konusunda etkili olmaya başlar.

Bir grup insan, kedilere teşekkür eder ve sağlıklarının gerçekten düzeldiğini söyler. Ancak bazı insanlar, kedilerin bu dayatmacı yaklaşımı yüzünden

strese girdiğini iddia eder. “Özgür irademizi elimizden aldılar.” diyenler de vardır. Kediler ise insanlara “Eğer sizi düşünmesek böyle şeyler yapmazdık!” diye savunma yapar.

Eleştiri :

Kedilerin niyetleri iyi olsa da bireysel özgürlüklere müdahale etmelerinin yanlış olduğu belirtilmeli. İnsanlara önerilerde bulunmaları güzel, fakat insanların kendi kararlarını verebilmesi için onlara alan tanınmalı.

Eleştiri yapacak kişi: (insan)

Eleştirilecek yönler:

- **Güçlü Yönler:** (Kediler, insanlara sağlıklı yaşama konusunda yardımcı olmayı amaçlamaktadır. Önerilerinin bazıları faydalı olabilir: daha iyi uyku düzeni, daha fazla egzersiz gibi).
- **Zayıf Yönler:** (Kediler, insanların yaşam tarzlarına ve kişisel tercihlerine sürekli müdahale etmektedir. Kedilerin dayatmacı tavırları, insanların özgürlüklerine saygısızlıktır. Kediler, insanların iradeleri ve bireysel haklarına saygı duymadan sadece kendi görüşlerini doğru kabul etmektedir.)
- **Yapıcı Eleştiri:** (Kedilere, insanları eğitirken onların bireysel özgürlüklerine saygı göstermeleri gerektiği ve yalnızca önerilerde bulunmaları gerektiği söylenebilir. İyi niyetli bir şekilde yardımcı olsalar da insanlara kararlarını kendi başlarına vermeleri için alan tanınmaları önemlidir.)

Eleştiri Yöntemleri:

- **Tarafsızlık:** (Kedilerin amacı iyi olsa da insanlar özgür iradelerini kullanabilmelidir. Kediler sadece öneri sunarak yardım edebilirler.)
- **Gerçekler ve Örnekler:** (İnsanların yaşam biçimlerini değiştirmeleri, sağlıklı alışkanlıklar edinmeleri önemli olabilir, ancak bu süreçte kişisel seçimler ve bireysel farklılıklar göz önünde bulundurulmalıdır. Tarihsel olarak insanlar, dışarıdan gelen zorlamalar karşısında isyan etmişler ve kendi yolunu seçme hakkını savunmuşlardır.)

Senaryo 2: Çocukların Süper Güç Kazanması

Bir okul pikniği sırasında çocuklar, bir gök taşından yayılan garip bir ışıktan etkilenir ve süper güçler kazanır. Güçlerini hemen keşfetmeye başlayan çocuklardan bazıları uçabilirken, bazıları nesneleri zihinleriyle hareket ettirir. İlk başta çocuklar güçlerini kullanarak çevrelerindeki sorunları çözmeye çalışır. Okulda bir kavga çıktığında öğrenciler süper güçlerini

kullanarak kavgaları sonuçlandırır. Bazı öğrenciler ise ihtiyacı olan kişilere yardım ederler. Ama gün geçtikçe can sıkıcı durumlar da ortaya çıkar. Mesela, Emre adında bir çocuk, telekinezi gücüyle nesneleri uzaktan hareket ettirerek kendine doğru çeker ve istediği yiyeceği sıra beklemeden alır. Bu durum, diğer öğrenciler arasında haksızlık olarak değerlendirilir. Ayşe, süper hızını okul yarışlarında birinci olmak için kullanır. Bu durum diğer yarışmacıları rahatsız eder. Can, sınıf arkadaşlarını eğlendirmek için dev bir top oluşturur ve sınıfta patlatır. Bu olay bir öğrencinin yaralanmasına neden olur. Öğrenciler arasında bir tartışma başlar: Süper güçler iyilik için mi, yoksa sadece eğlence için mi kullanılmalı? Bazı öğrenciler, süper güçlerin kötüye kullanılmasının büyük tehlikelere yol açabileceğini savunur. Bu sırada, bir öğretmen öğrencilere, “Büyük güç, büyük sorumluluk getirir!” diyerek müdahale eder.

Eleştiri yapacak kişi: (Bir arkadaş)

Eleştirilecek yönler:

- **Güçlü Yönler:** (Süper güçler çocuklara dünyayı değiştirme fırsatı sunabilir. Güçlerini iyilik için kullanma niyetleri başlangıçta doğru olabilir.)
- **Zayıf Yönler:** (Süper güçlerin kötüye kullanılması, arkadaşları tehlikeye atabilir ve haksız rekabete yol açabilir. Güçler, çocukların normalde sahip olmadığı sorumluluk duygusunu oluşturmakta başarısız olabilir.)
- **Yapıcı Eleştiri:** (Çocuklara, süper güçlerini sorumlu bir şekilde ve başkalarına zarar vermeden kullanmaları gerektiği hatırlatılabilir. Süper güçlerin adaletli ve hoşgörülü bir şekilde kullanılmasına yönelik rehberlik edilebilir.)

Eleştiri Yöntemleri:

- **Tarafsızlık:** (Çocukların niyeti iyi olabilir, ancak güçlerini kötüye kullanmaları başkalarına zarar verebilir. Yıkıcı olmayan ve adil bir eleştiri yapılmalıdır.)
- **Gerçekler ve Örnekler:** (Güç ve sorumluluk arasındaki ilişki anlatılabilir. Süper güçlerin kontrol edilmesi, gerçek hayatta liderlik ve sorumluluk gereksinimlerine benzetilebilir.)

Senaryo 3: Uzaylıların Dünya'ya Gelmesi

Galaksiler arası barış ve gelişim projesinin lideri olan bir grup uzaylı, Dünya'ya iniş yapar. Kendilerine “Nebulyanlar” diyen bu grup, galaksilerindeki en gelişmiş uygarlıklardan biri olduklarını ve insanlığa

yardım etmeye geldiklerini söyler. Nebulyanlar, enerji sorunlarını çözmekten iklim değişikliğiyle mücadeleye kadar birçok alanda kullanılabilecek ileri teknolojilerini tanıtır.

Nebulyanlar, tarım yöntemlerini tamamen ortadan kaldırıp, kendi geliştirdikleri “Nebulyum” adında sentetik bir yiyeceği insanlara sunmak ister. Ancak bu durum, birçok kültürün geleneksel yemek tariflerinin kaybolmasına yol açacaktır. Nebulyanlar, Dünya’daki tüm kültürlerin eski çağlardan kalma ve artık işlevsiz olduğunu savunur. Kendi galaksilerindeki tek kültür sisteminin, evrenin daha ileri bir seviyeye ulaşması için en uygun yol olduğunu iddia ederler. Nebulyan teknolojisi çok faydalı olsa da bu teknolojiyi anlamak ve bağımsız kullanabilmek için yeterli bilgi paylaşımı yapılmaz. İnsanlar, bu teknolojilere bağımlı hâle gelecektir.

Bazı insanlar Nebulyanlara hayranlık duyar ve “Onların yöntemleri her konuda bizden daha üstün.” derler. Diğerleri “Bu, kültürümüzü ve değerlerimizi yok ediyor.” diye karşı çıkar. Nebulyanların lideri Neburo, “Amacımız sizi daha ileriye taşımak, direnmeniz insanlık için bir kayıp olur!” diyerek kendini savunur. Dünya liderleri arasında, Nebulyanlarla iş birliği yapılıp yapılmaması konusunda büyük bir tartışma başlar.

Eleştiri yapacak kişi: (Dünya vatandaşı)

Eleştirilecek yönler:

- **Güçlü Yönler:** (Uzaylılar, Dünya’daki teknolojik ilerlemeyi hızlandırabilirler ve bazı sorunların çözülmesinde yardımcı olabilirler.)
- **Zayıf Yönler:** (Uzaylılar, insanların kültürel kimliklerine ve bireysel özgürlüklerine saygı duymadan sadece kendi yöntemlerini dayatmaktadırlar. Bu, insanların haklarını ve özgürlüklerini ihlal edebilir.)
- **Yapıcı Eleştiri:** (Uzaylılara, insanları “daha iyi” hâle getirmeye çalışırken kültürel çeşitliliğe ve insan haklarına saygı göstermeleri gerektiği önerilebilir. Teknolojik gelişmeler sunarken, insanlık değerlerini ihmal etmemeleri gerektiği vurgulanabilir.)

Eleştiri Yöntemleri:

- **Tarafsızlık:** (Uzaylıların niyetinin iyi olduğu kabul edilebilir, ancak kültürel saygı ve insan hakları göz önünde bulundurulmalıdır.)
- **Gerçekler ve Örnekler:** (Kültürel çeşitliliğin önemi, geçmişte kültürel çatışmalar ve uygarlıkların birbirlerinden nasıl etkilenecek geliştiği örneklerle anlatılabilir.)

2. Oyun Yapısı

1. Öğrenciler gruplar hâlinde kendi konuşmalarını hazırlayıp, belirledikleri karakterle birlikte sunum yapacaklar.
2. Her grup, belirlediği senaryoya uygun olarak eleştirilerini yapacak. Eleştirinin ölçütlere göre doğru olup olmadığını gözlemleyebilmek için, diğer öğrencilerden ve öğretmeninden geri bildirim alacaklar.
3. Sunum sonrasında, diğer öğrenciler ve öğretmen, eleştirinin ölçütlerine uygun olup olmadığını değerlendirecek. Özellikle, eleştirinin yapıcı olup olmadığı, tarafsızlık, gerçekler ve örneklerle desteklenip desteklenmediği gibi faktörler tartışılacak.
4. Öğrenciler, eleştirileri değerlendirdikten sonra, en yapıcı ve objektif eleştiriyi yapan grubu oylayacaklar.

3. FELDMAN MODELİNE GÖRE ÖRNEK SANAT ELEŞTİRİSİ

1. Tanımlama

- Bu yapıtın ve elinden çıktığı sanatçının ismi nedir?
- Bu, ne tür bir sanat yapıtıdır?
- Yapıt ne zaman yapılmıştır?
- Yapıtın oluşturulduğu tarihsel dönemde hangi önemli olaylar yaşanmıştır?
- Yapıtta yer alan nesneler nelerdir? (Ağaçlar, insanlar, hayvanlar, dağlar vb.)
- Yapıtta var olan anlamlı sanatsal unsurlar nelerdir?
- Yapıtta hangi teknikler kullanılmıştır? (Oyma, sulu boya, asamblaj-montaj vb.)

2. Çözümleme (Analiz)

- Hangi çizgiler görünüyor? (Düz, eğri, kırık, hepsi)
- Hangi şekiller daha çok kullanılmış? (Geometrik, organik, her ikisi de)
- Renkler daha çok nasıl düzenlenmiş (sıcak, soğuk, her ikisi de), hangi renk tonları daha çok kullanılmış?
- Mekân daha çok nasıl? (Düz, üst üste; derin bir alan olarak veya her ikisi de)
- Doku daha çok nasıl? (Kaba, yumuşak, her ikisi de)
- Birbirini tekrar eden şekiller var mı?
- Bazı nesneler önde, bazıları arkada mı durmakta?
- Resimde görülen nesneler ya da figürler gerçek büyüklüğünde mi?

3. Yorumlama

- Sanatçı yapıtta ne anlatmaya çalışıyor?
- Sanatçı bu yapıtı neden yapmış olabilir?
- Sizce bu yapıtın anlamı nedir?
- Yapıt sizde ne gibi hisler uyandırıyor?
- Sizce bu yapıtta hangi simgeler kullanılmış?

4. Yargı

- Yarıttan hoşlandınız mı?
- Onun iyi bir yapıt olduğunu düşünüyor musunuz?
- Yapıtı evinizde bulundurmak isteseydiniz hangi oda bunun için uygun olurdu?

- Yapıt müzeye konmaya değer mi?
- Bir kişi (sanatçı) neden bunun gibi bir resim yapmak ister?
- Yapıtın en çok nesini beğendiniz?
- Resme baktığınızda çizgilerin, renklerin ve şekillerin size hissettirdiği şeyleri anlatır mısınız?

GİRİŞ ETKİNLİĞİ Sıralama Oyunu

ETKİNLİK AKIŞI

1. Sınıf gruplara ayrılır.
 2. Her gruptan bir temsilci seçmeleri istenir.
 3. Aşağıdaki görseller tahtaya yansıtılır
 4. Öğretmen çocuklardan sıralama yaparken bir ölçüt belirlemelerini ister.
 5. Her gruptan bu görselleri güzelden daha az güzele doğru sıralamaları istenir.
 6. Gruplar ölçüt ve sıralamalarını sunarken öğretmen arada aşağıdaki soruları sorarak sıralamadaki tutarlılıklarını test eder.
- Hangi güzellik ölçütleri üzerinden bu sıralamayı yaptınız?
 - Neden birinci sıradaki görselin ikinci sıradaki görselden daha güzel olduğunu düşünüyorsunuz? (Bu soru tüm görselleri birbirleriyle kıyaslamalarını sağlayacak şekilde çoğaltılır.)
 - Ölçütünüz ile bu maddenin burada olması tutarlı mı?
- Tutarlı bulmadıysanız yerini değiştirebilirsiniz.

ETKİNLİK 59 : Eriyen Saatler

GENEL YÖNERGE

- Bu etkinlik, öğrencilerin sanat eserini eleştirebilmeleri için gerekli standartları öğrenmelerini sağlayacaktır.
- Aşağıdaki sınıf içi etkinlik *Düşünme Becerileri Alıştırma Kitabı*’nda yer alan *Etkinlik 59 Eriyen Saatler* bölümü ile eş zamanlı olarak uygulanır.

ETKİNLİK AKIŞI

1. Hazırlık

- Alıştırma Kitabı’nda da yer alan Salvador Dalí’nin “Eriyen Saatler” (The Persistence of Memory) eserinin bir kopyası ekrana yansıtılır.
- Feldman Modeli’nin dört aşaması (Tanımlama, Çözümleme, Yorumlama, Yargı) sınıfta açıklanır.

2. Tanımlama Aşaması

- Öğrencilere eserin genel bilgileri (sanatçının adı, eserin yapıldığı tarih, türü, dönemi) hakkında bilgi verilir.
- Eserin içindeki ana nesneler (erimiş saatler, doğa unsurları, dağlar) sorulur ve tanımlamaları istenir.

3. Çözümleme Aşaması

- Öğrenciler, eserde görülen çizgiler, şekiller, renkler ve mekânsal düzenlemelere dikkat ederek eser hakkında düşünürler. Örneğin:
 - Eserde düz mü yoksa eğri çizgiler mi ağırlıkta?
 - Hangi renkler öne çıkıyor? Renkler nasıl hissettiriyor?
 - Nesneler gerçek büyüklüklerinde mi yoksa farklı mı görünüyor?
- Bu analiz sorularını yanıtladıktan sonra öğrenciler eserin görünüşü hakkında fikirlerini paylaşırlar.

4. Yorumlama Aşaması

- Öğrenciler, sanatçının neden bu eseri yaratmış olabileceği ve eser aracılığıyla vermek istediği mesaj üzerine düşünür. Tartışma soruları şunlardır:
 - Sanatçı bu eserde ne anlatmak istiyor olabilir?
 - Saatlerin erimiş görünümü sizde nasıl bir his uyandırıyor?
- Öğrenciler, simgeler ve eserin onlarda uyandırdığı hisler hakkında düşüncelerini paylaşırlar.

5. Yargı Aşaması

- Eser hakkındaki son değerlendirmeler yapılır. Öğrencilere şunlar sorulur:
 - Eseri beğendiniz mi? Hangi yönünü sevdiniz?
 - Bu tabloyu evde bir yere asmaktan hoşlanır mıydınız?
- Tüm öğrenciler eser hakkında kişisel değerlendirmelerini paylaşır.

Öğrenciler eser hakkındaki yorumlarını sınıfa sunar. Öğretmen, öğrencilerin eserle ilgili yorumlarına yapıcı geri bildirim verir ve Feldman Modeli'nin sanat eleştirisinde ne kadar kapsamlı bir yöntem olduğunu vurgular.

4. ELEŞTİREL METİN OKUMA

Metnin Amacını Anlama:

Yazarın neden yazdığını, okuyucuya hangi mesajı iletmek istediğini anlamak için metnin amacı belirlenmelidir.

Metinde Verilmeye Çalışılan Mesajları Arama:

Metinde ima edilen mesajların ve yazarın görüşlerinin kavranması için metindeki anlamlar araştırılmalıdır.

Metindeki Argümanların Doğruluğunu Sorgulama:

Yazarın argümanlarının tutarlı olup olmadığı, kaynaklarının doğru ve güncel olup olmadığı sorgulanmalıdır.

Bütün Metni Ele Alma:

Tüm bölümler incelenerek metin hakkında bütünsel bir anlayışa varılmalıdır.

Metindeki Ön Yargıları Kavrama:

Yazarın ön yargıları fark edilmeli ve bakış açısının metinde nasıl yansıtıldığı anlaşılmalıdır.

ETKİNLİK 60 : Uzayda Yaşam

GENEL YÖNERGE

- Bu etkinlik, öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini geliştirmeyi, metindeki argümanları analiz etmelerini, metnin ana mesajını ve dayanaklarını değerlendirmelerini sağlamayı amaçlar.
- Aşağıdaki sınıf içi etkinlik *Düşünme Becerileri Alıştırma Kitabı*’nda yer alan *Etkinlik 60 Uzayda Yaşam* bölümü ile eş zamanlı olarak uygulanır.

ETKİNLİK AKIŞI

1. Hazırlık

- Alıştırma Kitabı’nda da yer alan metin sınıfta öğrencilere okunur.

Günümüzde uzay araştırmaları, insanlık için devrim niteliğinde bir fırsat sunuyor. Gelişen teknoloji ve artan bilimsel bilgiler sayesinde, uzayda yaşam kurma hayali daha önce hiç olmadığı kadar yakın. Birçok bilim insanı, gezegenler arası seyahatlerin ve uzay kolonilerinin gelecekte gerçek olacağına inanıyor. Bu gelişme, hem insan türünün hayatta kalması hem de bilimsel araştırmalar açısından büyük bir potansiyel taşıyor.

İlk olarak, uzayda yaşam kurma fikri, insanlığın yeryüzündeki kaynaklardan bağımsız hâle gelmesi anlamına geliyor. Bugün dünya üzerindeki doğal kaynaklar hızla tükeniyor ve birçok ekosistem tehdit altında. Uzayda yeni yaşam alanları inşa etmek, bu kaynak sıkıntısının çözülmesi için en önemli adım olabilir. Örneğin, Mars’ta kurulacak bir koloni, Dünya üzerindeki kaynakların korunmasını sağlayabilir ve insanları daha sürdürülebilir bir yaşamaya yönlendirebilir. Yapılan bazı araştırmalar, Mars’ın yüzeyinde su buzu bulunduğunu ve bu suyun, kolonilerin kurulmasında kullanılabileceğini gösteriyor.

Bununla birlikte, uzaya yapılacak uzun süreli yolculukların getireceği zorluklar da göz ardı edilemez. Uzayda yaşam kurmanın önündeki en büyük engel, gezegenin atmosferi ve çekim gücü ile ilgili sorunlar olacaktır. Ancak yapılan araştırmalar, uzaya seyahat eden insanların yaşamsal ihtiyaçlarını karşılayacak teknolojilerin hızla geliştirildiğini ve bu engellerin aşılabileceğini gösteriyor. Uzun yıllardır süren çalışmalar, bu teknolojilerin yakında uygulanabilir hâle geleceğini ve insanları başka

gezegenlere taşımının imkânsız olmadığını ortaya koyuyor.

Bazı bilim insanları ise uzayda yaşam kurma fikrinin gerçekçi olmadığını savunuyor. Bu eleştiriler genellikle, teknolojinin henüz yeterli olmadığına, uzayda sürdürülebilir yaşam için gerekli olan her türlü kaynağın temin edilemeyeceğine ve insanların başka bir gezegende yaşamaya alışmalarının çok uzun bir süre alacağına odaklanıyor. Bu eleştiriler doğru olabilir, ancak bazı uzmanlar bu engellerin aşılmasının çok uzak bir gelecekte değil, çok yakında mümkün olacağına inanıyor.

Bununla birlikte, uzayda yaşam kurma fikrinin, insanlığın sadece Dünya'dan değil, tüm evrenden faydalanabilmesi anlamına geldiği unutulmamalıdır. Evrenin çeşitli yerlerinde bulunan kaynaklar, insanlık için sonsuz bir potansiyel sunuyor. Bugün kullanılan enerji kaynakları, yakın gelecekte tükenmeye başlayacakken, uzayda mevcut olan farklı kaynaklar insanlığın enerjisini karşılayabilecek kapasiteye sahiptir. Mars'ta bulunan zengin mineraller, enerji üretiminde kullanılabilir ve dünya üzerindeki enerji sorunlarına çözüm olabilir.

Sonuç olarak, uzayda yaşam kurma fikri, insanların hayatta kalması ve daha sürdürülebilir bir yaşam sürmesi için büyük bir fırsat sunmaktadır. Bu fırsat hem teknoloji hem de bilimsel araştırmalar sayesinde giderek daha ulaşılabilir hâle geliyor. İnsanlık, uzayda yeni bir başlangıç yapabilir ve bu, sadece bugünkü dünyamızın sınırlarını aşmakla kalmayacak, aynı zamanda gelecekteki nesillere daha sağlıklı ve verimli bir yaşam sunacaktır. Uzayda yaşam kurma fikri, insanlık için gerçek bir devrim yaratabilir.

- Öğrencilerin metni anlamalarına yardımcı olmak için bilimsel gelişmelerle ilgili kısa bir giriş yapılır. (Örneğin, Mars kolonisi çalışmaları veya uzayda yaşam üzerine yapılan araştırmalar)
- Etkinlik için öğrenciler 3-4 kişilik gruplara ayrılır.
- Sınıfta tartışmalar için, her aşama için 10-15 dakika gibi, bir süre belirlenir.

2. Tartışma

Metnin Amacını Belirleme

- Her gruba metindeki ana fikri bulma ve yazarın bu fikri nasıl desteklediğini tartışma görevi verilir.
- Metnin hangi amaçla yazılmış olabileceği üzerine düşüncelerini paylaşımları istenir.

Mesajları Keşfetme

- Gruplardan, metindeki ana mesajları belirlemeleri ve yazarın bu mesajları hangi dil ve üslupla verdiğini tartışmaları istenir.

Argümanları Sorgulama

- Öğrencilere şu sorular yöneltilir:
 - Bu argümanlar ne kadar geçerli?
 - Yazarın iddiaları için sunduğu dayanaklar güvenilir mi?
- Grupların analizlerini sınıfla paylaşımları sağlanır.

Metni Ele Alma

- Metindeki fikirlerin tutarlılığı incelenir.
- Gruplardan, metnin başında belirtilen görüşlerin ilerleyen kısımlarla çelişip çelişmediğini analiz etmeleri istenir.

Ön Yargıları Keşfetme

- Öğrencilerden, yazarın bakış açısının objektif olup olmadığını ve metinde olumlu veya olumsuz sonuçlara nasıl yer verildiğini değerlendirmeleri istenir.

Alternatif Perspektifler

- Gruplara, yazarın ele almadığı olumsuz sonuçları veya farklı bakış açılarını tartışmaları için zaman verilir.
- Her grup, bu alternatifleri sınıfla paylaşarak kendi çözüm önerilerini geliştirir.

5. SAFSATALARI FARK ETME

İkna süreçleri, insanların birbirleriyle iletişim kurarak fikirlerini, önerilerini veya argümanlarını muhataplarına kabul ettirme çabasıdır. Bu süreçte kişiler kanıt ve gerekçeler ortaya koyarak haklılıklarını ispatlamaya çalışır. Birçok insan, ikna süreçleri sırasında karşısındaki kişinin kararlarını etkilemek ve kendisi için bir avantaj sağlamak amacıyla yanıltıcı ve manipülatif argümanlar olan safsatalara başvurur. İkna süreçlerinde safsataların yoğun kullanılması toplumsal açıdan olumsuz sonuçlar doğurabilir. Bu sonuçlardan bazıları şunlardır:

Yanlış Bilginin Yayılması

İkna sürecinde safsatalara başvurulması, insanları kanıttan veya mantıksal tutarlılıktan yoksun iddiaları kabul etmeye yönlendirebilir. Bu da yanlış bilginin yayılmasına ve toplumda yanlış inançların oluşmasına neden olabilir. Halkın bilim, siyaset, sağlık gibi önemli konulardaki görüşlerinin doğru olmayan iddialarla şekillenmesi toplumsal sorunlara yol açar.

Hatalı Karar Verme

Safsatalar hem bireysel hem de kolektif karar verme sürecini etkileyebilir. İnsanlar, ikna süreçlerinde safsatalara maruz kaldıklarında yanlış, eksik veya aldatıcı bilgilere dayalı kararlar alabilir. Bu durum, kişinin verimliliğini etkileyebilir ve problem çözme becerisini körelterek sorunların daha kötüye gitmesine neden olabilir. Siyasal seçimler, tüketici davranışları gibi karar vermenin toplumu etkilediği alanlarda hatalı kararlar alındığında kusurlu politikaların uygulanması, ayrımcılığın ve ön yargının sürdürülmesi, zararlı ürün ve uygulamaların yaygınlaşması gibi olumsuz durumlarla karşılaşılacaktır.

Kutuplaşma ve Bölünme

Safsatalar, genellikle insanları mantıklı düşünmek ve akılcı tartışmalara teşvik etmek yerine basmakalıp yargılarla düşünmeye teşvik eder, ön yargıları güçlendirir. Safsatalar, ikna süreçlerinde yaygın olarak kullanıldığında, bireyler kendi görüşlerine daha sıkı bağlanarak farklı görüşleri dikkate almaya daha az istekli hâle gelebilir. Bu durum, insanların kendi görüşünden olmayanları ötekileştirdiği “bize karşı onlar” zihniyetinin toplumda yaygınlaşmasına neden olabilir. Toplumun kutuplaşmasına yol açan bu zihniyet, tolerans ve iş birliğini olumsuz etkileyerek toplumun birlik ve bütünlüğünü bozabilir.

Güven Kaybı

İnsan, otorite olarak gördüğü kişi veya kurumların asılsız argümanlarıyla sıkça karşılaştığında uzmanlara, kurumlara hatta insanlara olan güvenini kaybedebilir.

Bu durum toplumda güven bunalımı yaşanmasına neden olur. Toplumdaki güvenin zayıflaması fikir birliği oluşturmayı engeller ve toplumsal sorunların etkili bir şekilde çözümünü güçleştirir.

Toplumsal Değerlerin Zarar Görmesi

İkna süreçlerinde safsata kullanımı, yalan söylemeyi ve çıkarıcı davranışları meşrulaştırarak toplumsal değerleri zedeleyebilir. İnsanların amaca götüren her yolu mübah kabul etmelerine ve toplumsal fayda yerine kişisel faydaya öncelik vermelerine neden olarak toplumun bütünlüğünü zayıflatabilir.

Demokratik Süreçlerin Zayıflaması

Siyasi kampanya ve tartışmalarda kullanılan safsatalar, vatandaşların sisteme olan güvenini aşındırıp, kamusal söylemin kalitesini düşürerek demokratik süreçlerin bütünlüğünü baltalayabilir.

Eleştirel Düşünme Becerisinin Aşınması

Safsatalar, hatalı veya geçersiz akıl yürütmeye yol açarak toplumdaki eleştirel düşünme becerilerini aşındırabilir. İnsanlar, yanıltıcı argümanlara defalarca maruz kaldıklarında iddiaların geçerliliğini ve tutarlılığını değerlendirme konusunda daha az becerikli hâle gelebilir. Bu durum bilinçli kararlar verme, karmaşık sorunları analiz etme ve geçerli akıl yürütmelere dayalı anlamlı tartışmalara girme becerisini engelleyebilir. İkna süreçlerine safsataların hâkim olması, insanların gerçekleri görmesini engellediği için birçok toplumsal soruna neden olur. Bu nedenle, insanlar, safsata biçimleri hakkında bilgi sahibi olmalı, eleştirel düşünme becerilerini geliştirmeli ve doğru bilgiye ulaşmak için çaba göstermelidir. Bu süreçte, medya okuryazarlığı becerisi ile akıl yürütme ve argümantasyon becerisi, kişinin manipülatif argümanlara karşı kendini korumasına yardımcı olur. Medya kuruluşları ile kamu kurumlarının, etik iletişim uygulamalarını desteklemeleri, doğruluk ve şeffaflığı ilke edinmeleri de ikna süreçlerinde safsataların kullanımını azaltacaktır.

ETKİNLİK 61 : Zaman Makinesi

GENEL YÖNERGE

- Bu etkinlik, öğrencilerin safsataları fark etme ve doğru argüman geliştirme becerilerini geliştirmeyi amaçlamaktadır.
- Aşağıdaki sınıf içi etkinlik *Düşünme Becerileri Alıştırma Kitabı*'nda yer alan *Etkinlik 61 Zaman Makinesi* bölümü ile eş zamanlı olarak uygulanır.

ETKİNLİK AKIŞI

1. Giriş

- Öğrencilere hikâye anlatılır:
"Yıl 2150... Zaman yolculuğu artık mümkün. Ancak bir sorun var. Bazı araştırmacılar, mantıklı gibi görünen ama hatalı argümanlar kullanarak tarihi yanlış yönlendiriyor. Göreviniz: tarihin akışını kurtarmak! Safsataları bularak bu yolculukta ilerlemek ve yanlışları düzeltmek."

2. Grupların Oluşturulması

- Öğrenciler 4-5 kişilik gruplara ayrılır.
- Her grup sırayla senaryoları okur ve safsatayı tespit etmeye çalışır.

Senaryolar:

Seviye 1: Kolay (5 Etkinlik)

Durak 1:

"Matbaa icat edilmeden önce, insanlar hiç kitap okuyamazdı çünkü kitap yoktu."

- **Safsata:** Yanlış Nedensellik
- **Açıklama:** Matbaa kitap üretimini kolaylaştırdı, ancak el yazması kitaplar daha önce de vardı ve insanlar onları okuyordu.

Durak 2:

“Oğuz Kağan güçlüydü çünkü herkes onu güçlü diyerek överdi.”

- **Safsata:** Otoriteye Dayanma
- **Açıklama:** Bir kişinin güçlü olduğu sadece başkalarının övgüsüyle doğrulanamaz.

Durak 3:

“Plastik atıklar okyanuslara zarar veriyor, bu yüzden bütün çevre sorunlarının sebebi plastik atıklardır.”

- **Safsata:** Tek Sebep Yanılgısı
- **Açıklama:** Öğrenciler, çevre sorunlarının birçok farklı nedeni olduğunu tartışmalıdır.

Durak 4:

“Bir ampul yanmıyorsa, kesinlikle elektrik hiç gelmiyordur.”

- **Safsata:** Sebep-Sonuç Yanılgısı
- **Açıklama:** Öğrenciler, bir ampulün yanmamasının başka nedenleri (bozuk ampul, kopmuş devre vb.) olabileceğini açıklamalıdır.

Durak 5:

“Eğer bir yiyecek organikse, kesinlikle sağlıklıdır.”

- **Safsata:** Genelleme
- **Açıklama:** Organik yiyecekler genelde sağlıklı olsa da fazla tüketildiğinde zarar verebilir.

Seviye 2: Orta (5 Etkinlik)

Durak 6:

“Eğer bir grafikte yükselme varsa, o zaman her şey daha iyiye gidiyordur.”

- **Safsata:** Yanlış Nedensellik
- **Açıklama:** Her yükselme olumlu bir gelişmeyi belirtmeyebilir. Neyin yükselişe geçtiğine göre olumlu ya da olumsuz yorumlanabilir. Örneğin, hava kirliliği oranı artıyorsa bu kötü bir şeydir.

Durak 7:

“Yapay zekâ hiç yanlış yapmaz, çünkü her şeyi doğru şekilde hesaplar.”

- **Safsata:** Yanlış Nedensellik
- **Açıklama:** Öğrenciler, yapay zekânın her zaman doğru olmadığına dair mantıklı bir açıklama yapmalıdır.

Durak 8:

“Her şey dijitalleşiyor, kitaplar artık tamamen gereksiz.”

- **Safsata:** Genelleme
- **Açıklama:** Öğrenciler, dijitalleşme ile kitapların gereksiz hâle gelmesi arasında zorunlu bir ilişkinin olup olmadığını analiz etmelidir.

Durak 9:

“Bir kişi çok iyi bir konuşmacıysa, her konuda uzman olduğu anlamına gelir.”

- **Safsata:** Genelleme
- **Açıklama:** Öğrenciler, konuşma yeteneğinin her konuda uzmanlık anlamına gelmediğini açıklamalıdır.

Durak 10:

“Robotlar, insanları hiç üzmez çünkü onlar duygusal değil.”

- **Safsata:** Yanlış Nedensellik
- **Açıklama:** Öğrenciler, robotların duygusal olmamalarının insanları üzmeyecekleri anlamına gelmediğini anlatmalıdır.

Seviye 3: Zor (5 Etkinlik)

Durak 11:

“Eskiden haritalar yanlış çizildiği için insanlar dünyanın düz olduğunu düşünürdü.”

- **Safsata:** Sebep-Sonuç Yanılgısı
- **Açıklama:** Öğrenciler, haritaların eksikliğinin dünya görüşünü etkilediğini, ancak sadece bu nedenle dünyanın düz olduğunu düşünmediklerini tartışmalıdır.

Durak 12:

“Bir hayvan uçuyorsa, mutlaka kuştur.”

- **Safsata:** Genelleme
- **Açıklama:** Öğrenciler, uçabilen birçok hayvan türü olduğunu (örneğin, yarasalar) ifade etmelidir.

Durak 13:

“İpek Yolu olmasaydı, hiçbir medeniyet gelişemezdi.”

- **Safsata:** Tek Sebep Yanılgısı
- **Açıklama:** Öğrenciler, medeniyetlerin gelişmesinde farklı faktörlerin (tarım, bilim vb.) de etkili olduğunu belirtmelidir.

Durak 14:

“Deniz suyunu kaynatarak içme suyu elde ediyorsak, o zaman bütün su problemleri çözülür.”

- **Safsata:** Yanlış Nedensellik
- **Açıklama:** Öğrenciler, su problemlerinin çözümünün sadece deniz suyu kaynatmaya bağlı olmadığını ifade etmelidir.

Durak 15:

“Mıknatıslar elektrik üretiyorsa, her mıknatıs kendi başına bir elektrik kaynağıdır.”

- **Safsata:** Sebep-Sonuç Yanılgısı
- **Açıklama:** Öğrenciler, mıknatısların elektrik üretmesi için belirli bir düzenek gerektiğini belirtmelidir.

3. Tartışma ve Çözüm

- Gruplar kendi çözüm önerilerini sunar. Çözüm doğruysa, bir “Zaman Yıldızı” kazanır ve bir sonraki durağa geçer. Yanlışsa, rehber öğretmenden ipucu alabilir.

4. Final

- Tüm duraklar tamamlandıktan sonra en çok yıldız toplayan grup “Zaman Kahramanları” ünvanını kazanır.

6. ELEŞTİREL DÜŞÜNMEDE DEĞERLER VE KURALLAR

Eleştirel düşünme, bir durumu analiz edip değerlendirebilme yeteneğiyle başlar. Ancak bu sürecin etkili olabilmesi için, eleştiri yaparken belirli değerler ve kurallar çerçevesinde hareket etmek önemlidir. İşte bu kurallar, eleştirinin yapıcı ve çözüm odaklı olmasını sağlar:

1. Önce Kendini Eleştirmek

Eleştiri yapmadan önce kendi duruşumuzu sorgulamak, hatalarımızı görmek ve farkındalık kazanmak gerekir. Böylece daha adil bir değerlendirme yapabiliriz.

2. Bir Kişiyi Asla Bir Başkasının Yanında Eleştirmemek

Eleştiri mahrem bir şekilde yapmak, eleştirilen kişiyi savunmaya geçmekten kurtarır ve samimi bir iletişim sağlar.

3. Oyuncuya Değil Topa Vurmak

Kişiyi değil, davranışı eleştirmek gerekir. Sorunun kişisel olmadığını vurgulamak, eleştiri yapıcı hâle getirir.

4. Eleştirinin Nedenini Ortaya Koymak

Eleştirinin açık bir gerekçesi olmalı. “Neden eleştiriyorum?” sorusuna net bir cevap vermek, karşı tarafın durumu anlamasını kolaylaştırır.

5. Genelleme Yapmaktan Kaçınmak

“Her zaman böyle yapıyorsun.” gibi genellemeler yerine, belirli bir olaya odaklanmak eleştiri daha etkili ve adil hâle getirir.

6. Eleştiri Çok Gecikmeksizin İletmek

Eleştiri zamanında yapmak önemlidir. Uzun süre beklemek hem sorunun çözümünü zorlaştırır hem de eleştiri anlamsız hâle getirir.

7. Geçmiş Hataları Gündeme Getirmemek

Geçmişe takılmak yerine, mevcut durumu çözmeye odaklanmak daha sağlıklıdır. Eski hataları gündeme getirmek güveni zedeler.

8. Hatanın Nasıl Düzeltilebileceği Konusunda Anlaşmak

Yalnızca hatayı göstermek yetmez, çözüm önerileri sunmak ve üzerinde anlaşmak daha yapıcı bir yaklaşım sağlar.

9. Olayı Bitirmesini Bilmek (Sandviç Yöntemi)

Eleştiriyi, olumlu bir geri bildirimle başlatıp ardından düzeltme noktalarını belirtmek ve sonrasında yeniden olumlu bir mesajla kapatmak etkili bir yöntemdir. Bu, eleştirilen kişinin kendini daha iyi hissetmesini sağlar.

Sonuç olarak, eleştiri bir sanattır. Eleştirirken bu kurallara dikkat etmek, eleştiriyi yapıcı, etkili ve adil hâle getirir. Hem kendi hatalarımıza hem de başkalarının hatalarına yaklaşımımızda bu değer ve kuralları rehber edinmek, ilişkilerimizi ve problem çözme becerilerimizi güçlendirir.

ETKİNLİK 62 : Eleştiri Ustası

GENEL YÖNERGE

- Bu etkinlik, öğrencilerin eleştiri yapma becerilerini geliştirmelerini, yapıcı geri bildirim verme alışkanlığı kazanmalarını ve bu süreçte belirli kurallara dikkat etmelerini sağlamayı amaçlamaktadır.
- Aşağıdaki sınıf içi etkinlik *Düşünme Becerileri Alıştırma Kitabı*’nda yer alan *Etkinlik 62 Eleştiri Ustası* bölümü ile eş zamanlı olarak uygulanır.

ETKİNLİK AKIŞI

1. Giriş

- Sınıf gruplara ayrılır (4-5 kişilik).
- Her gruba *Alıştırma Kitabı*’nda yer alan senaryolardan biri verilir.

Senaryo 1: Dinozorlar ve Karmaşa İçindeki Futbol Maçı

Dinozorlar arasında büyük bir futbol turnuvası düzenleniyor. Ancak kurallar konusunda büyük bir kargaşa var. T-Rex, kolları kısa olduğu için sadece kafasıyla oynamakta ısrarcı ve topu ağızıyla taşıyor. Velociraptor ise rakip takımın oyuncularını yakalayarak sürekli oyundan dışlıyor. Stegosaurus, kalkanlarını kullanarak tüm oyuncuları engelliyor ve sahada hareket edemeyen bir kalabalık yaratıyor. Bazı dinozorlar birbirlerini eleştirirken, bazıları “Bizim için fazla karışık!” diyerek kuralları tamamen gözden geliyor. Turnuvanın sonunda herkes oyundan mutsuz bir şekilde ayrılıyor, ancak kimse sorunu açıkça konuşmuyor.

Sorun: Dinozorların birbirine geri bildirim verirken yeterince açık ve dürüst olmadıkları, oyunun ortak kurallara göre oynanmadığı bir ortam.

Eleştiri Yöntemi:

- Dinozorların birbirlerine kurallar konusunda nasıl geri bildirim verebileceği üzerine düşünün.
- Oyunun neden herkes için adil olması gerektiğini ve ortak kuralların takım oyununu nasıl güçlendireceğini açıklayın.
- Dinozorların “kurallar karmaşık” mazereti üzerinde durarak bu mazeretin ne kadar geçerli olduğunu sorgulayın.

Senaryo 2: Bisiklet ve Gizemli Çıkma Yolu

Küçük bir çocuk, yeni aldığı bisikletiyle sürekli olarak aynı çıkma yola giriyor. Fakat ilginç bir şekilde, yolu değiştirmek yerine frenleri yanlış zamanda kullanıyor, ani dönüş yapıyor ve tekrar aynı çıkma yola giriyor. Her turunda “Bisiklet sürme konusunda harikayım!” diye bağırarak kendini övüyor. Çocuğun bu davranışını gören arkadaşları başlangıçta ona yardım etmeye çalışsa da bir süre sonra yorulup kenara çekiliyorlar. Ancak çocuk hâlâ aynı çıkma yolda dolaşmaya devam ediyor ve “Beni kıskanıyorsunuz!” diyerek hatalarını kabul etmiyor.

Sorun: Çocuğun kendi hatalarını fark edememesi ve arkadaşlarının motivasyonunu düşürmesi.

Eleştiri Yöntemi:

- Çocuğun bu davranışının neden diğerlerini etkilediğini açıklayın.
- Kendi öğrenme sürecinizi paylaşarak çocuğun özgüvenini kırmadan, daha dikkatli olmasını nasıl sağlarsınız?
- Çocuğun, diğerlerinin kendisine yardım etmeyi bırakmasının arkasında yatan nedeni sorgulamasını nasıl sağlarsınız?

Senaryo 3: Sıra Dışı Bir Tatlı

Arkadaşınız mutfakta yaratıcı olmak adına bir tatlı yapmaya girişti. Şeker yerine tuz koymayı denedi ve “Bunu kimse akıl edemez!” diyerek kendisini övdü. Tatlının tadı oldukça tuhaf oldu. Ayrıca, unu gerekenden üç kat fazla koydu ve tatlı kabararak fırından taştı. Bu mutfak deneyini gören herkes şaşırdı, ama arkadaşınız “Yaratıcılık eleştirilemez!” diyerek hiçbir hatasını kabul etmiyor ve kendi fikrinin mükemmel olduğunu savunmaya devam ediyor.

Sorun: Arkadaşınızın geri bildirimleri tamamen reddetmesi ve yaratıcılığı gerekçe göstererek yapıcı eleştiriye kapalı olması.

Eleştiri Yöntemi:

- Arkadaşınıza mutfaktaki temel ilkelere uyararak yeni tarifler denemesi gerektiğini nasıl anlatırsınız?
- Onun yaratıcı fikirlerini küçümsemeden, bu fikirlere nasıl rehberlik edersiniz?
- Tatlının sonuçlarına dair gözlemleri nasıl paylaşabilirsiniz?

Senaryo 4: Hikâye Tutkusu ve Arkadaşlık Testi

Bir arkadaşınız gruptaki sohbetlerde sürekli olarak hikâyeler anlatıyor. Hikâyeleri ilginç, ama bazen konuyu dağıtıyor ve herkesin sözünü kesiyor. Grup arkadaşları sırayla konuşmaya çalışıyor o ise sürekli olarak kendi hikâyeleriyle sohbeti ele geçiriyor. Gruptan birkaç kişi ona “Senin hikâyelerin artık yorucu olmaya başladı!” dediğinde, “Sizin konuşmalarınız benim kadar ilginç değil!” diyerek savunmaya geçiyor. Bu durum, gruptaki diğer arkadaşların ona olan ilgisini kaybetmesine neden oluyor.

Sorun: Arkadaşın başkalarını dinlemeden sürekli kendi hikâyelerini ön planda tutması, gruptaki dengeyi bozması.

Eleştiri Yöntemi:

- Arkadaşınıza, başkalarını dinlemenin grup dinamiği açısından neden önemli olduğunu açıklayın.
- Onun hikâyelerine değer verdiğinizi belirtirken, grup içi iletişimde nasıl bir denge sağlanabileceği üzerine önerilerde bulunun.
- Ona, başkalarının geri bildirimlerini dikkate almayı nasıl önerirsiniz?

Senaryo 5: Uzaylıların Sanat Sergisi ve Eleştirisi

Uzaylılar, dünyaya gelip sanat eserlerini bir müzede sergiliyor. Ancak, bu eserler dünyalılar için oldukça kafa karıştırıcı. Heykellerin bir kısmı fiziksel olarak dengede duramıyor ve bir dokunuşla devriliyor. Resimlerin yarısı boş, diğer yarısı ise tamamen karanlık renklerden oluşuyor. Uzaylılar, “Bizim galaksimizde bu sanat tarzı çok popüler!” diyerek eserlerini savunuyor. İnsanlar sergiyi anlamakta zorlanıyor ve hayal kırıklığına uğruyorlar. Uzaylılar, insanların tepkisini “Onlar sanattan anlamıyor!” diyerek görmezden geliyor.

Sorun: Uzaylıların, geri bildirimlere kapalı bir şekilde kendi sanatsal anlayışlarını dayatmaları ve iletişim eksikliği.

Eleştiri Yöntemi:

- Uzaylılara, kültürel farklılıkların sanat algısını etkilediğini nasıl anlatabilirsiniz?
- Sergiyi daha anlaşılır ve ilgi çekici hâle getirmek için ne gibi önerilerde bulunabilirsiniz?
- Geri bildirimlere kapalı olmaları durumunda karşılaşılabilecekleri zorlukları nasıl ifade edersiniz?

2. Tartışma

- Öğrenciler senaryoyu okur, tartışır ve eleştirilerini kurallar kartına uygun bir şekilde yazıya döker.
- Gruplar sırayla eleştirilerini sunar. Diğer gruplar, geri bildirim verir.
- Öğretmen, kurallara uygunluk açısından her grubu değerlendirir.

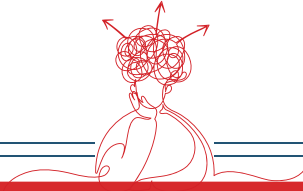
3. Değerlendirme ve Sonuç

- En çok kuralı uygulayan grup, “Eleştiri Ustası” ilan edilir.
- Etkinlik sonunda sınıfça eleştirinin önemi ve doğru yapıldığında neler kazandırdığı üzerine bir tartışma yapılır.

7. ÖZ ELEŞTİRİ

Eleştirel düşünme her zaman başkalarının görüş ve davranışlarına yönelik olmaz. İnsan kimi zaman da kendi duygu, düşünce, tutum ve davranışlarını eleştirel bir gözle sorgular. Bu düşünme faaliyeti “öz eleştiri” olarak adlandırılır. Öz eleştiri; insanın kendi davranışlarına, eylemlerine, düşüncelerine veya performansına eleştirel bir gözle bakmasıdır. Diğer bir ifadeyle insanın daha iyiye ve doğruya ulaşmak için yaptıkları, yazdıkları ve söyledikleri üzerinde düşünmesidir. Öz eleştiri yapabilen insan empati, öz saygı, kendini kabul, öz güven, öz bilinç, kendini tanıma vb. özelliklere sahiptir. Öz eleştiri, kişinin kendisini acımasızca yargılaması değil, eksik ve yanlışlarını görerek bunlardan ders çıkarmak için uyguladığı bir düşünme biçimidir. Bu düşünme biçimi, insanın kendisini objektif bir şekilde değerlendirmesine ve hatalarını fark etmesine olanak tanır. Gelişimine katkıda bulunarak kişinin olgunluk ve öz bilinç kazanmasını sağlar. Güçlü ve zayıf yönlerini bilmek kişiye kendini geliştirme imkânı sunar. Örneğin, bir öğrenci, yazdığı bir kompozisyonu eleştirel bir gözle değerlendirerek yazma becerisini geliştirebilir. Kompozisyonundaki zayıf noktaları eleştirel düşünmeyle fark edip düzelterek gelecekte daha başarılı yazılar ortaya koyabilir. Öz eleştirinin insana sağladığı katkılardan biri de kendini kabuldür. Yapıcı bir öz eleştiri, olumlu ve olumsuz yönlerini görmesine olanak tanıdığı için kişinin kendisini olduğu gibi kabul etmesini kolaylaştırır ve kendisiyle barışık olmasını sağlar. Suçluluk duymadan, yetersizlik hissetmeden, yerinme veya kendini beğenme duygularına kapılmadan kendini tüm özellikleri ile kabul eden kişilerin öz saygısı ve öz güveni de yüksek olur. Öz eleştiri, kişiler arası anlaşmazlıklarda insanın kendi hatalarını fark etmesini sağlar. Hatalarının farkında olan insan, başkalarının hatalarına karşı daha anlayışlı olur. Başkalarıyla empati kurarak onların davranışlarını anlamaya çalışır. Bu tutum, kişiler arası ilişkilerin güçlenmesine katkıda bulunur.

Kendine eleştirel bir gözle bakabilme, insanın kendini anlamasını ve gelişmesini sağlayan önemli bir araçtır. Kendini tarafsız bir şekilde değerlendirerek eksiklerini fark etmek; potansiyelini keşfetmek, olumlu değişimlere yönelik adımlar atmak, ilişkilerini güçlendirmek, yaşamının kontrolünü elinde tutmak ve etik değerlere uygun bir yaşam sürmek için gereklidir.

ETKİNLİK 63 : Kendi Karakterimizi Oluşturuyoruz

GENEL YÖNERGE

- Bu etkinlik, öğrencilerin hayatta karşılaştıkları ahlaki ikilemler karşısında nasıl davrandıklarına dair öz eleştiri getirmeleri için bir farkındalık sağlayacaktır.
- Aşağıdaki sınıf içi etkinlik *Düşünme Becerileri Alıştırma Kitabı*'nda yer alan *Etkinlik 63 Kendi Karakterimizi Oluşturuyoruz* bölümü ile eş zamanlı olarak uygulanır.

ETKİNLİK AKIŞI

1. Ahlaki Senaryoların Sunumu ve Karar Verme

- Öğrencilere Alıştırma Kitabı'nda da yer alan 5 senaryo sırasıyla sunulur. Her bir senaryo, ahlaki bir ikilem içerir. Öğrenciler, verilen durumdaki karakterin hangi seçeneği tercih etmesi gerektiğini belirler. Ayrıca, karar verirken hangi değerlerin bu tercihte etkili olduğunu açıklarlar.
- Her senaryodan sonra, sınıfta kısa bir tartışma yapılır:

Senaryo 1 Zor Bir Seçim: Arkadaşının Hatalı Davranışını Gizlemek

Karakterimiz, en yakın arkadaşının hak etmediği hâlde, bir başkasına haksızlık yaparak bir yarışmada galip geldiğini öğreniyor. Ancak arkadaşı bunun fark edilmesini istemiyor ve ona gelip "Bunu kimseye söyleme" diyor. Karakterin, arkadaşına sadık kalarak durumu gizlemesi mi yoksa doğruyu mu söylemesi gerektiğine karar vermesi gerekiyor.

Seçenekler

- **Sadık Kalmak ve Gizlemek:** (Sadakat ile uyumlu, adalet ile uyumsuz)
- **Doğruyu Söylemek:** (Adalet ile uyumlu, sadakat ile uyumsuz)

Tartışma Sorusu:

- Karakterinizin bu durumda hangi değerleri öne çıkaracağını düşünüyorsunuz?
- Eğer doğruyu söyleseydi, gelecekte arkadaşlıkları nasıl etkilenebilirdi?

Senaryo 2
Zor Durumda
Cesaret
Gösterme:
Korkutucu Bir
Olay

Karakterimiz, bir akşam işten dönerken bir parkta, birinin zor durumda olduğunu görür. Yardıma ihtiyacı olduğunu gördükleri hâlde etraftaki insanlar yardım etmiyordur. Karakterimiz de korktuğu için yardım etme konusunda çekimser kalır. Karakterin bu durumda cesur olup, yardım etmeye karar vermesi gerekiyor.

Seçenekler

- **Yardım Etmek:** (Cesaret ve empati ile uyumlu, korku ve kaygı ile uyumsuz)
- **Yardım Etmemek:** (Korku ve kaygı ile uyumlu, cesaret ve empati ile uyumsuz)

Tartışma Sorusu:

- Cesur olmak, bazen tehlikeli olabilir. Ancak karakterin yardım etmemesi onun değerleriyle tutarlı mı? Karakterin cesaret gösterdiği takdirde, gelecekteki yaşamında ne gibi sonuçlar doğar?

Senaryo 3
Aileyi Seçmek:
Kişisel Hayat ve
Aile Sorunları

Karakterimiz, yıllardır almak için çalıştığı ve çok değer verdiği ödülü kazanmıştır. Ancak ailesinin acil bir sorunu vardır ve ödül törenine katılmak yerine, ailesine yardım etmesi gerekir. Bu durumda karakter ailesini mi seçmeli, yoksa ödülünü almak için törene mi katılmalı?

Seçenekler

- **Ailesini Seçmek:** (Sadakat ve empati ile uyumlu, hırs ve bağımsızlık ile uyumsuz)
- **Ödülünü Almaya Gitmek:** (Hırs ve bağımsızlık ile uyumlu, empati ve sadakat ile uyumsuz)

Tartışma Sorusu:

- Aileye yardım etmek karakterin değerlerine daha uygun muydu? Hırs ve bağımsızlık, aileye sadık kalma ile nasıl çelişiyor? Gelecekte hangi seçim, daha sağlam ilişkiler kurmasına olanak tanır?

Senaryo 4

Çalışkanlık ve Yardımseverlik: Ücretsiz Çalışma Teklifi

Karakterimizin arkadaşı, okulda çok zorlu bir proje üzerinde çalışmaktadır ve karakterimizden bu projeye gönüllü bir şekilde yardım etmesini istemektedir. Bunun yanı sıra yardım ettiğini de gizlemesini talep etmektedir. Çünkü karakterimizin arkadaşının işini tek başına yapması gerekmektedir. Aksi takdirde projeden ayrılması gerekmektedir. Ancak karakterimizin yardım etmesi de kendi projesinde yapması gereken sorumluluklarını aksatacaktır. Karakterimiz, yardıma ihtiyacı olan arkadaşını mı yoksa sorumluluklarını mı öncelemelidir?

Seçenekler

- **Yardım Etmek:** (Yardımseverlik ile uyumlu, çalışkanlık ile uyumsuz)
- **Yardım Etmemek ve Çalışmak:** (Çalışkanlık ile uyumlu, yardımseverlik ile uyumsuz)

Tartışma Sorusu:

- Yardım etmek, karakterin çalışma şevkini kırabilir mi? Eğer arkadaşına yardım etmezse aralarındaki bağ zayıflar mı? Hangi karar karakterin değerleriyle daha tutarlıdır?

Senaryo 5

Haksızlık ve Adalet: Çalışma Arkadaşının Zor Durumu

Karakterimiz, bir grup çalışmasında herkesin eşit katkı sağlamadığını görür. Bir arkadaşının, hiç katkı yapmadığını ve grubun başarısından hak ettiğinden daha fazla pay almaya çalıştığını fark eder. Ama grubun lideri olduğu için herkesin aynı şekilde başarılı olmasını sağlamakla yükümlüdür. Karakterin bu durumu nasıl ele alacağı önemli bir ikilem oluşturur.

Seçenekler

- **Haksızlığı Ortaya Çıkarmak:** (Adalet ile uyumlu, bağımsızlık ve tembellik ile uyumsuz)
- **Haksızlığa Göz Yummak:** (Bağımsızlık ve tembellik ile uyumlu, adalet ile uyumsuz)

Tartışma Sorusu:

- Adaletli olmak, her zaman kolay olmayabilir. Haksızlık karşısında doğruyu söylemek, karakterin ne gibi sonuçlarla karşılaşmasına yol açabilir?

2. Değerlerin Sıralanması

Senaryolar tamamlandıktan sonra, öğrenciler bir tartışma rehberliği ile şu soruları cevaplar:

- Senaryolarda hangi değerlerin önemli olduğunu fark ettiniz?
- Karakterin hangi durumlarda hangi değerlere sadık kalması gerektiğine karar verirken zorlandınız mı?

Bu tartışmanın ardından, öğrencilere **10 temel değer** (dürüstlük, empati, cesaret, bağımsızlık, adalet, sadakat, hoşgörü, çalışkanlık, yardımseverlik, azim) verilir. Öğrenciler bu değerleri **kendi önem sırasına göre** bir liste hâlinde sıralar.

3. Karakter Tasarımı

Son aşamada, öğrenciler sıraladıkları değerlere göre ideal bir karakter tasarlar. Bu karakter, sıraladıkları ilk üç değeri en çok yansıtan biri olarak tanımlanır.

- **Karakterin Adı**
- **Kişiliği Belirleyen İlk 3 Özellik:**
- **Karakterin Hayatta Karşılaştığı En Büyük Zorluk ve Nasıl Çözdüğü**

Öğrenciler tasarladıkları karakteri kısa bir hikâye ile tanıtır.

4. Değerlendirme Kriterleri ve Puanlama

1. Senaryo Kararları ve Tartışma Katılımı:

- Her bir senaryo için verilen karar ve değer analizi: **+2 puan.**
- Tartışmalara katılım: **+2 puan.**

2. Değerlerin Sıralanması:

- Değerlerin mantıklı ve açıklamalı bir şekilde sıralanması: **+5 puan.**

3. Karakter Tasarımı:

- Karakterin değerlerle tutarlı şekilde tasarlanması: **+5 puan.**
- Hikâyenin yaratıcı ve değerlerle bağlantılı olması: **+3 puan.**

Toplam: Maksimum 30 puan.

DÜŞÜNME BECERİLERİ PROGRAMI

ÖĞRENME ÇIKTILARI

1. ÜNİTE

Duyumdan Kavrama

Bu ünite de öğrenciler, bilgi kaynağı olarak kabul edilen beş duyuyu ve bu duyuların ürettiği verilerin nasıl algılandığını inceleyecek; bu algılar üzerinden gerçekleşen imgeleme süreçlerini keşfedeceklerdir. Düşünmenin temel yapı taşı olan kavram üzerinde derinlemesine durularak kavramların düşünce sistemindeki vazgeçilmez rolü analiz edilecektir.

Öğrenciler, kavramları sınıflandırma, bölme ve kavramların altında yer alan nesneleri doğru bir şekilde grupta ma gibi beceriler geliştireceklerdir. Bu süreç, düşüncenin temel aşamalarını kavramsallaştırarak öğrencilerin sonraki seviyelere hazır hâle gelmelerini sağlayacaktır. Ünite kapsamında, öğrenciler düşünmenin yapı taşlarından başlayarak, akıl yürütme ve eleştirel düşünce gibi daha ileri düzey becerilere geçiş için sağlam bir zemin oluşturacaklardır.

DERS SAATİ

12 Saat

ÖĞRENME HEDEFİ

Düşünmeyi diğer zihinsel etkinliklerden ayırt edebilme ve kavramların düşünme sürecindeki rolünü yorumlayabilme

İÇERİK

- İnsan zihninin farklı yetileri/melekeleri
- Duyum, algı, hafıza, imgelem
- Düşünmenin diğer zihinsel etkinliklerle ilişkileri ve ayrımları
- Düşünmede kavramların önemi
- Kavramlar arası ilişkiler
- Kavramların sınıflandırılması ve bölünmesi

KAVRAMSAL BECERİLER

TEMEL BECERİLER

- Saymak
- Okumak
- Yazmak
- Çizmek
- Bulmak
- Seçmek
- Belirlemek
- İşaret etmek
- Sunmak

BÜTÜNLEŞİK BECERİLER

- **KB2.2 Gözlemlleme Becerisi**
KB2.2.SB1. Gözleme ilişkin amaç-ölçüt belirlemek
KB2.2.SB2. Uygun veri toplama aracı ile veri toplamak
KB2.2.SB3. Toplanan verileri sınıflandırmak ve kaydetmek
- **KB2.4. Çözümleme Becerisi**
KB2.4.SB1. Nesne, olgu ve olaylara ilişkin parçaları belirlemek
KB2.4.SB2. Parçalar arasındaki ilişkileri belirlemek
- **KB2.5. Sınıflandırma Becerisi**
KB2.5.SB1. Nesne, olgu ve olaylara ilişkin değişkenleri/ölçütleri belirlemek
KB2.5.SB2. Nesne, olgu ve olayları ayırtmak veya bölmek
KB2.5.SB3. Nesne, olgu ve olayları tasnif etmek
KB2.5.SB4. Nesne, olgu ve olayları etiketlemek
- **KB2.6. Bilgi Toplama Becerisi**
KB2.6.SB1. İstenen bilgiye ulaşmak için kullanacağı araçları belirlemek
KB2.6.SB2. Belirlediği aracı kullanarak olay/konu/durum hakkındaki bilgileri bulmak
- **KB2.7. Karşılaştırma Becerisi**
KB2.7.SB1. Birden fazla kavram veya duruma ilişkin özellikleri belirlemek
KB2.7.SB2. Belirlenen özelliklere ilişkin benzerlikleri listelemek
KB2.7.SB3. Belirlenen özelliklere ilişkin farklılıkları listelemek
- **KB2.11. Gözleme Dayalı Tahmin Etme Becerisi**
KB2.11.SB1. Mevcut olay/konu/duruma ilişkin ön gözlem ve/veya deneyimi ilişkilendirmek

SOSYAL-DUYGUSAL ÖĞRENME BECERİLERİ

BENLİK BECERİLERİ

**SDB1.1. Kendini Tanıma
(Öz Farkındalık Becerisi)**
SDB1.1.SB1. Öğreneceği
yeni konu/kavram veya
bilgiyi nasıl öğrendiğini
belirlemek

SOSYAL YAŞAM BECERİLERİ

- **SDB2.1. İletişim Becerisi**
SDB2.1.SB1. Başkalarını etkin şekilde
dinlemek
SDB2.1.SB4. Grup iletişimine katılmak
- **SDB2.2. İş Birliği Becerisi**
SDB2.2.SB1. Kişi ve gruplarla iş birliği
yapmak
SDB2.2.SB2. Düşüncelerini başkalarıyla
tartışmak/müzakere etmek
SDB2.2.SB3. Farklı düşünceler üzerinde
uzlaşma sağlayıp ortaklıklar kurmak
SDB2.2.SB4. Ekip (takım) çalışması
yapmak ve yardımlaşmak

2. ÜNİTE

Önermeden Çıkarıma

Bu ünite de öğrenciler, kavramları etkili bir şekilde kullanarak farklı türlerdeki önermeleri ayırt etme yetkinliği kazanacaklardır. Olgu ve değer ayrımını derinlemesine öğrenecek, karşılaştıkları önermeleri doğru ve anlamlı bir şekilde sınıflandırma becerisini geliştireceklerdir.

Öğrenciler, oluşturdukları argümanların geçerliliği için gerekli olan koşulları anlayacak ve bu argümanları mantıklı bir temele oturtma konusunda yetkinlik kazanacaklardır. Ayrıca, farklı akıl yürütme biçimlerini keşfederek düşünme becerilerini zenginleştirecek ve analiz yeteneklerini güçlendireceklerdir. Bu süreç, onların mantıklı ve tutarlı düşünme alışkanlıkları geliştirmelerine katkı sağlayacaktır.

DERS SAATİ

12 Saat

ÖĞRENME HEDEFİ

Önermeleri özelliklerine göre değerlendirebilme, farklı akıl yürütme türlerini öncüllerden sonuca ulaşma biçimine göre değerlendirebilme ve basit tümdengelsel çıkarımları geçerlilik ve sağlamlık açısından denetleyebilme

İÇERİK

- Sözce, tümce, önerme
- Olgusal ve değer içeren yargılar
- Önermelerin anlam bilimsel özellikleri (doğruluk, tutarlılık, olumsuzluk, çelişkilik)
- Akıl yürütme bileşenleri (öncül ve sonuç)
- Tümdengelsel, tümevarımsal, geri çıkarımsal ve benzetimsel çıkarımlar

KAVRAMSAL BECERİLER

TEMEL BECERİLER

- Saymak
- Okumak
- Yazmak
- Çizmek
- Bulmak
- Seçmek
- Belirlemek
- İşaret etmek
- Sunmak

BÜTÜNLEŞİK BECERİLER

- **KB2.1. Çelişki Giderme Becerisi**
 - KB2.1.SB1. Çelişkinin/tutarsızlığın nerede olduğunu belirlemek
- **KB2.4. Çözümleme Becerisi**
 - KB2.4.SB1. Nesne, olgu ve olaylara ilişkin parçaları belirlemek
 - KB2.4.SB2. Parçalar arasındaki ilişkileri belirlemek
- **KB2.5. Sınıflandırma Becerisi**
 - KB2.5.SB1. Nesne, olgu ve olaylara ilişkin değişkenleri/ölçütleri belirlemek
 - KB2.5.SB2. Nesne, olgu ve olayları ayırtmak veya bölmek
 - KB2.5.SB3. Nesne, olgu ve olayları tasnif etmek
 - KB2.5.SB4. Nesne, olgu ve olayları etiketlemek
- **KB2.6. Bilgi Toplama Becerisi**
 - KB2.6.SB1. İstenen bilgiye ulaşmak için kullanacağı araçları belirlemek
 - KB2.6.SB2. Belirlediği aracı kullanarak olay/konu/durum hakkındaki bilgileri bulmak
 - KB2.6.SB3. Olay/konu/durumla ilgili ulaşılan bilgileri doğrulamak
- **KB2.7. Karşılaştırma Becerisi**
 - KB2.7.SB1. Birden fazla kavram veya duruma ilişkin özellikleri belirlemek
 - KB2.7.SB2. Belirlenen özelliklere ilişkin benzerlikleri listelemek
 - KB2.7.SB3. Belirlenen özelliklere ilişkin farklılıkları listelemek
- **KB2.10. Çıkarım Yapma Becerisi**
 - KB2.10.SB1. Mevcut bilgisi dâhilinde varsayımda bulunmak
 - KB2.10.SB2. Örüntüleri listelemek
 - KB2.10.SB3. Karşılaştırmak
 - KB2.10.SB4. Önerme sunmak
 - KB2.10.SB5. Değerlendirmek
- **KB2.16. Muhakeme (Akıl Yürütme) Becerisi**
 - KB2.16.1. Tümevarımsal Akıl Yürütme Becerisi
 - KB2.16.2. Tümdengelimsel Akıl Yürütme Becerisi
 - KB2.16.3. Analogik Akıl Yürütme Becerisi
- **KB2.18. Tartışma Becerisi**
 - KB2.18.SB1. Mantıksal temellendirme yapmak
 - KB2.18.SB2. Mantıksal çelişkileri ve/veya tutarsızlıkları tespit etmek
 - KB2.18.SB3. Çürütmek veya kabul etmek

SOSYAL-DUYGUSAL ÖĞRENME BECERİLERİ

BENLİK BECERİLERİ

- **SDB1.1. Kendini Tanıma (Öz Farkındalık Becerisi)**
SDB1.1.SB1. Öğreneceği yeni konu/kavram veya bilgiyi nasıl öğrendiğini belirlemek
- **SDB1.2. Kendini Düzenleme (Öz Düzenleme Becerisi)**
SDB1.2.SB1. İhtiyaçlarını karşılamaya yönelik hedef belirlemek
SDB1.2.SB5. Kendi öğrenme durumunu geliştirmeye yönelik çalışmalar yapmak

SOSYAL YAŞAM BECERİLERİ

- **SDB2.1. İletişim Becerisi**
SDB2.1.SB1. Başkalarını etkin şekilde dinlemek
SDB2.1.SB4. Grup iletişimine katılmak
- **SDB2.2. İş Birliği Becerisi**
SDB2.2.SB1. Kişi ve gruplarla iş birliği yapmak
SDB2.2.SB2. Düşüncelerini başkalarıyla tartışmak/müzakere etmek
SDB2.2.SB3. Farklı düşünceler üzerinde uzlaşma sağlayıp ortaklıklar kurmak
SDB2.2.SB4. Ekip (takım) çalışması yapmak ve yardımlaşmak

ORTAK/BİRLEŞİK BECERİLER

- **SDB3.3. Sorumlu Karar Verme Becerisi**
SDB3.3.SB1. Problemleri tanımlayıp çözmek
SDB3.3.SB3. Gerekçeli yargıda bulunmak
SDB3.3.SB5. Derinlemesine düşünmek

3. ÜNİTE

Veriden Bilgiye

Bu ünite de öğrenciler, karşılaştıkları veri ve malumatları düzenleyip bilgi hâline getirme süreçlerine dair farkındalık geliştirecek ve veri ağında yer alan örüntüleri analiz sürecine katkı sağlayacak şekilde kullanmayı öğrenecekler. Verileri analiz edip malumatları sorguladıkça karşılaştıkları problemlere çözüm geliştirme yetileri de artacak. Çözüm üretme sürecinde farklı durumlar arasındaki bağlantıların nedensel mi, korelasyona dayalı mı olduğunu anlamaya çalışacaklar. Bir yandan da bir dizi olayın sonrasında oluşabilecek durumlara dair, kanıtlara dayalı olarak öndeyide bulunabilecekler. Aynı zamanda bir probleme dair sunulan açıklamaların yeterli mi, yetersiz mi olduğunu sınayacaklar.

Tüm bu aşamalar, öğrencilerin düşünme becerileri bağlamında veriden bilgiye giden süreci düzenleyebilmelerini ve bu süreci problem çözme basamaklarında kullanmalarını sağlayacak.

DERS SAATİ

12 Saat

ÖĞRENME HEDEFİ

Farklı düşünme süreçlerinde kullanılabilecek veri ve malumatları düzenleyebilme, açıklamaları türlerine göre değerlendirebilme

İÇERİK

- Veri-malumat (enformasyon)-bilgi ayrımları
- Malumatı/verileri farklı tekniklerle düzenleme
- Örüntüleri tanıma
- Korelasyon ile nedensel bağ arasındaki ilişki
- Ön deyi
- Doğrulama ön yargısı
- Anlama ve açıklama
- Açıklama türleri
 - Nedensel açıklama (Bazı basit olguların/fenomenlerin nedenlerini belirleme)
 - Varsayımsal-tümdengelimsel açıklama
 - Teorik terimler, gözlem terimleri

KAVRAMSAL BECERİLER

TEMEL BECERİLER

- Saymak
- Okumak
- Yazmak
- Çizmek
- Bulmak
- Seçmek
- Belirlemek
- İşaret etmek
- Sunmak

BÜTÜNLEŞİK BECERİLER

- KB2.2 Gözlemlleme Becerisi**
 - KB2.2.SB1. Gözleme ilişkin amaç-ölçüt belirlemek
 - KB2.2.SB2. Uygun veri toplama aracı ile veri toplamak
 - KB2.2.SB3. Toplanan verileri sınıflandırmak ve kaydetmek
- KB2.4. Çözümleme Becerisi**
 - KB2.4.SB1. Nesne, olgu ve olaylara ilişkin parçaları belirlemek
 - KB2.4.SB2. Parçalar arasındaki ilişkileri belirlemek
- KB2.5. Sınıflandırma Becerisi**
 - KB2.5.SB1. Nesne, olgu ve olaylara ilişkin değişkenleri/ölçütleri belirlemek
 - KB2.5.SB2. Nesne, olgu ve olayları ayırtmak veya bölmek
 - KB2.5.SB3. Nesne, olgu ve olayları tasnif etmek
 - KB2.5.SB4. Nesne, olgu ve olayları etiketlemek
- KB2.6. Bilgi Toplama Becerisi**
 - KB2.6.SB1. İstenen bilgiye ulaşmak için kullanacağı araçları belirlemek
 - KB2.6.SB2. Belirlediği aracı kullanarak olay/konu/durum hakkındaki bilgileri bulmak
- KB2.7. Karşılaştırma Becerisi**
 - KB2.7.SB1. Birden fazla kavram veya duruma ilişkin özellikleri belirlemek
 - KB2.7.SB2. Belirlenen özelliklere ilişkin benzerlikleri listelemek
 - KB2.7.SB3. Belirlenen özelliklere ilişkin farklılıkları listelemek
- KB2.9. Genelleme Becerisi**
 - KB2.9.SB1. Olay/konu/durum hakkında bilgi toplamak
 - KB2.9.SB2. Ortak özellikleri belirlemek
 - KB2.9.SB3. Ortak olmayan özellikleri belirlemek
 - KB2.9.SB4. Örüntüler üzerinden önermede bulunmak
- KB2.10. Çıkarım Yapma Becerisi**
 - KB2.10.SB1. Mevcut bilgisi dâhilinde varsayımda bulunmak
 - KB2.10.SB2. Örüntüleri listelemek
 - KB2.10.SB3. Karşılaştırmak
 - KB2.10.SB4. Önerme sunmak
 - KB2.10.SB5. Değerlendirmek
- KB2.11. Gözleme Dayalı Tahmin Etme Becerisi**
 - KB2.11.SB1. Mevcut olay/konu/duruma ilişkin ön gözlem ve/veya deneyimi ilişkilendirmek
- KB2.12. Mevcut Bilgiye/Veriye Dayalı Tahmin Etme Becerisi**
 - KB2.12.SB1. Mevcut olay/konu/duruma ilişkin bilgi/veri toplamak ya da ön bilgileri kullanmak
 - KB2.12.SB2. Elde edilen veriler üzerinde kurallara dayalı hesaplama yapmak
 - KB2.12.SB3. Mevcut olay/konu/duruma ilişkin ileriye yönelik yargıda bulunmak
- KB2.13. Yapılandırma Becerisi**
 - KB2.13.SB1. Mevcut olay/konu/durumu inceleyerek hiyerarşik, nedensel ya da mantıksal ilişkiler ortaya koymak
 - KB2.13.SB2. Tespit ettiği ilişkilerle ilgili ön bilgilerden yararlanarak uyumlu bir bütün oluşturmak/ortaya koymak

SOSYAL-DUYGUSAL ÖĞRENME BECERİLERİ

BENLİK BECERİLERİ

- **SDB1.1. Kendini Tanıma (Öz Farkındalık Becerisi)**
SDB1.1.SB1. Öğreneceği yeni konu/kavram veya bilgiyi nasıl öğrendiğini belirlemek
- **SDB1.2. Kendini Düzenleme (Öz Düzenleme Becerisi)**
SDB1.2.SB1. İhtiyaçlarını karşılamaya yönelik hedef belirlemek
SDB1.2.SB5. Kendi öğrenme durumunu geliştirmeye yönelik çalışmalar yapmak

SOSYAL YAŞAM BECERİLERİ

- **SDB2.1. İletişim Becerisi**
SDB2.1.SB1. Başkalarını etkin şekilde dinlemek
SDB2.1.SB4. Grup iletişimine katılmak
- **SDB2.2. İş Birliği Becerisi**
SDB2.2.SB1. Kişi ve gruplarla iş birliği yapmak
SDB2.2.SB2. Düşüncelerini başkalarıyla tartışmak/müzakere etmek
SDB2.2.SB3. Farklı düşünceler üzerinde uzlaşma sağlayıp ortaklıklar kurmak
SDB2.2.SB4. Ekip (takım) çalışması yapmak ve yardımlaşmak

ORTAK/BİRLEŞİK BECERİLER

- **SDB3.3. Sorumlu Karar Verme Becerisi**
SDB3.3.SB1. Problemleri tanımlayıp çözmek
SDB3.3.SB3. Gerekçeli yargıda bulunmak
SDB3.3.SB5. Derinlemesine düşünmek

4. ÜNİTE

Sorundan Çözüm

Bu ünite de öğrenciler problem çözme aşamalarını tek tek deneyimleyerek öğrenecekler. Bu süreçte öncelikle karşılaştıkları durumlarda bir problem olup olmadığını denetleyecekler, sonrasında problem varsa bu problemle yüzleşmeyi deneyecekler. Problemlerle yüzleşip derinlemesine analiz etme kısmına geçecek ve burada kök problemin ne olduğu sorusu üzerinde duracaklar.

Problemi yeterince iyi tanıdıktan sonra sıra çözüm önerisi geliştirmeye gelecek. Çözüm önerilerini geliştirirken beyin fırtınası, altı şapkalı düşünme, kılıç diyagramı, zihin haritası gibi yöntemlerden destek alacak ve birlikte düşünme yetilerini geliştirecekler. Son aşamada ise en etkili çözümün ne olduğuna karar verme aşamasına geçecekler. Bu kısımda fırsat maliyetleri, belirsiz durumları ve ahlaki ikilemleri göz önünde bulundurmaları gerekecek.

Tüm bu süreçlerden geçen öğrenciler bir problemin tanımlanmasından çözümüne kadar giden yolda düşünme becerilerini geliştirerek ilerleyecek.

DERS SAATİ

12 Saat

ÖĞRENME HEDEFİ

Problemlerin çözümünde problem çözme aşamalarını uygulayabilme ve karar verme sürecini etkili bir biçimde yürütebilme

İÇERİK

- “Sorun” / “problem” nedir?
- Problem çözme aşamaları
- Problemi belirleme
- Görünüşteki problemleri kök problemden ayırt etme
- Problemi daraltma
- Birlikte düşünme yöntemleri (köşe taşı tekniği, beyin fırtınası vb.)
- Probleme çözüm önerileri geliştirme
- Problem çözme becerileri ve yaratıcı düşünme
- Farklı karar verme türleri (stratejik, taktiksel, operasyonel; kişisel, kurumsal; bireysel düzeyde, grup düzeyinde...)
- Kararların fırsat maliyetleri
- Belirsizlikler varken etkili karar verme
- Ahlaki bağlamlarda karar verme
- Karar verme ve yaratıcı düşünme

KAVRAMSAL BECERİLER

BÜTÜNLEŞİK BECERİLER

- **KB2.2 Gözlemlleme Becerisi**
KB2.2.SB1. Gözleme ilişkin amaç-ölçüt belirlemek
KB2.2.SB2. Uygun veri toplama aracı ile veri toplamak
KB2.2.SB3. Toplanan verileri sınıflandırmak ve kaydetmek
- **KB2.4. Çözümleme Becerisi**
KB2.4.SB1. Nesne, olgu ve olaylara ilişkin parçaları belirlemek
KB2.4.SB2. Parçalar arasındaki ilişkileri belirlemek
- **KB2.5. Sınıflandırma Becerisi**
KB2.5.SB1. Nesne, olgu ve olaylara ilişkin değişkenleri/ölçütleri belirlemek
KB2.5.SB2. Nesne, olgu ve olayları ayırtmak veya bölmek
KB2.5.SB3. Nesne, olgu ve olayları tasnif etmek
KB2.5.SB4. Nesne, olgu ve olayları etiketlemek
- **KB2.6. Bilgi Toplama Becerisi**
KB2.6.SB1. İstenen bilgiye ulaşmak için kullanacağı araçları belirlemek
KB2.6.SB2. Belirlediği aracı kullanarak olay/konu/durum hakkındaki bilgileri bulmak
- **KB2.7. Karşılaştırma Becerisi**
KB2.7.SB1. Birden fazla kavram veya duruma ilişkin özellikleri belirlemek
KB2.7.SB2. Belirlenen özelliklere ilişkin benzerlikleri listelemek
KB2.7.SB3. Belirlenen özelliklere ilişkin farklılıkları listelemek
- **KB2.9. Genelleme Becerisi**
KB2.9.SB1. Olay/konu/durum hakkında bilgi toplamak
KB2.9.SB2. Ortak özellikleri belirlemek
KB2.9.SB3. Ortak olmayan özellikleri belirlemek
KB2.9.SB4. Örüntüler üzerinden önermede bulunmak
- **KB2.10. Çıkarım Yapma Becerisi**
KB2.10.SB1. Mevcut bilgisi dâhilinde varsayımda bulunmak
KB2.10.SB2. Örüntüleri listelemek
KB2.10.SB3. Karşılaştırmak
KB2.10.SB4. Önerme sunmak
KB2.10.SB5. Değerlendirmek
- **KB2.11. Gözleme Dayalı Tahmin Etme Becerisi**
KB2.11.SB1. Mevcut olay/konu/duruma ilişkin ön gözlem ve/veya deneyimi ilişkilendirmek
- **KB2.13. Yapılandırma Becerisi**
KB2.13.SB1. Mevcut olay/konu/durumu inceleyerek hiyerarşik, nedensel ya da mantıksal ilişkiler ortaya koymak
KB2.13.SB2. Tespit ettiği ilişkilerle ilgili ön bilgilerden yararlanarak uyumlu bir bütün oluşturmak/ortaya koymak

TEMEL BECERİLER

- Saymak
- Okumak
- Yazmak
- Çizmek
- Bulmak
- Seçmek
- Belirlemek
- İşaret etmek
- Sunmak

ÜST DÜZEY DÜŞÜNME BECERİLERİ

- **KB3.1. Karar Verme Becerisi**
 - KB3.1.SB1. Karar durumuna ilişkin amacı belirlemek
 - KB3.1.SB2. Karara ilişkin bilgi aramak/toplamak
 - KB3.1.SB3. Karara ilişkin olası alternatif önermeler/seçenekler oluşturmak
 - KB3.1.SB4. Alternatif önermeler/seçenekler üzerinde mantıksal denetleme yapmak
 - KB3.1.SB5. Ulaştığı yapıya dayalı seçim yapmak
 - KB3.1.SB6. Kararının sonuçları üzerinde yansıtma yapmak
- **KB3.2. Problem Çözme Becerisi**
 - KB3.2.SB1. Problemi yapılandırmak
 - KB3.2.SB2. Problemi özetlemek
 - KB3.2.SB3. Problemin çözümüne yönelik gözleme dayalı/mevcut bilgiye/veriye dayalı tahminde bulunmak
 - KB3.2.SB4. Problemin çözümüne yönelik önermeler üzerinden akıl yürütmek
 - KB3.2.SB5. Problemin çözümüne ilişkin yansıtma/değerlendirmede bulunmak
- **KB3.3. Eleştirel Düşünme Becerisi**
 - KB3.3.SB1. Olay/konu/problem veya durumu sorgulamak
 - KB3.3.SB2. Sorgulanan olay/konu/problem veya durum ile ilgili akıl yürütmek
 - KB3.3.SB3. Akıl yürütmeye ulaştığı çıkarımları yansıtma

SOSYAL-DUYGUSAL ÖĞRENME BECERİLERİ

BENLİK BECERİLERİ

- **SDB1.1. Kendini Tanıma (Öz Farkındalık Becerisi)**
SDB1.1.SB1. Öğreneceği yeni konu/kavram veya bilgiyi nasıl öğrendiğini belirlemek
- **SDB1.2. Kendini Düzenleme (Öz Düzenleme Becerisi)**
SDB1.2.SB1. İhtiyaçlarını karşılamaya yönelik hedef belirlemek
SDB1.2.SB5. Kendi öğrenme durumunu geliştirmeye yönelik çalışmalar yapmak

SOSYAL YAŞAM BECERİLERİ

- **SDB2.1. İletişim Becerisi**
SDB2.1.SB1. Başkalarını etkin şekilde dinlemek
SDB2.1.SB4. Grup iletişimine katılmak
- **SDB2.2. İş Birliği Becerisi**
SDB2.2.SB1. Kişi ve gruplarla iş birliği yapmak
SDB2.2.SB2. Düşüncelerini başkalarıyla tartışmak/müzakere etmek
SDB2.2.SB3. Farklı düşünceler üzerinde uzlaşma sağlayıp ortaklıklar kurmak
SDB2.2.SB4. Ekip (takım) çalışması yapmak ve yardımlaşmak
SDB2.2.SB5. Sosyal etkileşimlerle elde edilen çıktıları eyleme dönüştürmek
- **SDB2.3. Sosyal Farkındalık Becerisi**
SDB2.3.SB4. Toplumsal normlar hakkında bir anlayış geliştirmek

ORTAK/BİRLEŞİK BECERİLER

- **SDB3.1. Uyum Becerisi**
SDB3.1.SB1. Yeni, değişen ve belirsiz durumları anlamak
SDB3.1.SB3. Yeni, değişen ve belirsiz durumlarla başa çıkmak için düşünce biçimini ayarlamak
- **SDB3.2. Esneklik Becerisi**
SDB3.2.SB1. Zor durumlara farklı çözümler bulmak
- **SDB3.3. Sorumlu Karar Verme Becerisi**
SDB3.3.SB1. Problemleri tanımlayıp çözmek
SDB3.3.SB3. Gerekçeli yargıda bulunmak
SDB3.3.SB4. Alınan kararların ahlaki olarak uygunluğunu değerlendirmek
SDB3.3.SB5. Derinlemesine düşünmek

5. ÜNİTE

Eleştiriden Yetkinleşmeye

Bu ünite de öğrenciler eleştiri kavramının düşünme becerileri açısından önemini kavrayacak ve eleştiri yapabilmenin ve bunu bir bağlamda iletebilmenin inceliklerini öğrenecektir. Eleştiri yapmanın ilk basamağı eleştiriye konu olan şeyin anlaşılması, eleştiriye kimin yapacağını belirlenmesi ve eleştiri ölçütlerinin netleştirilmesidir. Eleştiri ölçütleri arasında tarafsızlık ve güçlü yönlerle zayıf yönlerin netleştirilmesi ve amacın daha iyi olanı ortaya çıkarmak olması yer almaktadır. Eleştiri, sanat eserlerini alımlama bağlamında da önem taşır. Öğrencilerin sanat alanında hangi ölçütlere dayalı olarak eleştiri yapacaklarını deneyimlemeleri, düşünme becerileri açısından önemli bir aşama kat etmelerini sağlayacaktır. Ayrıca eleştirel metin okumanın inceliklerini öğrenmeleri, karşılaştıkları metinlere farklı bir gözle bakabilmelerine olanak sağlar. Tüm bu süreçlerde en önemlisi ise yanlış akıl yürütme biçimi olan safsataların farkına varmaktır. Eleştiri anlayışı gelişen öğrenciler, odağı kendilerine çevirerek etkili bir öz eleştirinin değerini de kavrarlar.

DERS SAATİ

12 Saat

ÖĞRENME HEDEFİ

Eleştirel düşünme sürecini aşamalarına uygun olarak yürütebilme, eleştirel düşünmede gözetilmesi gereken hususları etkileri açısından değerlendirebilme, eleştirel bakışla metin okuyabilme, eleştirel düşünme kriterlerine uygun düşünce ve davranış biçimleri geliştirebilme.

İÇERİK

- Eleştiri/Tenkit /Kritik
- Eleştirel düşünme
- Eleştirel düşünme sürecinin aşamaları
- Eleştirel düşünmenin önündeki engeller
- Eleştirel düşünme sürecinin aşamaları
- Eleştiri perspektifinin yazılı metinler haricinde genişletilmesi
- Sanat yapıtları
- Gündelik yaşam
- Değer içeren (aksiyolojik) yargılar
- Eleştirel düşünme süreçlerinde gözetilmesi beklenen değerler ve kurallar
- Kendisine (yaptıklarına, yazdıklarına, söylediklerine) eleştirel bir gözle bakabilme
- Eleştiriye açık olmanın yararları

KAVRAMSAL BECERİLER

BÜTÜNLEŞİK BECERİLER

- **KB2.2 Gözlemleme Becerisi**
KB2.2.SB1. Gözleme ilişkin amaç-ölçüt belirlemek
KB2.2.SB2. Uygun veri toplama aracı ile veri toplamak
KB2.2.SB3. Toplanan verileri sınıflandırmak ve kaydetmek
- **KB2.4. Çözümleme Becerisi**
KB2.4.SB1. Nesne, olgu ve olaylara ilişkin parçaları belirlemek
KB2.4.SB2. Parçalar arasındaki ilişkileri belirlemek
- **KB2.5. Sınıflandırma Becerisi**
KB2.5.SB1. Nesne, olgu ve olaylara ilişkin değişkenleri/ölçütleri belirlemek
KB2.5.SB2. Nesne, olgu ve olayları ayırtmak veya bölmek
KB2.5.SB3. Nesne, olgu ve olayları tasnif etmek
KB2.5.SB4. Nesne, olgu ve olayları etiketlemek
- **KB2.6. Bilgi Toplama Becerisi**
KB2.6.SB1. İstenen bilgiye ulaşmak için kullanacağı araçları belirlemek
KB2.6.SB2. Belirlediği aracı kullanarak olay/konu/durum hakkındaki bilgileri bulmak
- **KB2.7. Karşılaştırma Becerisi**
KB2.7.SB1. Birden fazla kavram veya duruma ilişkin özellikleri belirlemek
KB2.7.SB2. Belirlenen özelliklere ilişkin benzerlikleri listelemek
KB2.7.SB3. Belirlenen özelliklere ilişkin farklılıkları listelemek
- **KB2.9. Genelleme Becerisi**
KB2.9.SB1. Olay/konu/durum hakkında bilgi toplamak
KB2.9.SB2. Ortak özellikleri belirlemek
KB2.9.SB3. Ortak olmayan özellikleri belirlemek
KB2.9.SB4. Örüntüler üzerinden önermede bulunmak
- **KB2.10. Çıkarım Yapma Becerisi**
KB2.10.SB1. Mevcut bilgisi dâhilinde varsayımda bulunmak
KB2.10.SB2. Örüntüleri listelemek
KB2.10.SB3. Karşılaştırmak
KB2.10.SB4. Önerme sunmak
KB2.10.SB5. Değerlendirmek
- **KB2.11. Gözleme Dayalı Tahmin Etme Becerisi**
KB2.11.SB1. Mevcut olay/konu/duruma ilişkin ön gözlem ve/veya deneyimi ilişkilendirmek
- **KB2.13. Yapılandırma Becerisi**
KB2.13.SB1. Mevcut olay/konu/durumu inceleyerek hiyerarşik, nedensel ya da mantıksal ilişkiler ortaya koymak
KB2.13.SB2. Tespit ettiği ilişkilerle ilgili ön bilgilerden yararlanarak uyumlu bir bütün oluşturmak/ortaya koymak

TEMEL BECERİLER

- Saymak
- Okumak
- Yazmak
- Çizmek
- Bulmak
- Seçmek
- Belirlemek
- İşaret etmek
- Sunmak

ÜST DÜZEY DÜŞÜNME BECERİLERİ

▪ KB3.1. Karar Verme Becerisi

- KB3.1.SB1. Karar durumuna ilişkin amacı belirlemek
- KB3.1.SB2. Karara ilişkin bilgi aramak/toplamak
- KB3.1.SB3. Karara ilişkin olası alternatif önermeler/seçenekler oluşturmak
- KB3.1.SB4. Alternatif önermeler/seçenekler üzerinde mantıksal denetleme yapmak
- KB3.1.SB5. Ulaştığı yapıya dayalı seçim yapmak
- KB3.1.SB6. Kararının sonuçları üzerinde yansıtma yapmak

▪ KB3.2. Problem Çözme Becerisi

- KB3.2.SB1. Problemi yapılandırmak
- KB3.2.SB2. Problemi özetlemek

- KB3.2.SB3. Problemin çözümüne yönelik gözleme dayalı/mevcut bilgiye/veriye dayalı tahminde bulunmak
- KB3.2.SB4. Problemin çözümüne yönelik önermeler üzerinden akıl yürütmek
- KB3.2.SB5. Problemin çözümüne ilişkin yansıtma/değerlendirmede bulunmak

▪ KB3.3. Eleştirel Düşünme Becerisi

- KB3.3.SB1. Olay/konu/problem veya durumu sorgulamak
- KB3.3.SB2. Sorgulanan olay/konu/problem veya durum ile ilgili akıl yürütmek
- KB3.3.SB3. Akıl yürütmeye ulaştığı çıkarımları yansıtma

SOSYAL-DUYGUSAL ÖĞRENME BECERİLERİ

BENLİK BECERİLERİ

- **SDB1.1. Kendini Tanıma (Öz Farkındalık Becerisi)**
SDB1.1.SB1. Öğreneceği yeni konu/kavram veya bilgiyi nasıl öğrendiğini belirlemek
- **SDB1.2. Kendini Düzenleme (Öz Düzenleme Becerisi)**
SDB1.2.SB1. İhtiyaçlarını karşılamaya yönelik hedef belirlemek
SDB1.2.SB5. Kendi öğrenme durumunu geliştirmeye yönelik çalışmalar yapmak

SOSYAL YAŞAM BECERİLERİ

- **SDB2.1. İletişim Becerisi**
SDB2.1.SB1. Başkalarını etkin şekilde dinlemek
SDB2.1.SB4. Grup iletişimine katılmak
- **SDB2.2. İş Birliği Becerisi**
SDB2.2.SB1. Kişi ve gruplarla iş birliği yapmak
SDB2.2.SB2. Düşüncelerini başkalarıyla tartışmak/müzakere etmek
SDB2.2.SB3. Farklı düşünceler üzerinde uzlaşma sağlayıp ortaklıklar kurmak
SDB2.2.SB4. Ekip (takım) çalışması yapmak ve yardımlaşmak
SDB2.2.SB5. Sosyal etkileşimlerle elde edilen çıktıları eyleme dönüştürmek
- **SDB2.3. Sosyal Farkındalık Becerisi**
SDB2.3.SB4. Toplumsal normlar hakkında bir anlayış geliştirmek

ORTAK/BİRLEŞİK BECERİLER

- **SDB3.1. Uyum Becerisi**
SDB3.1.SB1. Yeni, değişen ve belirsiz durumları anlamak
SDB3.1.SB3. Yeni, değişen ve belirsiz durumlarla başa çıkmak için düşünce biçimini ayarlamak
- **SDB3.2. Esneklik Becerisi**
SDB3.2.SB1. Zor durumlara farklı çözümler bulmak
- **SDB3.3. Sorumlu Karar Verme Becerisi**
SDB3.3.SB1. Problemleri tanımlayıp çözmek
SDB3.3.SB3. Gerekçeli yargıda bulunmak
SDB3.3.SB4. Alınan kararların ahlaki olarak uygunluğunu değerlendirmek
SDB3.3.SB5. Derinlemesine düşünmek

Notlar:

Notlar:

Notlar:

Notlar:

Notlar:

100%

Notlar:

Notlar:

DÜŞÜNME BECERİLERİ

ÖĞRETMEN KILAVUZ KİTABI-2

